

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗΣ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΘΡΑΚΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΔΙΔΡΥΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ
ΣΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2019/790

Διπλωματική Εργασία

της

Αρετής Γ. Σκαφιδά

Θεσσαλονίκη, Φεβρουάριος/2021

ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΗΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ ΣΤΟ ΨΗΦΙΑΚΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2019/790

Αρετή Γ. Σκαφιδά

Πτυχίο Νομικής, ΔΠΘ, 2018

Διπλωματική Εργασία

υποβαλλόμενη για τη μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων του

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΥ ΤΙΤΛΟΥ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΔΙΚΑΙΟ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗ

Επιβλέπων Καθηγητής
Γεώργιος Μπαμπέτας

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή την 26/02/2021

Κομνηνός Κόμνιος

Γεώργιος Μπαμπέτας

Σύλβια Σταυρίδου

.....

.....

.....

Αρετή Γ. Σκαφιδά

Περίληψη

Η ραγδαία ανάπτυξη και εξέλιξη της τεχνολογίας έχει ως αποτέλεσμα την δημιουργία νέων μέσων και τρόπων εκμετάλλευσης των πνευματικών έργων. Αυτή η ολοένα δημιουργούμενη νέα πραγματικότητα από μόνη της συνηγορεί στην ανάγκη εναρμόνισης του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας με τις ιδιαιτερότητες της σύγχρονης ψηφιακής εποχής και προσαρμογής των κανόνων σύναψης και ερμηνείας των συμβάσεων εκμετάλλευσης πνευματικών έργων στις απαιτήσεις της. Η τελευταία και πιο σημαντική προσπάθεια συνειδητοποίησης της ανωτέρω περιγραφόμενης κατάστασης και προσαρμογής στα νέα δεδομένα σε ευρωπαϊκό επίπεδο συντελέστηκε με την ψήφιση και την δημοσίευση της Οδηγίας 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, η οποία σηματοδότησε την αρχή μιας σειράς επερχόμενων αλλαγών στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας που σίγουρα θα απασχολήσουν τόσο στο σύντομο όσο και στο απώτερο μέλλον.

Λέξεις Κλειδιά: Πνευματική Ιδιοκτησία, ψηφιακή εποχή, ψηφιακό περιβάλλον, συμβάσεις εκμετάλλευσης πνευματικών έργων, Οδηγία 2019/790.

Abstract

The rapid development and evolution of technology has resulted in the creation of new means and ways of exploiting intellectual works. This emerging new reality itself argues for the need to harmonize copyright law with the peculiarities of the modern digital era and to adapt the rules for concluding and interpreting copyright exploitation contracts to its requirements. The latest and the most important attempt to raise awareness of the situation described above and to adapt to the new data at European Union level took place with the adoption and publication of Directive 2019/790 of the European Parliament and of the Council, which marked the beginning of a series of forthcoming changes in copyright law that will surely occupy both in the near and distant future.

Keywords: Copyright, digital era, digital environment, copyright exploitation contracts, Directive 2019/790.

Περιεχόμενα

<i>Εισαγωγή</i>	1
<i>Ερευνητική Μεθοδολογία</i>	2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο	3
<i>Γενικές έννοιες του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας</i>	3
<i>1.1. Ορισμός του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και σύγχρονες εξελίξεις</i>	3
<i>1.2. Το Έργο στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας</i>	3
<i>1.3. Ο Δημιουργός-Το υποκείμενο του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας</i>	7
<i>1.4. Ορφανά έργα</i>	10
<i>1.5. Δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας</i>	13
<i>1.5.1. Ηθικό Δικαίωμα</i>	14
<i>1.5.2. Περιουσιακό Δικαίωμα και περιουσιακές εξουσίες στο ψηφιακό περιβάλλον</i>	18
<i>1.5.3. Διάρκεια Προστασίας</i>	22
<i>1.6. Συλλογική διαχείριση περιουσιακών δικαιωμάτων στο ψηφιακό περιβάλλον</i>	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο	27
<i>Εκμετάλλευση πνευματικών έργων</i>	27
<i>2.1. Συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης πνευματικών έργων</i>	27
<i>2.2. Περιεχόμενο συμβάσεων εκμετάλλευσης</i>	28
<i>2.3. Έγγραφος τύπος των συμβάσεων και αδειών εκμετάλλευσης και σχετική ακυρότητα</i>	29
<i>2.4. Αμοιβή</i>	31
<i>2.4.1. Ο γενικός κανόνας της ποσοστιαίας αμοιβής</i>	31
<i>2.4.2. Η κατ' αποκοπή αμοιβή ως εξαίρεση της ποσοστιαίας αμοιβής</i>	34
<i>2.4.3. Περιπτωσιολογία ρυθμίσεων αμοιβής στον Ν. 2121/1993</i>	34
<i>2.4.4. Ακυρότητα αντίθετων συμφωνιών</i>	36
<i>2.4.5. Χρόνος καταβολής της αμοιβής</i>	36

2.4.6. Η εύλογη αμοιβή _____	37
2.5. Υποχρεώσεις μερών _____	42
2.6. Προστασία αντισυμβαλλόμενου _____	45
2.7. Περαιτέρω μεταβίβαση δικαιωμάτων από σύμβαση ή άδεια εκμετάλλευσης _____	45
2.8. Γενικές αρχές συμβάσεων εκμετάλλευσης _____	46
2.8.1. Μερισμός των περιουσιακών εξουσιών _____	46
2.8.2. Σκοπός της σύμβασης _____	47
2.8.3. Χρονική διάρκεια _____	49
2.8.4. Γεωγραφική ισχύς _____	50
2.9. Ειδικότερες κατηγορίες συμβάσεων _____	51
2.9.1. Λογισμικό και σχετικές συμβάσεις _____	51
2.9.1.α. Η νομική προστασία των προγραμμάτων Η/Υ και η Οδηγία 91/250/ΕΟΚ _____	51
2.9.1.β. Ανάλωση δικαιώματος _____	53
2.9.1.γ. Η δημιουργία και οι δυνατότητες εκμετάλλευσης προγράμματος Η/Υ εργαζόμενου προγραμματιστή _____	54
2.9.1.δ. Επιμέρους κατηγορίες συμβατικών τύπων που αφορούν στην εκμετάλλευση λογισμικού _____	57
A. Σύμβαση παραχώρησης λογισμικού _____	57
i. Σύμβαση παραχώρησης τυποποιημένου λογισμικού _____	57
ii. Σύμβαση παραχώρησης τροποποιηθέντος τυποποιημένου προγράμματος _____	58
iii. Σύμβαση εκπόνησης/παραχώρησης ατομικού λογισμικού _____	59
B. Άδειες χρήσης _____	59
2.9.2. Βάσεις Δεδομένων και σχετικές συμβάσεις _____	60
2.9.2.α. Η Οδηγία 96/9/ΕΚ σχετικά την νομική προστασία βάσεων δεδομένων _____	60
2.9.2.β. Βασικές έννοιες στο πεδίο της νομικής προστασίας των βάσεων δεδομένων _____	61
2.9.2.γ. Η οικονομική εκμετάλλευση των βάσεων δεδομένων _____	63

2.9.2.δ. Επιμέρους κατηγορίες συμβάσεων παραχώρησης βάσεων δεδομένων	64
A. Η σύμβαση off line παραχώρησης	65
i. Οριστική παραχώρηση χρήσης βάσης δεδομένων	65
ii. Παραχώρηση χρήσης βάσης δεδομένων για περιορισμένο χρονικό διάστημα	66
B. Η σύμβαση on line (επιγραμμικής) παραχώρησης	67
2.9.3. Άδειες Creative Commons	67
2.10. Συμβάσεις εκμετάλλευσης μελλοντικών πνευματικών έργων και συμβάσεις εκμετάλλευσης που αφορούν μελλοντικές χρήσεις	71
2.11. Λήξη της σύμβασης	73
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο	75
Το Ευρωπαϊκό Κεκτημένο στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και η Οδηγία 2019/790	75
3.1. Εισαγωγή	75
3.2. Η Οδηγία 2019/790	76
3.3. Καινοτομίες της Οδηγίας 2019/790 στο πεδίο των συμβάσεων εκμετάλλευσης πνευματικών έργων-η Αναμόρφωση	78
3.3.1. Αρχή της δέουσας και αναλογικής αμοιβής (άρθρο 18)	79
3.3.2. Υποχρέωση διαφάνειας (άρθρο 19)	81
3.3.3. Μηχανισμός αναπροσαρμογής συμβάσεων (άρθρο 20)	84
3.3.4. Εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών (άρθρο 21)	86
3.3.5. Δικαίωμα ανάκλησης (άρθρο 22)	87
Συμπεράσματα-Παρατηρήσεις	89
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	94
Αποτελέσματα ερευνών σχετικά με την αποδοχή της σημασίας των πνευματικών δικαιωμάτων από τους πολίτες	94
Π.1. Αποτελέσματα έρευνας EUIPO	94
Π.2. Αποτελέσματα της διενεργηθείσας στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας έρευνας	95

<i>Βιβλιογραφία</i> _____	101
<i>Αρθρογραφία-Επιστημονικές Διατριβές-Γνωμοδοτήσεις</i> _____	103
<i>Νομικά Περιοδικά-Τράπεζες Νομικών Πληροφοριών</i> _____	106
<i>Ιστοσελίδες</i> _____	106

Ευρετήριο βασικών συντομογραφιών

ΑΠ	Άρειος Πάγος
βλ.	βλέπε (αναλυτικότερα)
Δ.Ε.Ε	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών (περιοδικό)
Δ.Ε.Κ.	Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
ΔιΜΕΕ	Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας (περιοδικό)
ΔΙΤΕ	Δίκαιο Τεχνολογίας και Επικοινωνίας (περιοδικό)
εδ.	εδάφιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕμπΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕΛΛΔνη	Ελληνική Δικαιοσύνη (περιοδικό)
ΕπΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
κ.επ.	και επόμενα
Κ-μ	Κράτος/η μέλος/η
ΜονΕφ	Μονομελές Εφετείο
ΜονΠρ	Μονομελές Πρωτοδικείο
Ν.	νόμος
ΝοΒ	Νομικό Βήμα (περιοδικό)
ό.π.	όπως παραπάνω
ΟΠΙ	Οργανισμός Πνευματικής Ιδιοκτησίας
ΟΣΔ	Οργανισμός/οί Συλλογικής Διαχείρισης
παρ.	παράγραφος
ΠολΠρ	Πολυμελές Πρωτοδικείο
σελ.	σελίδα

ΧρΙδΔ	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου (περιοδικό)
CC	Creative Commons

Εισαγωγή

Το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας καταλαμβάνει το σύνολο της πολιτιστικής ζωής καθώς αφορά τα έργα του λόγου, της τέχνης και της επιστήμης όπως αυτά προσδιορίζονται στον νόμο. Στις μέρες μας το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας χαρακτηρίζεται -ίσως περισσότερο από κάθε άλλο κλάδο του δικαίου- από διαρθρωτικές αλλαγές και ένταση¹. Αυτό συμβαίνει γιατί η τεχνολογική πρόοδος καθιστά την εκμετάλλευση ενός πνευματικού έργου εφικτή με τρόπους και μεθόδους που δεν ήταν μέχρι πρότινος γνωστές αλλά και που πολλές φορές δεν εδύνατο να προβλεφθούν καθώς και τα μέσα εκμετάλλευσης πληθαίνουν ημέρα με την ημέρα. Το παραπάνω ζήτημα καθίσταται ακόμα περισσότερο ομιχλώδες αν αναλογιστεί κανείς το μέρος που καταλαμβάνει το αντικείμενο του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας από την συνολική οικονομική δραστηριότητα που εκτυλίσσεται στους κόλπους κάθε Κράτους ή συνολικά σε ευρωπαϊκό ή και παγκόσμιο επίπεδο.

Στην ΕΕ -τα τελευταία περίπου τριάντα χρόνια- λαμβάνουν χώρα προσπάθειες εναρμόνισης των δικαίων πνευματικής ιδιοκτησίας των Κ-μ, γεγονός που αποδεικνύει την κατανόηση εκ μέρους των ευρωπαϊκών θεσμών της πολυπλοκότητας της ρύθμισης των θεμάτων που άπτονται του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, τόσο λόγω της ιδιαιτερότητας του ίδιου του αντικειμένου της όσο και λόγω της οικονομικής βαρύτητας και σημασίας των ζητημάτων αυτών ιδίως στην σημερινή εποχή που έχει ήδη σχηματιστεί στους κόλπους της ΕΕ μια ενιαία ψηφιακή αγορά μεταξύ των Κ-μ της. Προς την επίτευξη του ανωτέρω περιγραφόμενου στόχου -της εναρμόνισης- έχει θεσπιστεί αποσπασματικά μια σειρά Οδηγιών με ιδιαίτερα αξιοσημείωτη προσπάθεια εναρμόνισης για την εποχή, αυτήν που εισήχθη με την πρόσφατη Οδηγία 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά και την τροποποίηση των Οδηγιών 96/9/ΕΚ και 2001/29/ΕΚ η οποία εισάγει καινοτομίες και αναμορφώνει ουσιαστικά το ευρωπαϊκό δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας με σκοπό αυτό να ανταποκρίνεται με τον πιο δυνατο αποτελεσματικό τρόπο στις απαιτήσεις των σύγχρονων συνθηκών.

Αντικείμενο της παρούσας εργασίας είναι η ανάλυση και ο σχολιασμός του δικαίου που διέπει τις συμβάσεις εκμετάλλευσης πνευματικών έργων ιδιαίτερα στο ψηφιακό

¹ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 2 κ.επ.

περιβάλλον, των αλλαγών και των καινοτομιών που εισάγει η Οδηγία 2019/790 στον τομέα αυτόν ενώ προβάλλονται και κάποιες επιστημονικές παρατηρήσεις και προτάσεις σχετικά με όλα τα παραπάνω. Πριν την ανάπτυξη, ωστόσο, του κυρίως θέματος της εργασίας είναι σκόπιμη η ανάλυση βασικών εννοιών του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας γενικά και των συμβάσεων εκμετάλλευσης ειδικά ώστε να μην προκληθεί σύγχυση κατά την περαιτέρω ανάλυση ειδικότερων εννοιών, διατάξεων κ.ο.κ. που αφορούν στο πεδίο της αναμόρφωσης των συμβάσεων εκμετάλλευσης πνευματικών έργων στο ψηφιακό περιβάλλον, την οποία επιφέρει η πρόσφατη Οδηγία 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου.

Ερευνητική Μεθοδολογία

Η απαραίτητη για την παρούσα εργασία ύλη συλλέχθηκε από σχετικά και συναφή με το αντικείμενό της συγγράμματα, περιοδικά, επιστημονικά άρθρα, επίσημες ιστοσελίδες, νομολογία δικαστηρίων κ.ά.. Έπειτα πραγματοποιήθηκε αποδελτίωση και διαχωρισμός της ύλης ανάλογα με τα κεφάλαια της παρούσας και ακολούθησε η συγγραφή της εργασίας με τις απαραίτητες αναφορές των πηγών -όπου αυτό απαιτείται- και με εκτενή αναφορά της αξιοποιούμενης βιβλιογραφίας στις τελευταίες σελίδες αυτής.

Εκτός από την ανάπτυξη των θεμάτων τις παρούσας εργασίας με βάση το υλικό που συλλέχθηκε από τις ανωτέρω αναφερόμενες πηγές, η παρούσα εργασία περιλαμβάνει σε πολλά σημεία της σχόλια και συμπεράσματα της γράφουσας τα οποία προέκυψαν ύστερα από δημιουργικό συνδυασμό στοιχείων και δεδομένων. Προς αποφυγή των αμφιβολιών, οι θέσεις που παρουσιάζονται δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ότι αποτελούν την κρατούσα στη θεωρία και τη νομολογία άποψη ή ότι εκφράζουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Μακεδονίας ή του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1ο

Γενικές έννοιες του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας

1.1. Ορισμός του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και σύγχρονες εξελίξεις

Το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι ο κλάδος του ιδιωτικού δικαίου ο οποίος αφορά στην προστασία του δημιουργού ως προς τα προϊόντα της δημιουργικότητάς του και στην σχέση που ουσιαστικά αναπτύσσεται ανάμεσα στον εκάστοτε πνευματικό δημιουργό και το έργο του. Ειδικότερα, ο νόμος απονέμει στους δημιουργούς απόλυτα και αποκλειστικά δικαιώματα πάνω στα έργα τους προκειμένου εκείνοι να μπορούν αφενός να αποκρούσουν ή να απαγορεύσουν οποιαδήποτε παρέμβαση τρίτου στα προϊόντα της δημιουργικότητάς τους αφετέρου να προβαίνουν οι ίδιοι σε πράξεις που απορρέουν από την ίδια τη σχέση τους με το εκάστοτε έργο τους. Αυτό αποκτά ιδιαίτερη σημασία αν αναλογιστεί κανείς και την οικονομική διάσταση ορισμένων δικαιωμάτων των δημιουργών πάνω στα έργα τους, καθώς εφόσον αυτά αφορούν ποικίλες μορφές της ανθρώπινης δημιουργικότητας π.χ. θέατρο, κινηματογράφος, μουσική, φωτογραφία, ανάπτυξη λογισμικού, κατασκευή βάσεων δεδομένων κ.ά. καθίσταται σαφές ότι το αντικείμενο του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας καλύπτει ένα μεγάλο μέρος της οικονομικής δραστηριότητας που αναπτύσσεται στους κόλπους κάθε Κράτους. Η οικονομική δυναμική ορισμένων δικαιωμάτων που χορηγούνται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας στους δημιουργούς πολλαπλασιάζεται εκθετικά με τις σύγχρονες μορφές αποτύπωσης, διάδοσης και εκμετάλλευσης των έργων αλλά και με την ευρεία χρήση του διαδικτύου το οποίο δίνει τη δυνατότητα διαμοιρασμού περιεχομένου σε απεριόριστο κύκλο προσώπων, σε οποιοδήποτε σημείο του πλανήτη και οποιαδήποτε στιγμή.

1.2. Το Έργο στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας

Στην παρ. 1 του άρθρου 2 του Ν. 2121/1993 δίνεται από το ίδιο το κείμενο του νόμου ένας πρώτος ορισμός της έννοιας του προστατευόμενου με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας έργου. Πιο συγκεκριμένα, αναφέρεται αυτολεξεί ότι «*ως έργο νοείται κάθε πρωτότυπο πνευματικό δημιούργημα λόγου, τέχνης ή επιστήμης, που εκφράζεται με οποιαδήποτε μορφή...*». Η συγκεκριμένη διάταξη στη συνέχεια προβαίνει σε ενδεικτική

αναφορά των δημιουργημάτων που μπορούν να αποτελέσουν προστατευόμενα έργα, γεγονός που επαληθεύεται και από την χρήση των λέξεων «κάθε» και «ιδίως». Παράλληλα, ο νόμος καθορίζει και τα χαρακτηριστικά ενός προστατευόμενου έργου και σύμφωνα με αυτόν ένα έργο θα πρέπει να είναι (α) δημιούργημα του πνεύματος, (β) πρωτότυπο, (γ) να αφορά στον λόγο, την τέχνη ή την επιστήμη και (δ) να έχει συγκεκριμένη μορφή².

Τα έργα αποτελούν το αντικείμενο της παρεχόμενης προστασίας από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, καθώς σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 1 του Ν. 2121/1993 «Οι πνευματικοί δημιουργοί, με τη δημιουργία του έργου, αποκτούν πάνω σ' αυτό πνευματική ιδιοκτησία, που περιλαμβάνει, ως αποκλειστικά και απόλυτα δικαιώματα, το δικαίωμα της εκμετάλλευσης του έργου (περιουσιακό δικαίωμα) και το δικαίωμα της προστασίας του προσωπικού τους δεσμού προς αυτό (ηθικό δικαίωμα)». Περαιτέρω όπως καθιερώνεται και στην παρ. 2 του άρθρου 5 της Διεθνούς Σύμβασης της Βέρνης «η απόλαυσις και η άσκησις των δικαιωμάτων (του δημιουργού) δεν υπόκεινται εις οιαδήποτε διατύπωσιν»³ ενώ σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 6 του Ν. 2121/1993 «τα δικαιώματα αποκτώνται πρωτογενώς χωρίς διατυπώσεις». Όπως καθίσταται σαφές από τις παραπάνω διατάξεις, η προστασία του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας παρέχεται από το νόμο κατά το ουσιαστικό σύστημα, δηλαδή χωρίς να τηρούνται συγκεκριμένες διατυπώσεις. Με άλλα λόγια, ο δημιουργός προστατεύεται αφής στιγμής της δημιουργίας χωρίς να χρειάζεται να προβεί σε αναλυτική περιγραφή για το πώς οδηγήθηκε στο συγκεκριμένο αποτέλεσμα και σε οποιαδήποτε άλλη διατύπωση, σε αντίθεση με ό,τι προβλέπει δηλαδή το δίκαιο της ευρεσιτεχνίας (βλ. άρθρο 7 κ.επ. του Ν. 1733/1987). Μάλιστα, σύμφωνα με την διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 2 του Ν. 2121/1993 η προστασία του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας «είναι ανεξάρτητη από την αξία και τον προορισμό του έργου,

² Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, 2519/1997 ΜονΠρΑθ, ΕλλΔνη 2/1999.

³ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 95, βλ. επίσης Ε. Αλαφραγκής, Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011, σελ. 91 κ.επ. και Α. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ. 199-212.

καθώς και από το γεγονός ότι το έργο προστατεύεται ενδεχομένως και από άλλες διατάξεις»⁴.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που εκτέθηκαν ανωτέρω για να θεωρηθεί ένα δημιουργήμα έργο προστατευόμενο κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας θα πρέπει αυτό να έχει προκύψει ύστερα από πνευματική διεργασία και ύστερα από μια -έστω και υποτυπώδη- δημιουργική διαδικασία και να αφορά στον λόγο, την τέχνη ή την επιστήμη. Έπειτα το 'έργο' θα πρέπει να έχει συγκεκριμένη μορφή και η οποία βέβαια θα πρέπει να είναι προσιτή με τις αισθήσεις⁵. Με βάση, τώρα, τη μορφή του θα κριθεί το εάν το συγκεκριμένο δημιουργήμα έχει -σε σχέση με τα άλλα της κατηγορίας του- αισθητικό ύψος, ότι είναι δηλαδή πρωτότυπο, φέροντας παράλληλα και το ίχνος της προσωπικότητας του δημιουργού του.

Τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία τα τελευταία χρόνια γίνεται εκτεταμένη χρήση του κριτηρίου της στατιστικής μοναδικότητας για να εξεταστεί το εάν ένα έργο θα πρέπει να προστατευθεί κατά τους κανόνες του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, το έργο είναι άξιο προστασίας με την έννοια της κατοχύρωσης πνευματικών δικαιωμάτων σε αυτό, εάν κάποιος τρίτος, ευρισκόμενος υπό τις ίδιες συνθήκες με τον δημιουργό, δεν θα κατέληγε στο ίδιο αποτέλεσμα με τον τελευταίο⁶. Περαιτέρω έχει κριθεί ότι το έργο, για να προστατευτεί, θα πρέπει να παρουσιάζει μια ατομική ιδιομορφία που κρίνεται με βάση τον κανόνα της στατιστικής μοναδικότητας,

⁴ «Είναι αδιάφορη για το νόμο η αξία του έργου. Δεν παίζει ρόλο η αισθητική, κοινωνική, επιστημονική, ηθική ή οικονομική αξία του έργου. Ένα έργο άσχημο, κακότεχνο, επιστημονικά ασαφές ή ανακριβές, παράνομο, ανήθικο, προκλητικό, πρόστυχο ή ευτελές προστατεύεται εξίσου με ένα έργο υψηλής αισθητικής ή ποιότητας.» ακόμα «είναι αδιάφορος για τον νόμο ο προορισμός ενός έργου. Δεν παίζει ρόλο εάν το έργο δημιουργήθηκε για άμεση κατανάλωση, για παράδειγμα ένας στίχος για να τραγουδήσει μία παρέα μεθυσμένων στο δρόμο, για βιοποριστικούς ή για καλλιτεχνικούς σκοπούς, για σκοπούς υβριστικούς, πρακτικούς, φιλανθρωπικούς ή άλλους», βλ. Α. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ. 21, με τις εκεί παραπομπές.

⁵ Βλ. ενδεικτικά 196/2010 ΑΠ, ΕλλΔνη 1/2012, βλ. επίσης Ι. Κατράς, 5235/1992 ΠολΠρΑθ, ΕλλΔνη 6/1992 και Τ.-Ε. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ. 117-120.

⁶ Βλ. ενδεικτικά 537/2010 Α2 Τμ. ΑΠ, βλ. επίσης Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινωνικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 63 κ.επ. και Τ.-Ε. Συνοδινού, Η εικόνα στο δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2007, σελ. 16 κ.επ.

άλλως να παρουσιάζει κάποιο δημιουργικό και αισθητικό ύψος που θα το κάνουν να ξεχωρίζει από τα ήδη γνωστά έργα του είδους του⁷.

Αξίζει δε σε αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται η συγκεκριμένη έκφραση μιας ιδέας και όχι η ίδια η ιδέα καθ' αυτή όταν είναι αδιαμόρφωτη⁸. Για παράδειγμα, σε περίπτωση που ο Α έχει μια κοινότυπη ή γενική ιδέα για ένα σενάριο και ο Β και ο Γ -εκμεταλλευόμενοι την γνώση αυτής της ιδέας- υφάνουν την πλοκή του σεναρίου τους κατά τρόπο πρωτότυπο τότε τα έργα των Β και Γ θα προστατευθούν κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και όχι η ιδέα του Α. Με άλλα λόγια, η κάθε ιδέα προστατεύεται αφού πρώτα λάβει συγκεκριμένη μορφή και αναχθεί σε έργο όπως ορίζεται στον νόμο εκφράζοντας την προσωπικότητα και τον εσωτερικό κόσμο του εκάστοτε δημιουργού. Αποφασιστικό κριτήριο, εκτός των άλλων δηλαδή, ώστε να θεωρηθεί ένα έργο ως προστατευόμενο από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας είναι αυτό να φέρει και το 'προσωπικό άγγιγμα' του δημιουργού του⁹, κανόνας που τείνει να ακολουθείται ολοένα και περισσότερο στη νομολογία και που αφορά ιδιαίτερα και τα έργα στο ψηφιακό περιβάλλον¹⁰.

Ιδιαίτερη μνεία είναι σκόπιμο να γίνει και στις απόψεις που αφορούν στην περίπτωση της επεξεργασμένης ιδέας ('*elaborated idea*') και στην τυχόν προστασία της κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς αυτό το ζήτημα έχει διχάσει ιδιαίτερα τόσο τη θεωρία όσο και τη νομολογία. Κατά μία άποψη, μια ιδέα, ακόμα κι αν είναι επεξεργασμένη, δεν παύει να συνιστά ιδέα, μη συγκρίσιμη με την έννοια της διάταξης του άρθρου 2 του Ν.

⁷ Βλ. 8153/1999 Εφαθ και 267/1995 ΑΠ.

⁸ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 55-58 και Α. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ. 28-29.

⁹ «*In case of a portrait photograph the author can make free and creative choices in several ways and at several points in its production, and can thereby "stamp the work created with his 'personal touch'»*, A. Rahmatian, Originality in UK Copyright Law: The Old "Skill and Labour" Doctrine Under Pressure, Springer, σελ. 8, βλ. επίσης 2768/2003 Εφαθ.

¹⁰ «*Thus, it is argued here that, the resulting digitized version would not qualify as an 'intellectual creation' as it would not constitute an expression of its producer's creative abilities and therefore would not be stamped with its creator's personal touch.*», S. Mendis, Munich Studies on Innovation and Competition, On the need for exclusive Rights in Digitized Versions of public Domain Textual Materials in Europe, A Copyright Gambit, Springer, σελ. 139.

2121/1993¹¹. Κατά άλλη δε άποψη μπορεί να υποστηριχθεί ότι μια επεξεργασμένη ιδέα θα πρέπει να προστατεύεται στο σημείο που έχει λάβει έστω και μια υποτυπώδη μορφή (π.χ. τηλεοπτικό φορμάτ)¹².

Επιλογικά, και σε κάθε περίπτωση, από την στιγμή που το δημιούργημα εμπίπτει στην έννοια του προστατευόμενου με την πνευματική ιδιοκτησία έργου, ο νόμος εξοπλίζει τον δημιουργό με τα δικαιώματα της παρ. 1 άρθρου 1 του Ν. 2121/1993 (ηθικό και περιουσιακό δικαίωμα) καθώς και με άλλες δυνατότητες που του παρέχονται και περιγράφονται στα άρθρα 64 (ασφαλιστικά μέτρα), 65 (αστικές κυρώσεις), 65Α (διοικητικές κυρώσεις), 66 (ποινικές κυρώσεις) κ.λπ.

1.3. Ο Δημιουργός-Το υποκείμενο του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας

Στο δίκαιό μας, όπως και σε άλλα δίκαια που ακολουθούν την παράδοση του ηπειρωτικού δικαίου, αναγνωρίζονται ως δημιουργοί τα φυσικά πρόσωπα και όχι τα νομικά¹³ πλην πολύ συγκεκριμένων εξαιρέσεων. Με άλλα λόγια δημιουργός είναι αυτός του οποίου η πνευματική δραστηριότητα είχε ως αποτέλεσμα το «έργο», αυτός δηλαδή που προσέδωσε σε αυτό τη διακρίνουσα ατομικότητά του¹⁴. Η δημιουργία καθ' αυτή σαν ενέργεια αποτελεί υλική πράξη και όχι δικαιοπραξία και εξ αυτού του λόγου δεν χρειάζεται κάποιος να έχει δικαιοπρακτική ικανότητα για να θεωρηθεί δημιουργός ενός έργου. Με άλλα λόγια, δημιουργός μπορεί να θεωρηθεί και κάποιος που δεν έχει πνευματική διαύγεια ακόμα κι ένας ανήλικος. Ωστόσο, τα έργα των μηχανών δεν μπορούν να θεωρηθούν ως προστατευόμενα κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας όσο τέλεια κι αν είναι¹⁵.

Ιδιαίτερη περίπτωση αποτελεί το άρθρο 8 του Ν. 2121/1993 το οποίο αφορά στα έργα μισθωτών, δηλαδή στα έργα προσώπων που συνδέονται με συγκεκριμένο εργοδότη με εργασιακή σχέση. Στα έργα των μισθωτών αρχικά ως δημιουργός θεωρείται ο ίδιος ο

¹¹ Βλ. αναλυτικότερα, Ε. Σταματούδη, 80/2008 ΕφΑθ, ΧρΙδΔ 9/2008.

¹² Παρατηρήσεις από τις σημειώσεις διαλέξεων του μαθήματος «Διανοητική Ιδιοκτησία στην Πληροφορική», Σ. Σταυρίδου.

¹³ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 20 κ.επ.

¹⁴ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 94.

¹⁵ Βλ. Α. Κοτσίρης, ό.π.

μισθωτός που εκπόνησε το εκάστοτε έργο¹⁶. Συνήθως, όμως, τη σύμβαση εργασίας -που συνδέει τον εργοδότη με τον μισθωτό- ακολουθεί και μια σύμβαση για την εκμετάλλευση του έργου που θα παραχθεί στο πλαίσιο της συγκεκριμένης εργασιακής σχέσης. Στην περίπτωση αυτή, οι συμβάσεις ερμηνεύονται πάντοτε υπέρ του δημιουργού, ώστε να μην μεταβιβάζονται στον εργοδότη περισσότερες εξουσίες από αυτές που είναι απαραίτητες για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης, δεδομένης και της πιο αδύναμης διαπραγματευτικής θέσης του δημιουργού απέναντι στον εργοδότη του. Όπως άλλωστε αναφέρει και η ρύθμιση του εδ. 2 του άρθρου 8 του Ν. 2121/1993: *«αν δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία, στον εργοδότη μεταβιβάζονται αυτοδικαίως εκείνες μόνο οι εξουσίες από το περιουσιακό δικαίωμα, που είναι αναγκαίες για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης»*¹⁷.

Ειδικότερη της ρύθμισης του άρθρου 8 είναι η ρύθμιση του άρθρου 40 του Ν. 2121/1993 που αφορά στα έργα μισθωτών όταν τα έργα αυτά είναι προγράμματα Η/Υ¹⁸. Συγκεκριμένα, κατά την ανωτέρω αναφερόμενη διάταξη, το περιουσιακό δικαίωμα σε πρόγραμμα ηλεκτρονικού υπολογιστή, που δημιουργήθηκε από μισθωτό σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας ή σύμφωνα με τις οδηγίες του εργοδότη του, μεταβιβάζεται αυτοδικαίως στον εργοδότη, εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία. Αυτή η διάταξη, δηλαδή, προβλέπει την μεταβίβαση ολόκληρου του περιουσιακού δικαιώματος στον εργοδότη και όχι -σε αντίθεση με την γενική ρύθμιση για τα έργα των μισθωτών- την μεταβίβαση τόσων εξουσιών όσων είναι απαραίτητες και αναγκαίες για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης στην περίπτωση που δεν υπάρχει σχετική συμφωνία. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι η παραπάνω διάταξη εφαρμόζεται μόνο εφόσον υπάρχει σχέση εξάρτησης μισθωτού και εργοδότη και συνεπώς δεν επεκτείνεται σε προγράμματα Η/Υ

¹⁶ Βλ. ενδεικτικά Μ.-Θ. Μαρίνος, Λογισμικό νομική προστασία και συμβάσεις ΙΙ, Κριτική, 1992, σελ. 38 κ.επ.

¹⁷ Βλ. ενδεικτικά 1701/2015 ΠολΠρΑθ, ΕλλΔνη 2/2016.

¹⁸ Βλ. ενδεικτικά 14796/1995 ΜονΠρΑθ, ΕλλΔνη 1/1998, βλ. επίσης *«Στις περιπτώσεις δημιουργίας προγράμματος υπολογιστή επομένως από νομικό πρόσωπο το ηθικό και περιουσιακό δικαίωμα επί του τελικού προϊόντος αποκτάται μεν πρωτογενώς από κοινού από την ομάδα προγραμματιστών που το κατασκεύασε, αμέσως όμως το σύνολο των εξουσιών του περιουσιακού δικαιώματος μεταβιβάζεται αυτοδικαίως στο νομικό πρόσωπο...»*, Ε. Παπακωνσταντίνου, Δίκαιο Πληροφορικής, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010, σελ. 227-229.

που αναπτύσσονται από ανεξάρτητους αναλυτές ή από εταιρίες λογισμικού ή λόγω παραγγελίας με χαρακτήρα συμβάσεως μισθώσεως έργου¹⁹.

Σε αυτήν την ενότητα είναι κρίσιμο να αναλυθούν, επίσης, και οι έννοιες του έργου συνεργασίας, του συλλογικού και σύνθετου έργου έτσι όπως αυτά τα είδη έργων περιγράφονται στην διάταξη του άρθρου 7 του Ν. 2121/1993.

Δίνοντας έναν ορισμό του έργου συνεργασίας θα αναφέραμε ότι σε αυτήν την περίπτωση δύο ή και περισσότεροι δημιουργοί συμβάλλουν στην δημιουργία ενός έργου χωρίς να είναι δυνατός ο ακριβής καθορισμός και υπολογισμός της συμβολής του καθενός στην δημιουργία του τελικού αποτελέσματος (π.χ. δύο σεναριογράφοι συγγράφουν ένα σενάριο). Στην ανωτέρω περιγραφόμενη περίπτωση και από την στιγμή που δεν υπάρχει αντίθετη συμφωνία το δικαίωμα ανήκει κατά ίσα μέρη στους συνδημιουργούς. Αξίζει δε εδώ να σημειωθεί ότι οι περί κοινωνίας διατάξεις του ΑΚ (άρθρο 785 κ.επ.) εφαρμόζονται συμπληρωματικά σε περίπτωση ύπαρξης κενών στον Ν. 2121/1993 και αναλογικά²⁰.

Συλλογικά τώρα είναι τα έργα στα οποία πολλοί δημιουργοί υπό το πρόσταγμα ενός συμβάλλουν στην δημιουργία ενός ενιαίου συλλογικού έργου το οποίο απαρτίζεται από περισσότερα ανεξάρτητα μέρη, τα οποία μπορούν να αποτελέσουν ξεχωριστά αντικείμενο εκμετάλλευσης από τον δημιουργό τους. Την ευθύνη και την διαπραγματευτική ικανότητα για την εκμετάλλευση ολόκληρου του συλλογικού έργου έχει εκείνος υπό το πρόσταγμα και την πρωτοβουλία του οποίου δημιουργείται το εκάστοτε έργο (π.χ. σκηνοθέτης σε μια ταινία).

Τέλος, τα σύνθετα έργα είναι απαρτιζόμενα από τμήματα που έχουν δημιουργηθεί χωριστά και οι συνδημιουργοί του συνθέτου έργου είναι και αποκλειστικοί αρχικοί δικαιούχοι των δικαιωμάτων, ήτοι δημιουργοί, του τμήματος που δημιούργησε ο καθένας εφόσον αυτό είναι δεκτικό χωριστής εκμετάλλευσης. Αν δεν συμφωνήθηκε, δε, διαφορετικά, οι συνδικαιούχοι συμμετέχουν στην εκμετάλλευση του σύνθετου έργου κατά ίσα μέρη²¹.

¹⁹ Βλ. αναλυτικότερα Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 97, βλ. επίσης και την υπ' αριθμόν 30766/1996 ΜονΠρΑθ.

²⁰ Βλ. Α. Κοτσίρης, ό.π., σελ. 103.

²¹ Βλ. Α. Κοτσίρης, ό.π., σελ. 101.

1.4. Ορφανά έργα

Με τον Ν. 4212/2013 ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη η Οδηγία 2012/28 σχετικά με ορισμένες επιτρεπόμενες χρήσεις ορφανών έργων και τροποποίησε τον σχετικό νόμο περί πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων 2121/1993 με την προσθήκη του άρθρου 27Α. Συγκεκριμένα στην διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 27Α του Ν. 2121/1993 θεσπίστηκε ένας περιορισμός του περιουσιακού δικαιώματος²² όσον αφορά τα ορφανά έργα που αναλύονται στην παρ. 2 της ίδιας ως ανωτέρω διάταξης.

Δίνοντας έναν γενικό ορισμό θα λέγαμε ότι τα ορφανά έργα είναι έργα, τα οποία προστατεύονται με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή/και συγγενικά δικαιώματα και των οποίων οι δικαιούχοι (π.χ. δημιουργοί ή οι καθολικοί διάδοχοί τους, εκδότες, παραγωγοί οπτικοακουστικών έργων, δισκογραφικές εταιρείες, ραδιοτηλεοπτικοί σταθμοί κ.λπ.) δεν έχουν ταυτοποιηθεί ή ακόμα και αν έχουν ταυτοποιηθεί, δεν έχουν εντοπιστεί παρά τη διενέργεια καλόπιστης επιμελούς αναζήτησης –έτσι όπως αυτή εξειδικεύεται στον νόμο και την Οδηγία- από τους φορείς χρήσης ορφανών έργων. Ένα έργο μπορεί να είναι βέβαια και μερικώς ορφανό αναφορικά με τα δεδομένα των μη ταυτοποιημένων ή εντοπισμένων δικαιούχων (άρθρο 2 παρ. 3 της Οδηγίας)²³.

Η ανωτέρω αναφερόμενη Οδηγία αφορά: (α) έργα που δημοσιεύθηκαν με τη μορφή βιβλίων, επιστημονικών περιοδικών, εφημερίδων, περιοδικών ή άλλων γραπτών κειμένων, τα οποία περιλαμβάνονται στις συλλογές των φορέων χρήσης ορφανών έργων, (β) κινηματογραφικά ή οπτικοακουστικά έργα και φωνογραφήματα που περιλαμβάνονται στις συλλογές προσιτών στο κοινό βιβλιοθηκών, εκπαιδευτικών ιδρυμάτων ή μουσείων, καθώς και στις συλλογές αρχείων ή ιδρυμάτων κινηματογραφικής και ακουστικής κληρονομιάς, (γ) κινηματογραφικά ή οπτικοακουστικά έργα και φωνογραφήματα που παράχθηκαν από δημόσιους ραδιοτηλεοπτικούς οργανισμούς μέχρι τις 31.12.2002 και περιλαμβάνονται στα αρχεία τους και (δ) έργα ή άλλα προστατευόμενα αντικείμενα που έχουν ενσωματωθεί ή συμπεριληφθεί ή συνιστούν αναπόσπαστο τμήμα των παραπάνω έργων ή φωνογραφημάτων.

Τα παραπάνω έργα προστατεύονται με δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας ή/και συγγενικό δικαίωμα και έχουν δημοσιευθεί ή μεταδοθεί για πρώτη φορά σε Κ-μ της ΕΕ. Αν τα έργα αυτά δεν έχουν δημοσιευθεί ή μεταδοθεί, μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τους φορείς

²² Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ.82.

²³ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ.81.

χρήσης ορφανών έργων μόνο υπό τις εξής προϋποθέσεις οι οποίες πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά:

α) έχουν διατεθεί ήδη στο κοινό από οποιονδήποτε από τους φορείς χρήσης ορφανών έργων (έστω με τη μορφή δανεισμού) με τη συναίνεση των δικαιούχων και

β) μπορεί βάσιμα να υποτεθεί ότι οι δικαιούχοι δεν θα είχαν αντίρρηση στις επιτρεπόμενες χρήσεις τους.

Οι ανωτέρω αναφερόμενοι φορείς σύμφωνα με την Οδηγία είναι προσιτές στο κοινό βιβλιοθήκες, εκπαιδευτικά ιδρύματα, μουσεία, αρχεία, ιδρύματα κινηματογραφικής ή ακουστικής κληρονομιάς και δημόσιοι ραδιοτηλεοπτικοί οργανισμοί αλλά για στόχους που σχετίζονται αποκλειστικά με τον δημόσιο συμφέρον την υλοποίηση του οποίου επιδιώκουν.

Οι φορείς χρήσης ορφανών έργων εγγράφονται στην Ευρωπαϊκή Βάση Δεδομένων για Ορφανά Έργα ως επωφελούμενοι οργανισμοί (beneficiary organization), υποβάλλοντας σχετικό αίτημα σε αυτήν και κατόπιν σχετικής επιβεβαίωσης τού ΟΠΙ, που αποτελεί την αρμόδια εθνική αρχή για την Ελλάδα. Στη συνέχεια, μετά την ολοκλήρωση της εγγραφής τους οι φορείς χρήσης ορφανών έργων μπορούν να πραγματοποιούν στην ίδια Βάση Δεδομένων αίτηση καταχώρισης των έργων, τα οποία έχουν χαρακτηρίσει ως ορφανά μετά τη διενέργεια καλόπιστης επιμελούς αναζήτησης, ακολουθώντας τις οδηγίες της Βάσης Δεδομένων και συμπληρώνοντας τα απαραίτητα πεδία. Τέλος, ο ΟΠΙ προωθεί την αίτηση καταχώρισης των φορέων χρήσης ορφανών έργων στη Βάση Δεδομένων για Ορφανά Έργα.

Από τη στιγμή που ένα έργο θεωρείται ορφανό, οι φορείς χρήσης ορφανών έργων μπορούν να το αναπαράγουν για σκοπούς ψηφιοποίησης, διάθεσης στο κοινό, ευρετηρίασης, καταλογογράφησης, συντήρησης ή αποκατάστασης ή/και να το θέσουν στη διάθεση του κοινού.

Οι παραπάνω χρήσεις πρέπει να εντάσσονται στους σκοπούς δημοσίου συμφέροντος των φορέων χρήσης ορφανών έργων με την έννοια ότι αποσκοπούν στη συντήρηση, στην αποκατάσταση και στην παροχή πολιτιστικής και εκπαιδευτικής πρόσβασης στα έργα και στα φωνογραφήματα που βρίσκονται στις συλλογές τους. Οι φορείς χρήσης ορφανών έργων μπορούν να παράγουν έσοδα στο πλαίσιο των επιτρεπόμενων χρήσεων με αποκλειστικό σκοπό όμως να καλύπτουν τις δαπάνες τους για την ψηφιοποίηση και τη διάθεση στο κοινό ορφανών έργων. Η χρήση ορφανών έργων γίνεται με την αναφορά του

ονόματος των τυχόν ταυτοποιημένων δημιουργών και άλλων δικαιούχων, οι οποίοι, αν και τους γνωρίζει ο φορέας χρήσης ορφανών έργων, δεν κατέστη εφικτός ο εντοπισμός τους. Σε περίπτωση, τώρα, που εμφανιστεί δικαιούχος έργου ή φωνογραφήματος ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου που έχει καταχωριστεί ως ορφανό, δικαιούται να θέσει τέλος στο καθεστώς του έργου ως ορφανού αναφορικά με τα δικαιώματά του και να ζητήσει τη διακοπή της χρήσης του έργου από τον φορέα χρήσης ορφανών έργων, καθώς και την καταβολή αποζημίωσης για τη χρήση του έργου του που έχει πραγματοποιήσει ο φορέας (άρθρο 27Α παρ. 9 του Ν. 2121/1993). Η αποζημίωση ανέρχεται στο ήμισυ της αμοιβής που συνήθως ή κατά τον νόμο καταβάλλεται για το είδος της χρήσης που πραγματοποίησε ο φορέας χρήσης ορφανών έργων και αποδίδεται στον δικαιούχο εντός δύο (2) μηνών από τη λήξη του καθεστώτος του έργου ως ορφανού. Αν δεν συμφωνήσουν τα μέρη, οι όροι, η προθεσμία και το ύψος της αποζημίωσης καθορίζονται από το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων. Ενώ, η λήξη του καθεστώτος ενός έργου ως ορφανού συνιστά ευθύνη του φορέα χρήσης ορφανών έργων που το χρησιμοποιεί.

Αν ένα έργο ή ένα φωνογράφημα έχει περισσότερους από έναν δικαιούχους και δεν έχουν όλοι ταυτοποιηθεί ή, ακόμα και αν έχουν ταυτοποιηθεί, δεν έχουν όλοι εντοπιστεί μετά τη διενέργεια και την καταγραφή επιμελούς αναζήτησης, το έργο ή το φωνογράφημα μπορεί να χρησιμοποιηθεί υπό την προϋπόθεση ότι οι κάτοχοι των δικαιωμάτων που έχουν ταυτοποιηθεί και εντοπιστεί έχουν, όσον αφορά στα δικαιώματα που κατέχουν, αδειοδοτήσει τους φορείς χρήσης ορφανών έργων να προβούν στις επιτρεπόμενες χρήσεις σε σχέση με τα δικαιώματά τους.²⁴

Σκοπός της Οδηγίας ήταν να δημιουργηθεί ένα νομοθετικό πλαίσιο προς διευκόλυνση των φορέων χρήσης ορφανών έργων ώστε αυτοί να μπορούν νόμιμα να ψηφιοποιήσουν και να διαθέσουν στο κοινό ορφανά έργα, τα οποία περιλαμβάνονται στις συλλογές τους, εφόσον προηγουμένως διενεργήσουν μια καλόπιστη επιμελή αναζήτηση σε συγκεκριμένες πηγές τις οποίες για την Ελλάδα καθορίζει ο ΟΠΙ²⁵.

Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να αναφερθεί ότι καθώς η ανωτέρω αναφερόμενη Οδηγία περιείχε πολλές γενικές έννοιες και ορισμούς, η ισορροπία αναζητήθηκε σε όλη τη διάρκεια ισχύος της ιδίως μέσα από μια σειρά αποφάσεων του Δ.Ε.Ε. και των εθνικών

²⁴ Η ενότητα αυτή περιλαμβάνει στο μεγαλύτερο μέρος της στοιχεία που προέρχονται από την ιστοσελίδα: <https://www.opi.gr/genika-pi/orfana-erga>

²⁵ Βλ. http://www.opi.gr/images/orphans/orphan_sources_el.pdf

δικαστηρίων προσαρμόζοντας την Οδηγία στις ανάγκες της κάθε περίπτωσης μετά από ad hoc εξέταση των περιστάσεων. Ωστόσο δεν μπορεί να παραλειφθεί ότι η εν λόγω Οδηγία αποτέλεσε ορόσημο για την νομική μεταχείριση των ορφανών έργων και στο ψηφιακό περιβάλλον καθώς υποστήριξε ενέργειες προώθησης της ελεύθερης κυκλοφορίας της γνώσης και την εξασφάλιση της νόμιμης πρόσβασης σε ορφανά έργα²⁶ και έθεσε τα θεμέλια για τυχόν μελλοντική νομοθετική ρύθμιση παρόμοιων ζητημάτων.

1.5. Δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας

Όπως το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας, του οποίου μοναδικός αρχικά δικαιούχος συνολικά είναι ο πνευματικός δημιουργός, επιμερίζεται στο ηθικό και το περιουσιακό δικαίωμα, έτσι και το ηθικό και το περιουσιακό δικαίωμα χωρίζονται σε επιμέρους δικαιώματα-εξουσίες. Μια ενδιαφέρουσα θεωρία για αυτόν τον ζωντανό οργανισμό, που ονομάζεται πνευματικό δικαίωμα και τη δομή του, έχει διατυπώσει ο Γερμανός καθηγητής Ulmer ο οποίος αποδίδει παραστατικά, γλαφυρά και με σχεδόν αλληγορικό τρόπο το δικαίωμα της πνευματικής ιδιοκτησίας παρομοιάζοντάς το με ένα δέντρο (“Baumtheorie”), του οποίου τις ρίζες αποτελούν τα οικονομικά και ιδεατά συμφέροντα του δημιουργού και τα κλαδιά αποτελούν οι διάφορες ηθικές και περιουσιακές αξίες και δικαιώματα του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, τα οποία αντλούν τις δυνάμεις τους και την ενέργειά τους από τα ιδεατά και οικονομικά συμφέροντα του δημιουργού, αλλιώς από τις ρίζες του δέντρου²⁷.

Το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας δεν καθιερώνει κάποιον συγκεκριμένο τρόπο με τον οποίο επέρχεται η κατοχύρωση ενός πνευματικού έργου υπέρ του δημιουργού του καθώς κατά την κρατούσα άποψη στη θεωρία το έργο θεωρείται ότι ανήκει στον συγκεκριμένο δημιουργό ήδη από την στιγμή της εξωτερίκευσής του στον πραγματικό κόσμο²⁸. Ωστόσο στην πράξη έχουν επικρατήσει κάποιες μέθοδοι απόδειξης αυτής της κατά το ουσιαστικό σύστημα κατοχύρωσης -που περιεγράφηκε ανωτέρω- που θεωρούνται

²⁶ Βλ. Δ. Καλλινίκου, Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα, ΧρΙδΔ 3/2012, βλ. επίσης Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία, ψηφιοποίηση μνημείων και ψηφιακές βιβλιοθήκες, ΧρΙδΔ 2/2011.

²⁷ Βλ. Μ.-Δ. Παπαδοπούλου, Διδακτορική Διατριβή: “Η άσκηση του ηθικού δικαιώματος στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2005, σελ. 55.

²⁸ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινωνικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 55 κ.επ.

πιο αξιόπιστες από άλλες π.χ. συμβολαιογραφικό έγγραφο, συστημένη επιστολή, χρονοσήμανση από τον ΟΠΙ κ.ά. Με τις ανωτέρω αναφερόμενες μεθόδους στην πραγματικότητα αποδεικνύεται ο χρόνος της υλικής πράξης ή της νομικής ενέργειας που σηματοδοτεί την κατοχύρωση του έργου και με αυτόν τον τρόπο μπορεί εύκολα να εφαρμοστεί ο κανόνας της χρονικής προτεραιότητας σε περίπτωση αμφιβολίας ως προς το πρόσωπο του δημιουργού.

Περαιτέρω για την αντιμετώπιση της δυσκολίας απόδειξης ή της διαπίστωσης του πραγματικού γεγονότος της πνευματικής δημιουργίας, που στηρίζει την πρωτογενή κτήση του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας επί ενός έργου, ο Ν 2121/1993 καθιερώνει με τις διατάξεις του άρθρου 10 παρ. 1 και 2 νόμιμα τεκμήρια, σύμφωνα με τα οποία, α) τεκμαίρεται ως δημιουργός του έργου το πρόσωπο του οποίου το όνομα εμφανίζεται πάνω στον υλικό φορέα του έργου κατά τον τρόπο που συνήθως χρησιμοποιείται για την ένδειξη του δημιουργού και β) τεκμαίρεται ως δικαιούχος της πνευματικής ιδιοκτησίας σε συλλογικά έργα, σε προγράμματα ηλεκτρονικών υπολογιστών ή σε οπτικοακουστικά έργα, το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, του οποίου το όνομα ή η επωνυμία εμφανίζεται πάνω στον υλικό φορέα του έργου, κατά τον τρόπο που συνήθως χρησιμοποιείται για την ένδειξη του δικαιούχου²⁹. Αξιοσημείωτο είναι ότι πέραν των σχετικών περιπτώσεων τις οποίες καλύπτουν τα ανωτέρω αναφερόμενα κριτήρια, αυτά καλύπτουν και τους δικαιούχους συγγενικών δικαιωμάτων ως προς τα δικαιώματά τους αλλά και τον κατασκευαστή βάσεων δεδομένων ως προς το ειδικής φύσης δικαίωμά του. Ωστόσο δεν θα πρέπει να αμελείται αυτό που ορίζεται στη διάταξη του άρθρου 10 παρ. 4 του Ν. 2121/1993, ότι δηλαδή τα παραπάνω τεκμήρια που κατοχυρώνει ο νόμος είναι μαχητά και άρα χωρεί εναντίον τους αντίθετη απόδειξη.

1.5.1. Ηθικό Δικαίωμα

Ο Ν. 2121/1993, όπως άλλωστε προαναφέρθηκε, προβλέπει ότι η πνευματική ιδιοκτησία επιμερίζεται σε δύο βασικά απόλυτα και αποκλειστικά δικαιώματα, το ηθικό και το περιουσιακό δικαίωμα. Το ηθικό δικαίωμα σε αντίθεση με το περιουσιακό συνδέεται με την άυλη, ιδεατή φύση της πνευματικής ιδιοκτησίας και συγκεκριμένα σχετίζεται με την προσωπική σχέση που αναπτύσσεται ανάμεσα στον δημιουργό και το έργο του, σχέση η

²⁹ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Η προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων, ΕλλΔνη 7/1994, βλ. επίσης 885/2009 ΕφΑθ και 1567/2014 ΕφΑθ.

οποία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την ίδια την προσωπικότητα του δημιουργού, εφόσον το έργο εξωτερικεύεται και υλοποιείται με βάση τα βιώματα, τη γνώση, την εμπειρία, τη δημιουργικότητα και την έμπνευση του δημιουργού, στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της προσωπικότητάς του³⁰. Δεν είναι λίγες οι φορές που συναντάται –ειδικά στη θεωρία του ηπειρωτικού δικαίου- ο χαρακτηρισμός του έργου ως παιδιού (τέκνου) του δημιουργού, ο οποίος χρησιμοποιείται με σκοπό να αποδοθεί εναργώς και με εμφατικό τρόπο η ιδιαίτερη και ασύγκριτη σχέση που υφάινεται κάθε φορά ανάμεσα στον δημιουργό και το έργο του. Όπως άλλωστε αναφέρεται χαρακτηριστικά στην σχεδόν αλληγορική ρήση του δικηγόρου Cochu (1777) *«η πιο ιερή, η πιο προσωπική από όλες τις ιδιοκτησίες είναι το έργο, καρπός της σκέψης του συγγραφέα»*³¹.

Ως προς τα βασικότερα χαρακτηριστικά του θα πρέπει να αναφερθεί ότι το ηθικό δικαίωμα παρόλο που συνδέεται στενά με το περιουσιακό δικαίωμα, είναι ανεξάρτητο του τελευταίου, αμεταβίβαστο μεταξύ ζώντων (άρθρο 12 παρ. 2 Ν. 2121/1193)³² και ως εκ τούτου ανεπίδεκτο κατάσχεσης. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού είναι κληρονομητό σύμφωνα με την ίδια ως ανωτέρω διάταξη. Στην τελευταία περίπτωση οι κληρονόμοι του δημιουργού υποχρεούνται να ασκούν το ηθικό δικαίωμα σύμφωνα με την εικαζόμενη -τουλάχιστον- θέληση του τελευταίου ως έκφραση σεβασμού προς την προσωπικότητα του αποθανόντος δημιουργού σε περίπτωση που αυτή δεν έχει ρητά εκφραστεί π.χ. με διάταξη τελευταίας βούλησης. Τέλος, και όσον αφορά τα χαρακτηριστικά του ηθικού δικαιώματος, αξιοσημείωτη είναι η διάταξη του άρθρου 16 του Ν. 2121/1993 σύμφωνα με την οποία: *«Η συναίνεση του δημιουργού για πράξεις ή παραλείψεις, που αλλιώς θα αποτελούσαν προσβολή του ηθικού δικαιώματος, αποτελεί τρόπο άσκησης του δικαιώματος αυτού και δεσμεύει το δημιουργό»*. Η εν λόγω διάταξη εισάγει μια ιδιαίτερη μορφή άσκησης του ηθικού δικαιώματος η οποία προκύπτει από την συναίνεση του δημιουργού σε μια πράξη ή παράλειψη τρίτου προσώπου που αφορά στο ηθικό δικαίωμά του, και η οποία πράξη ή παράλειψη αυτή, παρά τον αρνητικό της

³⁰ Βλ. Γ. Κουμάντος, Πνευματική Ιδιοκτησία, 8η έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 246 κ.επ.

³¹ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 7.

³² Βλ. ενδεικτικά από την πληθώρα των αποφάσεων και σχολιασμών επί του θέματος: Α.Ευαγγελίδου, 7458/1999 ΕφΑθ, ΕΕμπΔ 3/2000, βλ. επίσης 170/2017 ΕφΑθ, ΕλλΔνη 5/2017 και 2440/2006 ΕφΑθ, ΕλλΔνη 2/2008.

χαρακτήρα απέναντι στο ηθικό δικαίωμα του δημιουργού, λειτουργεί ωσει άσκηση αυτού από τον τελευταίο.

Ειδικότερα και όσον αφορά το ηθικό δικαίωμα αυτό επιμερίζεται στις παρακάτω εξουσίες-δικαιώματα τα οποία απαριθμούνται στον νόμο ενδεικτικά («ιδίως»):

i. Δικαίωμα δημοσίευσης (άρθρο 4 παρ. 1 στ. α' Ν. 2121/1993)

Ο δημιουργός έχει δικαίωμα να αποφασίσει τον χρόνο και τον τρόπο της πρώτης δημοσίευσης του έργου του και κάθε πράξη που παρακωλύει ή απαγορεύει στο δημιουργό να αποφασίσει σχετικά με την πρώτη δημοσίευση του έργου του αντιβαίνει του δικαιώματος αυτού. Σημειώνεται ότι η άσκηση του συγκεκριμένου δικαιώματος ενεργοποιεί την δυναμική του περιουσιακού δικαιώματος αφού η δημοσίευση του έργου συνιστά την 'πρώτη πράξη του δράματος' αναφορικά με την οικονομική εκμετάλλευση του.

ii. Δικαίωμα αναγνώρισης της πατρότητας (άρθρο 4 παρ. 1 στ. β' Ν. 2121/1993)

Το συγκεκριμένο δικαίωμα αποτελεί για τους περισσότερους την πεμπτοσύνη του ηθικού δικαιώματος ενός δημιουργού και αυτό γιατί με το δικαίωμα αυτό ο δημιουργός έχει πάντοτε την αξίωση να γίνεται μνεία του ονόματός του σε κάθε αντίτυπο του έργου του ή σε κάθε δημόσια παρουσίαση ή εκτέλεσή του κι έτσι να παρουσιάζεται αυτός ως ο αδιαμφησβήτητος δημιουργός του εκάστοτε έργου που φέρει το όνομά του. Περαιτέρω ο κάθε δημιουργός έχει την ελευθερία να τηρήσει την ανωνυμία του ή να χρησιμοποιεί κάποιο ακρωνύμιο ή και ψευδώνυμο.

iii. Δικαίωμα σεβασμού της ακεραιότητας (άρθρο 4 παρ. 1 στ. γ' Ν. 2121/1993)

Ο δημιουργός έχει την εξουσία να απαγορεύσει την αλλοίωση, τη μετατροπή ή την περικοπή του έργου του. Ωστόσο, τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία γίνεται δεκτό ότι για να θεωρηθεί μια πράξη ως παραβίαση του δικαιώματος σεβασμού της ακεραιότητας θα πρέπει αυτή η πράξη να θίγει σε σφοδρότατο βαθμό το έργο.

iv. Δικαίωμα προσπέλασης (άρθρο 4 παρ. 1 στ. δ' Ν. 2121/1993)

Το συγκεκριμένο δικαίωμα αφορά τα έργα μοναδικής αποτύπωσης, δηλαδή τα έργα που έχουν ενσωματωθεί μία φορά σε υλικό φορέα και δεν υπάρχει κάποιο άλλο πιστό αντίγραφο τους π.χ. ζωγραφικός πίνακας. Με την άσκηση του δικαιώματος αυτού ο δημιουργός μπορεί να 'επισκέπτεται' το έργο του και να εκτιμά ή να ελέγχει την κατάστασή του, να το φωτογραφίζει κ.ά. Σε αυτήν την περίπτωση, όμως, ο δημιουργός δεν θα πρέπει να ασκεί το δικαίωμά του καταχρηστικά και σε βάρος του κυρίου του υλικού φορέα αλλά με σεβασμό στο δικαίωμα της κυριότητας του τελευταίου πάνω στον υλικό

φορέα στον οποίο ενσωματώνεται το έργο. Ένας τρόπος –για παράδειγμα- με τον οποίο θα μπορούσε να πραγματώνεται το δικαίωμα προσπέλασης του δημιουργού είναι να γίνεται η προσπέλαση κατόπιν συνεννόησης του τελευταίου με τον κύριο του υλικού φορέα.

ν. Δικαίωμα μετάνοιας/υπαναχώρησης (άρθρο 4 παρ. 1 στ. ε' Ν. 2121/1993)

Ο νόμος επιφυλάσσει στον δημιουργό έργων λόγου ή επιστήμης ιδιαίτερα το δικαίωμα να υπαναχωρήσει από συμβάσεις μεταβίβασης, συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης του έργου του στην περίπτωση που έχουν μεταβληθεί οι κοινωνικές, πολιτικές, θρησκευτικές, φιλοσοφικές κ.ά. αντιλήψεις του ως δείγμα σεβασμού στην ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας αυτού όπως κατοχυρώνεται στο άρθρο 5 του Συντάγματος. Σε κάθε περίπτωση άσκησης του συγκεκριμένου δικαιώματος πάντως ο δημιουργός οφείλει αποζημίωση στον αντισυμβαλλόμενο του με τον οποίο σύνηψε την σύμβαση/άδεια εκμετάλλευσης ή σύμβαση μεταβίβασης από την οποία υπαναχωρεί.³³

Ιδιαίτερη περίπτωση ηθικού δικαιώματος συνιστά αυτό του δημιουργού προγράμματος Η/Υ, το οποίο περιορίζεται μόνο στην αναφορά του ονόματος του τελευταίου ώστε να θεωρείται αυτός “πατέρας” του έργου του. Παρατηρείται λοιπόν ότι το ηθικό δικαίωμα όσον αφορά τους δημιουργούς προγραμμάτων Η/Υ είναι πολύ περιορισμένο καθώς αφενός η φύση ενός προγράμματος Η/Υ προσιδιάζει περισσότερο σε ευρεσιτεχνία παρά σε γνήσιο πνευματικό δημιούργημα, αφετέρου τα προγράμματα Η/Υ στην πράξη κατασκευάζονται στην συντριπτική τους πλειονότητα από μισθωτούς προγραμματιστές παρά από ανεξάρτητους δημιουργούς-προγραμματιστές. Κατά μια άποψη, δε, τα ηθικά δικαιώματα δεν έχουν λόγο ύπαρξης στα προγράμματα Η/Υ καθώς απηχούν περισσότερο αναχρονιστικές αντιλήψεις, ενώ αν γίνουν δεκτά δεν θα πρέπει έχουν ως συνέπεια τη ματαίωση της πλήρους εκμετάλλευσης του προγράμματος από τον εργοδότη³⁴.

³³ Για την ανάλυση των εξουσιών του ηθικού δικαιώματος βλ. <http://ocw-project.upatras.gr/node/83> πέραν του συνδυασμού στοιχείων από την αναφερόμενη σχετική στο τέλος βιβλιογραφία και πηγές και τις σημειώσεις των διαλέξεων στο πλαίσιο του μαθήματος «Διανοητική Ιδιοκτησία στην Πληροφορική», Σ. Σταυρίδου, βλ. επίσης και Γ. Κουμάντος, Πνευματική Ιδιοκτησία, 8^η Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 252 κ.επ.

³⁴ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Λογισμικό νομική προστασία και συμβάσεις ΙΙ, Κριτική, 1992, σελ. 51 κ.επ.

1.5.2. Περιουσιακό Δικαίωμα και περιουσιακές εξουσίες στο ψηφιακό περιβάλλον

Το περιουσιακό δικαίωμα είναι, όπως και το ηθικό, απόλυτο δικαίωμα το οποίο χορηγείται στον δημιουργό λόγω του ότι είναι αυτός ο δικαιούχος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας. Έχει οικονομική αξία και εξασφαλίζει στο δημιουργό τη δυνατότητα να εκμεταλλευθεί το έργο του, αποκομίζοντας από αυτό οικονομικά ωφέληματα (άρθρο 1 παρ. 1 του Ν. 2121/1993). Το περιουσιακό δικαίωμα διαιρείται και αυτό σε επιμέρους εξουσίες και συγκεκριμένα το άρθρο 3 του Ν 2121/1993 απαριθμεί ενδεικτικά τις εξουσίες που το απαρτίζουν και αντιστοιχούν στους βασικότερους τρόπους εκμετάλλευσης του έργου απονέμοντας συγκεκριμένα στους δημιουργούς τις εξουσίες να προβαίνουν οι ίδιοι καθώς και να επιτρέπουν ή να απαγορεύουν σε τρίτους:

α) την εγγραφή και την άμεση ή έμμεση, προσωρινή ή μόνιμη αναπαραγωγή των έργων τους με οποιοδήποτε μέσο και μορφή, εν όλω ή εν μέρει,

β) τη μετάφραση των έργων τους,

γ) τη διασκευή, την προσαρμογή ή άλλες μετατροπές των έργων τους,

δ) όσον αφορά το πρωτότυπο ή τα αντίτυπα (αντίγραφα) των έργων τους, τη διανομή τους στο κοινό με οποιαδήποτε μορφή μέσω πώλησης ή με άλλους τρόπους. Το δικαίωμα διανομής εντός της Κοινότητας αναλώνεται μόνο εάν η πρώτη πώληση ή η με οποιονδήποτε άλλο τρόπο πρώτη μεταβίβαση της κυριότητας του πρωτοτύπου ή των αντιτύπων εντός της Κοινότητας πραγματοποιείται από τον δικαιούχο ή με τη συγκατάθεσή του,

ε) την εκμίσθωση και το δημόσιο δανεισμό, όσον αφορά το πρωτότυπο ή τα αντίτυπα των έργων τους. Τα δικαιώματα αυτά δεν αναλώνονται από οποιαδήποτε πώληση ή άλλη πράξη διανομής του πρωτοτύπου ή των αντιτύπων. Τα δικαιώματα αυτά δεν εφαρμόζονται σε σχέση με τα έργα αρχιτεκτονικής και τα έργα των εφαρμοσμένων τεχνών. Η εκμίσθωση και ο δημόσιος δανεισμός νοούνται σύμφωνα με τα οριζόμενα στην οδηγία 92/100 του Συμβουλίου της 19ης Νοεμβρίου 1992 (ΕΕΕΚ αριθμ. L 346/61 - 27.11.1992),

στ) τη δημόσια εκτέλεση των έργων τους,

ζ) τη μετάδοση ή αναμετάδοση των έργων τους στο κοινό με τη ραδιοφωνία και την τηλεόραση, με ηλεκτρομαγνητικά κύματα ή με καλώδια ή με άλλους υλικούς αγωγούς ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, παραλλήλως προς την επιφάνεια της γης ή μέσω δορυφόρων,

η) την παρουσίαση στο κοινό των έργων τους, ενσυρμάτως ή ασυρμάτως ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο, καθώς και να καθιστούν προσιτά τα έργα τους στο κοινό κατά τρόπο ώστε

οποιοσδήποτε να έχει πρόσβαση στα έργα αυτά, όπου και όταν επιλέγει ο ίδιος. Τα δικαιώματα αυτά δεν αναλώνονται με οποιαδήποτε πράξη παρουσίασης στο κοινό με την έννοια της παρούσας ρύθμισης και

θ) την εισαγωγή αντιτύπων των έργων τους που παρήχθησαν στο εξωτερικό χωρίς τη συναίνεση του δημιουργού ή, εφόσον πρόκειται για εισαγωγή από χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, αν το δικαίωμα της εισαγωγής αντιτύπων στην Ελλάδα είχε συμβατικά διατηρηθεί από τον δημιουργό (άρθρα 2, 3 παρ. 1 και 3, 4 Οδηγίας 2001/29 ΕΕΚ αριθμ. L. 167/10 - 22.6.2001)».

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι εξ όλων των ανωτέρω εξουσιών οι βασικότερες για την οικονομική εκμετάλλευση ενός έργου γενικά είναι η εγγραφή του έργου, που αποτελεί την πρώτη υλική ενσωμάτωση του εκάστοτε έργου πάνω σε κάποιο υλικό φορέα που αποτελεί τη βάση για την αναπαραγωγή του σε ένα ή περισσότερα αντίτυπα, με προορισμό συνήθως τη δημόσια χρήση αλλά και η ίδια η αναπαραγωγή του έργου, που αποτελεί την παραγωγή νέων υλικών αντιτύπων, όπου επαναλαμβάνεται η αρχική ενσωμάτωση του έργου και η οποία μπορεί να γίνει με οποιοδήποτε μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό κ.λπ.) και μορφή. Στον ορισμό της αναπαραγωγής συμπεριλαμβάνεται και η ψηφιακή αναπαραγωγή δεδομένου ότι ο νόμος δεν προβαίνει σε κάποια διάκριση μεταξύ αναλογικής και ψηφιακής αναπαραγωγής³⁵. Σημαντική είναι επίσης και η θέση του έργου σε κυκλοφορία που είναι η εξουσία που περιλαμβάνει τις πράξεις με τις οποίες το έργο γίνεται προσιτό στο κοινό (κυρίως διάδοση και διανομή) και υλοποιείται, εκτός άλλων, με τη μεταβίβαση (λόγω πώλησης ή δωρεάς) της κυριότητας του υλικού φορέα ενσωμάτωσης του έργου (πρωτοτύπου ή αντιτύπων), η οποία όμως -μεταβίβαση της κυριότητας- δεν επιφέρει μεταβίβαση καμίας από τις εξουσίες του περιουσιακού δικαιώματος (άρθρο 17 Ν. 2121/1993), εκτός αν υπάρχει αντίθετη συμφωνία με το δημιουργό³⁶.

Ειδικότερα για την αναπαραγωγή θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι χαρακτηρισμοί «προσωρινή» και «μόνιμη» καλύπτουν όλες τις μορφές αναπαραγωγής που λαμβάνουν χώρα στο Διαδίκτυο, όλες τις μορφές ψηφιακής αναπαραγωγής καθώς και τα προσωρινά και μόνιμα αντίγραφα³⁷. Αυτή η ρύθμιση, ωστόσο, υπόκειται στην εξαίρεση του άρθρου 28B του Ν. 2121/1993, το οποίο αναφέρει ότι εξαιρούνται από το δικαίωμα αναπαραγωγής

³⁵ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ΄ Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 75.

³⁶ Βλ. Γ. Κουμάντος, Πνευματική Ιδιοκτησία, 8^η Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 217 κ.επ., βλ. επίσης Χ. Αποστολόπουλος, 2889/2010 ΕφΑθ, ΔΕΕ 12/2010 και 1567/2014 ΕφΑθ.

³⁷ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., με τις εκεί παραπομπές.

οι προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής, οι οποίες είναι μεταβατικές ή παρεπόμενες και οι οποίες αποτελούν αναπόσπαστο και ουσιώδες τμήμα μιας τεχνολογικής μεθόδου, έχουν δε ως αποκλειστικό σκοπό να επιτρέψουν την εντός δικτύου μετάδοση μεταξύ τρίτων μέσω διαμεσολαβητή ή τη νόμιμη χρήση, ενός έργου ή άλλου προστατευόμενου αντικειμένου, και οι οποίες δεν έχουν καμία ανεξάρτητη οικονομική σημασία. Η ρύθμιση αυτή η οποία αποτελεί το αντιστάθμισμα για την ευρεία έννοια του όρου «αναπαραγωγή», αναφέρεται σε ορισμένες προσωρινές πράξεις αναπαραγωγής που λαμβάνουν αναγκαστικά χώρα κατά τη μετάδοση δεδομένων σε δίκτυο, όπως είναι η αναζήτηση στο Διαδίκτυο (browsing), η αποθήκευση σε κρυφή μνήμη (caching), η αποθήκευση σε κρυφή μνήμη εξυπηρετητή (proxy storage), η δρομολόγηση (routing) κ.ά.³⁸.

Ωστόσο, η εξουσία που έχει απασχολήσει όσο οποιαδήποτε άλλη τόσο τα ελληνικά όσο και τα ευρωπαϊκά δικαστήρια και για την οποία έχει εκδοθεί πληθώρα αποφάσεων -πολλές εκ των οποίων είναι μεταξύ τους αντικρουόμενες- είναι η εξουσία της παρουσίασης ενός έργου στο κοινό. Ο λόγος που η ανωτέρω αναφερόμενη εξουσία περιουσιακής φύσης έχει απασχολήσει έντονα τη νομολογία δεν είναι άλλος από την ίδια την ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη που διακρίνει την σύγχρονη εποχή. Δίνοντας έναν γενικό ορισμό της εξουσίας παρουσίασης στο κοινό θα αναφέραμε ότι η εξουσία ή άλλως το δικαίωμα αυτό «καλύπτει κάθε παρουσίαση στο κοινό (εκτός του διαδραστικού περιβάλλοντος³⁹)» ακόμα κι αν αυτό δεν παρίσταται στον τόπο της παρουσίασης⁴⁰. Με βάση το δικαίωμα αυτό καθίσταται δυνατή η προστασία των δημιουργών και σε περιπτώσεις μετάδοσης μουσικών ή οπτικοακουστικών έργων μέσω Διαδικτύου (simulcasting-webcasting)⁴¹.

Σε κάθε περίπτωση προκειμένου να καταστεί σαφής η πολυπλοκότητα του ζητήματος είναι σκόπιμη η αναφορά σε συγκεκριμένες αποφάσεις του Δ.Ε.Ε. που απασχόλησαν. Πιο συγκεκριμένα, η απόφαση C-160/15 του Δ.Ε.Ε. είναι η τρίτη κατά σειρά απόφαση του που αφορά την νομική εκτίμηση και χαρακτηρισμό των υπερσυνδέσμων (hyperlinks) υπό το

³⁸ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 76 με τις εκεί παραπομπές.

³⁹ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνου, Απόλυτες και αποκλειστικές εξουσίες ως αντικείμενο εναρμόνισης κατά την Οδηγία 2001/29/ΕΚ, σε Κοινωνία των Πληροφοριών και Πνευματική Ιδιοκτησία (συλλ.), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001, σελ. 29 κ.επ.

⁴⁰ Βλ. ενδεικτικά Λ. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 173.

⁴¹ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π.

πρίσμα του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανωτέρω αναφερόμενη απόφαση (GS Media) υπήρξε προϊόν της παγιωμένης λογικής του Δικαστηρίου να χαρακτηρίζει το hyperlinking ως πράξη που μπορεί να συνιστά παρουσίαση του έργου στο κοινό. Η θέση αυτή, η οποία έχει επικριθεί έντονα, ως ασύμβατη με τη φύση και τη λειτουργία του διαδικτύου, ανάγκασε το Δικαστήριο να δημιουργήσει ένα περίπλοκο και μη προβλέψιμο σχήμα ευθύνης, σύμφωνα με το οποίο η διάγνωση της ύπαρξης πράξης παρουσίας στο κοινό θα κρίνεται ανά περίπτωση και αφού ληφθούν υπόψη η υπαιτιότητα ως προς την έλλειψη άδειας για την αρχική παρουσίαση και ο κερδοσκοπικός ή μη χαρακτήρας του hyperlinking γεγονός που αναμφισβήτητα δημιουργεί από μόνο του μια σχετική ανασφάλεια δικαίου⁴².

Μια άλλη χαρακτηριστική απόφαση του Δ.Ε.Ε. είναι η από 14.6.2017 απόφασή του Δ.Ε.Ε. στην υπόθεση C-610/2015, Stichting Brein κατά Ziggo BV, XS4ALL Internet BV, σύμφωνα με την οποία τα κριτήρια για την παρουσίαση έργου στο κοινό κατά την έννοια του άρθρ. 3 παρ. 1 της ανωτέρω αναφερόμενης Οδηγίας πληρούνται στην περίπτωση του filesharing στα πλαίσια δικτύου peer to peer ενώ ο πάροχος της υπηρεσίας αυτής έχει επίγνωση ότι καθιστά δυνατή την παρουσίαση του έργου. Το έργο παρουσιάζεται σε κοινό καθώς και σε νέο κοινό, στην περίπτωση που δεν διατίθεται ήδη ελεύθερα με την άδεια του δημιουργού στο διαδίκτυο και η παρουσίαση του έργου λαμβάνει σαφή κερδοσκοπικό χαρακτήρα. Η ταξινόμηση των torrents από τον πάροχο είναι αδιαμφισβήτητα ένα κριτήριο για το διαχωρισμό της παρουσίας του έργου από την παροχή των μέσων για την παρουσίαση του κατά την εισαγ. σκέψη 27 της Οδηγίας ενώ πρωτεύουσα σημασία φαίνεται να έχει ο υπάρχων σύνδεσμος μεταξύ του εκάστοτε έργου και του torrent εξαιτίας της ίδιας της φύσεως των αρχείων αυτού του είδους⁴³.

Σε κάθε περίπτωση, και προς αποφυγή των αμφιβολιών, διευκρινίζεται ότι σε αντίθεση με το δικαίωμα της διανομής, το δικαίωμα της παρουσίας στο κοινό ενός έργου δεν αναλώνεται με οποιαδήποτε πράξη παρουσίας στο κοινό, πράγμα που σημαίνει ότι η παρουσίαση ενός έργου στο κοινό με ενσύρματα ή ασύρματα μέσα είναι μια πράξη που μπορεί να λάβει επανειλημμένα χώρα και για την οποία κάθε φορά απαιτείται η έγκριση του δικαιούχου⁴⁴.

⁴² Βλ. Γ. Παραμυθιώτης, C-160/15 Δ.Ε.Ε., ΧρΙδΔ 1/2017.

⁴³ Βλ. Γ. Γεωργόπουλος, C-610/15 Δ.Ε.Ε., ΧρΙδΔ 1/2017.

⁴⁴ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 77 με τις εκεί παραπομπές.

Εξ όλων των ανωτέρω συνάγεται εύλογα το συμπέρασμα ότι λόγω των καταγιστικών εξελίξεων στον τομέα της τεχνολογίας και του Διαδικτύου το Δ.Ε.Ε. αλλά και τα εθνικά δικαστήρια κάθε Κ-μ με την σειρά τους προσπαθούν να βρουν λύσεις ώστε να καλύψουν τα ολοένα και μεγαλύτερα νομοθετικά κενά που προκύπτουν, καθώς τα τελευταία χρόνια υπήρξε έντονη η έλλειψη ρύθμισης διάφορων εξουσιών περιουσιακής φύσης και τρόπων εκμετάλλευσης έργων που μέχρι πρότινος δεν ήταν γνωστοί. Αυτός ο αγώνας δρόμου τόσο των εθνικών δικαστηρίων όσο και του Δ.Ε.Ε. παρά τις ενδεχόμενες αστοχίες και τα λογικά άλματα, έχει αναμφισβήτητα δημιουργήσει μια παρακαταθήκη η οποία ήταν και είναι καταλυτική για την νομοθέτηση σχετικά με τα ζητήματα που έχουν ανακύψει στο πεδίο της πνευματικής ιδιοκτησίας και τα οποία χρήζουν άμεσης νομοθετικής αντιμετώπισης και ρύθμισης.

1.5.3. Διάρκεια Προστασίας

Ο γενικός κανόνας σχετικά με την διάρκεια της προστασίας που παρέχεται στον δημιουργό από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας όσο και η ρύθμιση σχετικά με την κατάσταση που ισχύει μετά την πάροδο του χρόνου προστασίας ορίζονται στο άρθρο 29 παρ. 1 και 2 αντίστοιχα του Ν. 2121/1993.

Πιο συγκεκριμένα και σύμφωνα με το άρθρο 29 παρ. 1 του Ν. 2121/1993 η πνευματική ιδιοκτησία διαρκεί *«όσο η ζωή του δημιουργού και εβδομήντα (70) χρόνια μετά το θάνατό του, που υπολογίζονται από την 1η Ιανουαρίου του έτους το οποίο έπεται του θανάτου του δημιουργού»*. Εκτός από αυτόν τον γενικό κανόνα όμως διατυπώνονται στον Ν. 2121/1993 και ειδικότερες ρυθμίσεις που αφορούν τη διάρκεια της πνευματικής ιδιοκτησίας είτε ως προς την έναρξη υπολογισμού του χρόνου είτε ως προς την έκταση της ίδιας της διάρκειας ισχύος της πνευματικής ιδιοκτησίας. Πιο συγκεκριμένα, τέτοιες ρυθμίσεις υπάρχουν αναφορικά με τα έργα συνεργασίας (άρθρο 30 παρ. 1), τα ανώνυμα ή ψευδώνυμα έργα (άρθρο 31 παρ. 1), αυτά που δημοσιεύονται σε τόμους, τμήματα, τεύχη, αριθμούς ή επεισόδια (άρθρο 31 παρ. 2), τα οπτικοακουστικά έργα (άρθρο 31 παρ. 3) και αναφορικά με κάποιες ειδικές περιπτώσεις κατά τις οποίες ένα αδημοσίευτο έργο δημοσιεύεται νομίμως ή παρουσιάζεται νομίμως στο κοινό μετά τη λήξη της προστασίας του (άρθρο 51Α), της προστασίας του ειδικού δικαιώματος του κατασκευαστή μιας βάσης δεδομένων (άρθρο 45Α παρ.7), των συγγενικών δικαιωμάτων (άρθρο 52).

Σύμφωνα, δε, με το άρθρο 29 παρ. 2 Ν. 2121/1993 και όπως σε αυτό αναφέρεται αυτολεξεί: *«Μετά τη λήξη της προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας, το Δημόσιο,*

εκπροσωπούμενο από τον Υπουργό Πολιτισμού, μπορεί να ασκεί τις εξουσίες αναγνώρισης της πατρότητας του δημιουργού και τις εξουσίες προστασίας της ακεραιότητας του έργου που απορρέουν από το ηθικό δικαίωμα κατά το άρθρο 4 παρ. 1 περιπτ. β" και γ" του παρόντος νόμου»⁴⁵.

1.6. Συλλογική διαχείριση περιουσιακών δικαιωμάτων στο ψηφιακό περιβάλλον

Η ολοένα και αυξανόμενη -λόγω της τεχνολογικής ανάπτυξης- αδυναμία ελέγχου της προστασίας των δικαιωμάτων που πηγάζουν από την πνευματική ιδιοκτησία εκ μέρους των εκάστοτε δημιουργών και δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων, στο πλαίσιο της εκμετάλλευσης πνευματικών έργων σε μια απρόβλεπτη από άποψη μεγέθους και έκτασης αγορά, καταδεικνύουν σε τελική ανάλυση και την αδυναμία των ανωτέρω αναφερόμενων δικαιούχων σε αυτοπροστασία⁴⁶. Έτσι, το έργο της προστασίας των δικαιωμάτων των δημιουργών και των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων αναλαμβάνουν οι ΟΣΔ. Με άλλα λόγια, με σκοπό την αποτελεσματικότερη προστασία τους οι δημιουργοί αλλά και οι δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων τείνουν να αποφασίζουν να μην διαχειρίζονται οι ίδιοι ατομικά τα δικαιώματά τους αλλά να ιδρύουν ΟΣΔ ή να αναθέτουν την διαχείριση αυτών σε ΟΣΔ. Μάλιστα, η συλλογική διαχείριση λαμβάνει οιοσδήποτε υποχρεωτικό χαρακτήρα εκ του νόμου προκειμένου η διαχείριση των δικαιωμάτων των δημιουργών ή των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων να αποφέρει το μεγαλύτερο οικονομικό -και όχι μόνο- όφελος.

Στο ψηφιακό περιβάλλον αναδεικνύονται ολοένα και περισσότεροι νέοι τρόποι εκμετάλλευσης των πνευματικών έργων και ο έλεγχος της πρόσβασης των χρηστών επιτυγχάνεται με την χρήση τεχνολογικών μέτρων, έτσι όπως αυτά περιγράφονται στο άρθρο 66Α του Ν. 2121/1993. Στο ίδιο περιβάλλον, ωστόσο, το μεγάλο στοίχημα αποτελεί η ίδια η εφαρμογή της αρχής της εδαφικότητας, με βάση την οποία λειτουργούν και δραστηριοποιούνται οι ΟΣΔ και σύμφωνα με την οποία οι χρήστες δύνανται να λαμβάνουν άδειες χρήσης στη χώρα όπου πρόκειται να λάβουν χώρα οι εκάστοτε συμφωνηθείσες

⁴⁵ Βλ. ενδεικτικά 7275/2009 ΕφΑθ, ΕλλΔνη 3/2011.

⁴⁶ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 213 κ.επ.

χρήσεις⁴⁷. Στο πλαίσιο αυτό αναδεικνύεται ολοένα και περισσότερο η ανάγκη υιοθέτησης και χορήγησης ενός ολοκληρωμένου και ιδιαίτερου μοντέλου αδειών πανευρωπαϊκής εμβέλειας και ισχύος με παράλληλη εντονότερη εναρμόνιση των εθνικών δικαίων πνευματικής ιδιοκτησίας στο πεδίο της συλλογικής διαχείρισης προς αυτήν την κατεύθυνση⁴⁸.

Ακρογωνιαίος λίθος της προσπάθειας αυτής σε επίπεδο Ένωσης υπήρξε η υπ' αριθμόν 2005/737/EK Σύσταση της Επιτροπής της 18^{ης} Μαΐου 2005, σχετικά με την συλλογική διασυνοριακή διαχείριση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων για τις νόμιμες επιγραμμικές (online) μουσικές υπηρεσίες, η οποία βρήκε εφαρμογή τόσο στην συμφωνία μεταξύ της εταιρίας EMI και των ΟΣΔ MCPS-PRS και GEMA για το αμερικανικό και αγγλικό μουσικό ρεπερτόριο όσο και στην συμφωνία μεταξύ SACEM και SGAE για το αγγλικό και ισπανικό ρεπερτόριο⁴⁹.

Ωστόσο, η σημαντικότερη προσπάθεια εναρμόνισης των εθνικών δικαίων πνευματικής ιδιοκτησίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο στο πεδίο της συλλογικής διαχείρισης αποτελεί η Οδηγία 2014/26 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τη συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων καθώς και τη χορήγηση πολυεδαφικών αδειών για επιγραμμικές χρήσεις μουσικών έργων στην εσωτερική αγορά, η οποία ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 4481/2017.

Ειδικά, ως προς την διάταξη της παρ. 2 στ. β του άρθρου 4 του Ν. 4481/2017 παρατηρείται ότι εκλείπει η φράση «εάν πρόκειται για εταιρία» η οποία ενυπήρχε στην ήδη καταργηθείσα διάταξη της παρ. 4 στ. β του άρθρου 54 του Ν. 2121/1993 με αποτέλεσμα να καθίσταται σαφές από την γραμματική ερμηνεία της πρώτης αναφερόμενης διάταξης ότι δεν μπορεί να είναι ΟΣΔ ένας μεμονωμένος ιδιώτης, άλλως ένα μεμονωμένο φυσικό πρόσωπο⁵⁰. Σύμφωνα, όμως, με την αιτιολογική σκέψη 14 της Οδηγίας 2014/26, ένας ΟΣΔ

⁴⁷ Βλ. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Βιβλιοθήκες, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 238, βλ. επίσης Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 83 κ.επ.

⁴⁸ Βλ. την από 16/04/2004 Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την διαχείριση των δικαιωμάτων της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων στην εσωτερική αγορά, τελ. 261, σελ. 8 κ.επ., βλ. επίσης Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 84.

⁴⁹ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 86.

⁵⁰ Βλ. Ε. Σταματούδη, Συλλογική Διαχείριση Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Γ. Μπαμπέτας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 77.

μπορεί να έχει οποιαδήποτε νομική μορφή και άρα δύναται να είναι και φυσικό πρόσωπο. Εντούτοις, επειδή κριτήρια για την αδειοδότηση των ΟΣΔ είναι η βιωσιμότητα και η αποτελεσματικότητά του, τα οποία μάλιστα θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά⁵¹ μπορεί να υποστηριχθεί η άποψη ότι εφόσον η εγγύηση της ισχύος των δύο προαναφερθέντων κριτηρίων είναι συνήθως ιδιαίτερα δυσχερής από ένα και μόνο φυσικό πρόσωπο η δραστηριοποίησή του τελευταίου ως ΟΣΔ καθίσταται εκ των πραγμάτων ιδιαίτερα δυσχερής.

Θα πρέπει να επισημανθεί δε ότι σε αντίθεση με ό,τι ισχύει στις ανεξάρτητες οντότητες διαχείρισης (ΑΟΔ), οι ΟΣΔ γενικά δεν έχουν κερδοσκοπικό σκοπό ή ελέγχονται από τους δικαιούχους πνευματικών και συγγενικών δικαιωμάτων μέσα από την συμμετοχή των τελευταίων σε όργανα λήψης αποφάσεων, δηλαδή μέσα από τη συμμετοχή τους στην Γ.Σ. ή στο Δ.Σ.⁵² του εκάστοτε ΟΣΔ⁵³. Περαιτέρω οι ΟΣΔ που είναι εγκατεστημένοι στην Ελλάδα εκτός από την υποχρέωση κατοχής νόμιμης άδειας για τη λειτουργία τους, όπως αναφέρθηκε και ανωτέρω και σύμφωνα με την διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 4 του Ν. 4481/2017, έχουν και υποχρέωση τήρησης διαφάνειας και λογοδοσίας⁵⁴.

Ειδικά ως προς το υιοθετούμενο σύστημα αδειοδότησης των ΟΣΔ από τον νόμο θα πρέπει να αναφερθεί ότι αυτό είναι κατά βάση προληπτικό. Με άλλα λόγια, ο κρατικός έλεγχος που ασκείται μέσα από την εφαρμογή των οριζόμενων προϋποθέσεων και της θεσπιζόμενης από τον Ν. 4481/2017 διαδικασίας κρίνεται ως απαραίτητος, άλλος ως αναγκαίος, καθώς οι ΟΣΔ δεν παύουν να είναι διαχειριστές ξένης περιουσίας τόσο ως προς τις εσωτερικές όσο και ως προς τις εξωτερικές τους σχέσεις⁵⁵. Ο έλεγχος αυτός, ωστόσο, δεν περιορίζεται μόνο στο πρώιμο στάδιο της δραστηριότητας ενός ΟΣΔ αλλά επεκτείνεται και σε όλη τη διάρκεια λειτουργίας αυτού με την καθιέρωση στον Ν. 4481/2017 της υποχρέωσης του αδειούχου ΟΣΔ για γνωστοποίηση των μεταβολών των αρχικά υποβληθέντων -για τη λήψη της άδειας- στοιχείων τόσο στον αρμόδιο Υπουργό - όπως ορίζεται στη σχετική διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 4 του Ν. 4481/2017- όσο και

⁵¹ Βλ. Ε. Σταματούδη, Συλλογική Διαχείριση Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Γ. Μπαμπέτας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 81-82.

⁵² Γ.Σ.: Γενική Συνέλευση, Δ.Σ.: Διοικητικό Συμβούλιο

⁵³ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 85.

⁵⁴ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 228 κ.επ.

⁵⁵ Βλ. Ε. Σταματούδη, ό.π., σελ. 72.

στον ΟΠΙ⁵⁶. Σε κάθε περίπτωση, το ακολουθούμενο από τον ισχύοντα Ν. 4481/2017 σύστημα ελέγχου κρίνεται -κατά γενική ομολογία- ως αποτελεσματικό καθώς τυχόν εκ των υστέρων ολοκληρωτικός έλεγχος ενός ΟΣΔ θα ήταν ιδιαίτερα δυσχερής⁵⁷.

Προκειμένου, επιλογικά, να γίνει κάποιος μέλος ΟΣΔ αρκεί απλά να πληροί τα απαιτούμενα κατά περίπτωση κριτήρια ενώ οι υποχρεώσεις ενός ΟΣΔ τόσο ως προς τα μέλη του όσο ως προς τους χρήστες πηγάζουν από το ίδιο το κείμενο του Ν. 4481/2017. Τα παραπάνω αφορούν άμεσα τις συμβάσεις ανάθεσης που συνάπτουν οι ΟΣΔ με τους δικαιούχους καθώς και τις συμβάσεις άδειας που συνάπτουν οι ίδιοι με τους χρήστες στο πλαίσιο της δραστηριότητάς τους. Πιο συγκεκριμένα, ο εκάστοτε ΟΣΔ έχει την υποχρέωση αφενός να εκπροσωπεί όποιον δικαιούχο δικαιώματος πληροί ορισμένα κριτήρια (παρ. 1 του άρθρου 13 του Ν. 4481/2017) αφετέρου να προασπίζει τα δικαιώματα των δικαιούχων απέναντι στους χρήστες με τους οποίους έχει επίσης υποχρέωση να συνάψει σύμβαση σε κάθε περίπτωση (παρ. 4 του άρθρου 22 του Ν. 4481/2017 «*αρχή του εξαναγκασμού*» του ΟΣΔ για κατάρτιση σύμβασης⁵⁸), με μόνη εξαίρεση όταν ο αντισυμβαλλόμενος χρήστης είναι αναξιόπιστος και αναξιόχρεος⁵⁹.

⁵⁶ Βλ. Ε. Σταματούδη, Συλλογική Διαχείριση Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Γ. Μπαμπέτας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 84.

⁵⁷ Βλ. Ε. Σταματούδη, ό.π., σελ. 73.

⁵⁸ Βλ. Ε. Σταματούδη, ό.π., σελ. 299 κ.επ. με τις εκεί παραπομπές.

⁵⁹ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινωνικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 225 κ.επ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο

Εκμετάλλευση πνευματικών έργων

2.1. Συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης πνευματικών έργων

Ο δημιουργός έχει τη δυνατότητα να απολαύσει τους περιουσιακούς καρπούς του δημιουργήματός του -οποιασδήποτε καλλιτεχνικής ή επιστημονικής αξίας κι αν είναι- έχοντας την ελευθερία να προβεί ο ίδιος σε ενέργειες για την οικονομική εκμετάλλευση του ως μόνος και αποκλειστικός κύριος του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας επ' αυτού. Ωστόσο, ο δημιουργός πέρα από την ανωτέρω επιλογή όπου ο ίδιος ενεργεί και ως επιχειρηματίας, έχει τη δυνατότητα να αναθέσει σε άλλα πρόσωπα την εκμετάλλευση του έργου του. Με άλλα λόγια έχει τη δυνατότητα να αναθέσει την άσκηση περιουσιακών εξουσιών που απορρέουν από το ίδιο το περιουσιακό του δικαίωμα σε άλλους προκειμένου να αποκτήσει το έργο αγοραστική δυναμική, να επιφέρει κέρδη και να πραγματοποιηθεί έτσι ο οικονομικός σκοπός του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας. Την τελευταία παραδοχή επιβεβαιώνει και το ότι τα πνευματικά έργα χρήζουν ιδιαίτερης νομικής προστασίας λόγω ακριβώς της εν δυνάμει οικονομικής τους δύναμης η οποία προκαλεί την κίνηση μεγάλου μέρους της εκάστοτε εγχώριας, ακόμα και της ευρωπαϊκής ή και παγκόσμιας αγοράς.

Από το συνδυασμό των διατάξεων της παρ. 1 του άρθρου 1, του άρθρου 3 και των παρ. 1 και 2 του άρθρου 13 του Ν 2121/1993 προκύπτει ότι επιτρέπεται η εκμετάλλευση δια της κατάρτισης σχετικής σύμβασης. Με άλλα λόγια και μεταξύ άλλων, ο δημιουργός του έργου μπορεί να καταρτίζει συμβάσεις με τις οποίες αναθέτει στον αντισυμβαλλόμενο και αυτός αναλαμβάνει την υποχρέωση να ασκήσει εξουσίες που απορρέουν από το περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού (συμβάσεις εκμετάλλευσης κατ' άρθρο 13 παρ. 1 του Ν. 2121/1993) ή μπορεί να επιτρέπει στον αντισυμβαλλόμενό του την άσκηση εξουσιών που απορρέουν από το περιουσιακό του δικαίωμα (άδειες εκμετάλλευσης κατ' άρθρο 13 παρ. 2 του Ν. 2121/1993) και οι οποίες συμβάσεις, λόγω της συμβατικής ελευθερίας που διέπει τις ιδιωτικές σχέσεις (άρθρο 361 ΑΚ), είναι δυνατόν να έχουν ποικίλο περιεχόμενο, σύμφωνα και με τις γενικές και ειδικές ρυθμίσεις του ως άνω νόμου⁶⁰, ενώ θα πρέπει να αναφερθεί ότι το ίδιο το ηθικό δικαίωμα παρέχει μεταξύ άλλων στον

⁶⁰ Βλ. Γ. Κουμάντος, Πνευματική ιδιοκτησία, Έκδοση 8^η, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 318 κ.επ., βλ. επίσης Κ. Ασπρογέρακας-Γρίβας, Θέματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας, 1975, σελ. 49 κ.επ.

δημιουργό την εξουσία δημοσίευσης του έργου που είναι η κινητήριος δύναμη για την επακόλουθη εκμετάλλευσή του⁶¹.

Στο άρθρο 13 του Ν. 2121/1993 περιλαμβάνονται οι διατάξεις σχετικά με τις συμβάσεις και τις άδειες εκμετάλλευσης. Στις συμβάσεις εκμετάλλευσης (άρθρο 13 παρ. 1 Ν. 2121/1993) ο αντισυμβαλλόμενος έχει την υποχρέωση να ασκήσει τις εξουσίες που απορρέουν από το περιουσιακό δικαίωμα, στο μέτρο που αυτό έχει συμφωνηθεί, ενώ στις άδειες εκμετάλλευσης (άρθρο 13 παρ. 2 Ν. 2121/1993) ο αντισυμβαλλόμενος δεν έχει υποχρέωση να ασκήσει τις εξουσίες που απορρέουν από το περιουσιακό δικαίωμα αλλά οφείλει να αποδώσει στον δημιουργό την αντιπαροχή για την εκάστοτε εκμετάλλευση. Εξ όλων των ανωτέρω προκύπτει ότι η θεμελιώδης διαφορά ανάμεσα στις συμβάσεις και τις άδειες εκμετάλλευσης είναι ότι στις μεν πρώτες ο αντισυμβαλλόμενος έχει υποχρέωση για εκμετάλλευση του έργου ενώ στις τελευταίες έχει απλώς την δυνατότητα εκμετάλλευσης⁶².

2.2. Περιεχόμενο συμβάσεων εκμετάλλευσης

Γενικά ως προς το περιεχόμενο των συμβάσεων εκμετάλλευσης -όπως επιγραμματικά αναφέρθηκε ήδη- επικρατεί η ελευθερία του συμβάλλεσθαι που μπορεί να συνοδεύεται από μια συγκεκριμένη *ratione loci, temporis ή materiae*⁶³, με την έννοια ότι το περιεχόμενο των συμβάσεων μπορεί να διαφοροποιείται κατά περίπτωση ανάλογα με την βούληση των μερών. Ελάχιστο περιεχόμενο είναι η συμφωνία του εκάστοτε δημιουργού με τον αντισυμβαλλόμενο του για σύσταση υποχρέωσης (σε περίπτωση σύμβασης) ή δυνατότητας (σε περίπτωση άδειας) άσκησης μιας τουλάχιστον περιουσιακής εξουσίας, η οποία θα θεωρείται αυτόνομη στις συναλλαγές. Αντικείμενο μιας σύμβασης ή άδειας εκμετάλλευσης, ωστόσο, μπορεί να είναι και η σύσταση υποχρέωσης ή δυνατότητας, αντίστοιχα, άσκησης του συνόλου των περιουσιακών εξουσιών του δημιουργού⁶⁴. Αξίζει

⁶¹ Βλ. Γ. Κουμάντος, Πνευματική ιδιοκτησία, Έκδοση 8^η, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 282 κ.επ., βλ. επίσης Μ.-Θ. Μαρίνος, Η προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων, ΕλλΔνη 7/1994 και ενδεικτικά 1145/2007 ΕφΠατρ, Ν. Κυπρούλης, 3252/2002 ΕφΑθ, ΔΕΕ τόμος 2003, σελ. 293 και 9040/2000 ΕφΑθ, ΕλλΔνη 1/2002.

⁶² Βλ. P. Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, 214 κ.επ.

⁶³ Βλ. P. Jougleux, ό.π., σελ. 210 κ.επ.

⁶⁴ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Δεύτερη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004, σελ. 24, βλ. επίσης Ν. Κυπρούλης, 8138/2000 ΕφΑθ, ΔΕΕ τόμος 2001, σελ. 60.

να σημειωθεί, δε, ότι η ερμηνεία της βούλησης των μερών γίνεται με βάση της κοινές διατάξεις του ΑΚ περί ερμηνείας δηλώσεων βουλήσεως, δηλαδή βάσει των άρθρων 173 και 200 ΑΚ.

Ενδεικτικά, το περιεχόμενο των συμβάσεων και αδειών εκμετάλλευσης συνήθως περιλαμβάνει ρυθμίσεις που αφορούν το αντικείμενο, τον σκοπό, τη διάρκεια ισχύος, την τοπική ισχύ της σύμβασης ή της άδειας, τις εξουσίες εκμετάλλευσης, την αμοιβή του δημιουργού, τις υποχρεώσεις των μερών, τις συνέπειες από την παραβίαση των συμβατικών όρων, το εφαρμοστέο δίκαιο και τη δικαιοδοσία, όρους σχετικά με τη λήξη σύμβασης ή την καταγγελία της κ.ά.

2.3. Έγγραφος τύπος των συμβάσεων και αδειών εκμετάλλευσης και σχετική ακυρότητα

Το άρθρο 14 του Ν. 2121/1993 προβλέπει την τήρηση έγγραφου τύπου για όλες τις συμβάσεις και τις άδειες εκμετάλλευσης που αφορούν τόσο το περιουσιακό δικαίωμα όσο και την άσκηση του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού. Ο έγγραφος τύπος που καθιερώνεται με την ανωτέρω αναφερόμενη διάταξη έχει συστατικό χαρακτήρα, δηλαδή οι δικαιοπραξίες που αφορά είναι άκυρες αν δεν καταρτιστούν εγγράφως⁶⁵ ενώ γίνεται δεκτό π.χ. ότι η παράδοση του υλικού φορέα από τον δημιουργό δεν συνεπάγεται και συναίνεση του τελευταίου για την εκμετάλλευση του ενσωματωμένου πνευματικού έργου, για την οποία απαιτείται έγγραφη άδεια⁶⁶.

Σε αυτό το σημείο, ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ανωτέρω αναφερόμενη ακυρότητα είναι σχετική, που σημαίνει ότι η δικαιοπραξία εξακολουθεί να είναι έγκυρη και να παράγει τα έννομα αποτελέσματά της μέχρι να επικαλεστεί την ακυρότητά της ο δημιουργός. Κατά μία άποψη η διάταξη αυτή του άρθρου 14 του Ν. 2121/1993 δεσμεύει την συμβατική ελευθερία του δημιουργού εντούτοις τον προστατεύει από μια πιθανή επιπόλαιη απαλλοτρίωση των δικαιωμάτων του⁶⁷. Ενώ κατά μία άλλη άποψη η εκάστοτε σύμβαση ή άδεια εκμετάλλευσης πνευματικής ιδιοκτησίας διατηρεί την ισχύ της μέχρι την

⁶⁵ Βλ. ενδεικτικά 6345/1995 ΜονΠρΘεσ, βλ. επίσης Α. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, Νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ. 374 κ.επ.

⁶⁶ Βλ. Δ. Καλλινίκου, 5345/2004 ΠολΠρΑθ, ΔιΜΕΕ 1/2005.

⁶⁷ Βλ. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 204.

επίκληση της ακυρότητας από τον δημιουργό, διότι απλούστατα δεν τον βλάπτει, δεν είναι κακόπιστος ο συμβαλλόμενος με τον δημιουργό και η διάταξη αυτή έχει τεθεί από τον νομοθέτη για την προστασία του δημιουργού⁶⁸. Σε κάθε, όμως, περίπτωση, αφής στιγμής που ο δημιουργός επικαλεστεί την ακυρότητα της σύμβασης ή της άδειας εκμετάλλευσης, η τελευταία παύει να ισχύει αναδρομικά⁶⁹. Παρά τα ανωτέρω, η επίκληση της ακυρότητας από τον δημιουργό μπορεί να θεωρηθεί και ως καταχρηστική σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 281 ΑΚ, ιδίως ως αντιφατική (non venire contra factum proprium) ή ως αποδυνάμωση δικαιώματος⁷⁰.

Θα πρέπει να σημειωθεί πάντως ότι σε κάποιες περιπτώσεις συνηθίζονται και οι προφορικές συμφωνίες σε συγκεκριμένους επαγγελματικούς κύκλους, π.χ. στους φωτογράφους⁷¹. Ως προς αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι εφόσον ο νόμος δεν καθιστά τα συναλλακτικά ήθη δευτερογενή κανόνα δικαίου, ορθότερη εμφανίζεται η άποψη σύμφωνα με την οποία θα πρέπει η τήρηση του έγγραφου τύπου να ισχύει σε όλες τις δικαιοπραξίες και μόνο κατ' εξαίρεση να υιοθετείται απόκλιση από αυτόν με ταυτόχρονη επιφύλαξη υπέρ του δημιουργού της δυνατότητας επίκλησης τυχόν ακυρότητας, σκοπός του νομοθέτη, άλλωστε, είναι η προτροπή των συμβαλλομένων προς τον έγγραφο τύπο σε αντίθεση με το προϊσχύσαν καθεστώς όπου ο έγγραφος τύπος ήταν η εξαίρεση και ο προφορικός ο κανόνας⁷².

Η ισχύς του Ν. 2121/1993 άρχισε από την δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ήτοι την 4/3/1993 (άρθρο 77 Ν. 2121/1993). Ειδικότερα για τις συμβάσεις που καταρτίστηκαν πριν την έναρξη ισχύος του Ν. 2121/1993, το άρθρο 68 παρ. 3 του Ν. 2121/1993 προβλέπει επί λέξει ότι «*Συμβάσεις που έχουν καταρτισθεί πριν από την έναρξη ισχύος του παρόντος νόμου διέπονται από το προγενέστερο δίκαιο για ένα χρόνο από την έναρξη ισχύος του νόμου*». Η διάταξη αυτή είναι μια ειδική διάταξη διαχρονικού δικαίου μη γνήσιας αναδρομής, καθώς από τις 4/3/1994 οι διατάξεις του Ν. 2121/1993

⁶⁸ Βλ. Δ. Μαλακάσης, Η Πνευματική Ιδιοκτησία, Νόμος 2121/1993 και εισηγητική έκθεση, 1994, σελ. 23.

⁶⁹ Βλ. Α. Μάνθος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 256 με τις εκεί παραπομπές.

⁷⁰ Βλ. Δ. Σαραφιανός, 1009/2007 Α2 Τμ. ΑΠ, ΔιΜΕΕ 1/2008, βλ. επίσης Δ. Καλλινίκου, 5821/2010 ΠολΠρΑθ, ΧρΙδΔ 5/2011, Α. Αποστολόπουλος, 2885/2008 ΜονΠρΠατρ, ΧρΙδΔ 9/2008 και Α. Μάνθος, ό.π., σελ. 257.

⁷¹ Βλ. Πρακτικό Μορφωτικών Υποθέσεων Βουλής, 2/6/1993, σελ. 90, βλ. επίσης Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκουλας, 2008, σελ. 204.

⁷² Βλ. Δ. Καλλινίκου, ό.π., σελ. 204-205.

εφαρμόζονται σε έννομες συνέπειες που δημιουργήθηκαν μεν μετά την έναρξη ισχύος του αλλά πηγάζουν από έννομες σχέσεις οι οποίες συστάθηκαν υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος δικαίου. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με αυτό το άρθρο ο δημιουργός, όσον αφορά τον παρελθόντα χρόνο, περιορίζεται στα δικαιώματα που του παρέχονται υπό το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς και με αυτόν τον τρόπο ο αντισυμβαλλόμενός του δεν υφίσταται αναδρομική αύξηση των υποχρεώσεών του⁷³.

Σύμφωνα, όμως, με την πάγια στη θεωρία και τη νομολογία άποψη, ο τύπος των δικαιοπραξιών δεν υπάγεται στη μεταβατική διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 68 του Ν. 2121/1993 και εξ αυτού του λόγου οι συμβάσεις που καταρτίστηκαν ακόμη και προφορικά, υπό το καθεστώς του παλαιού δικαίου δεν απαιτείται να επανακαταρτιστούν εγγράφως υπό το καθεστώς του Ν. 2121/1993⁷⁴. Με άλλα λόγια, συμβάσεις που καταρτίστηκαν ατύπως πριν την έναρξη ισχύος του Ν. 2121/1993 εξακολουθούν να είναι ισχυρές και να παράγουν έννομα αποτελέσματα⁷⁵.

2.4. Αμοιβή

2.4.1. Ο γενικός κανόνας της ποσοστιαίας αμοιβής

Για ιστορικούς λόγους αξίζει να αναφερθεί ότι ο κανόνας της ποσοστιαίας αμοιβής έχει καταβολές από ένα έθιμο που καθιερώθηκε στη Γαλλία του 1653 για τα θεατρικά έργα, το οποίο επέτρεπε στον θεατρικό συγγραφέα να ζητήσει ένα ποσοστό από τις εισπράξεις της θεατρικής παράστασης⁷⁶.

Πιο συγκεκριμένα, στην παρ. 1 του άρθρου 32 του Ν. 2121/1993 καθιερώνεται η ποσοστιαία αμοιβή ως γενικός κανόνας για κάθε δικαιοπραξία που αφορά στο περιουσιακό δικαίωμα του δημιουργού. Στο σημείο αυτό ο Ν. 2121/1993 διαφέρει ουσιαστικά από το παλαιό δίκαιο όπου η ποσοστιαία αμοιβή προβλεπόταν κατ' εξαίρεση, και συγκεκριμένα μόνο για τη σύμβαση θεατρικής παράστασης και για τη σύμβαση

⁷³ Βλ. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 205.

⁷⁴ Βλ. Δ. Καλλινίκου, ό.π.

⁷⁵ Βλ. Α. Μάνθος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 257, βλ. επίσης ενδεικτικά 1065/2014 ΑΠ και Ν. Κυπρούλης, 8532/2006 ΕφΑθ, ΔΕΕ 8-9/2007.

⁷⁶ Βλ. M.-C. Dock, Etude sur le droit d' auteur, LGDJ, 1963, σελ. 101-103, βλ. επίσης Δ. Καλλινίκου, ό.π., σελ. 208.

δημόσιας εκτέλεσης μουσικών συνθέσεων περιλαμβανομένων σε κινηματογραφικές ταινίες⁷⁷.

Ειδικότερα, με την ποσοστιαία αμοιβή ο δημιουργός μπορεί να αξιώνει ποσοστά από την εκμετάλλευση του έργου του. Αυτή η ρύθμιση αν και ελλοχεύει κινδύνους για τον δημιουργό, δεδομένου ότι η αμοιβή του θα είναι σε κάθε περίπτωση ανάλογη της εμπορικής επιτυχίας του έργου του, εντούτοις η ποσοστιαία αμοιβή προστατεύει τελικά και κατά κοινή ομολογία τόσο στη θεωρία όσο και στη νομολογία, τον δημιουργό, ενώ συντείνει και προς την εξισορρόπηση των αντικρουόμενων συμφερόντων των μερών που εμπλέκονται στην εκμετάλλευση ενός έργου⁷⁸. Η ρύθμιση αυτή χαρακτηρίζεται ως προστατευτική για τον δημιουργό καθώς πραγματώνεται η αρχή που θέλει ο δημιουργός να συμμετέχει με τον ευρύτερο δυνατό τρόπο στην εκμετάλλευση του έργου του απολαμβάνοντας τα μεγαλύτερα δυνατά κέρδη από αυτήν.

Όπως επισημαίνεται επίσης στην ανωτέρω αναφερόμενη διάταξη, η αμοιβή του δημιουργού συμφωνείται σε ποσοστό, *«το ύψος του οποίου καθορίζεται ελεύθερα μεταξύ των μερών»*. Όπως γίνεται εύκολα αντιληπτό, ο νομοθέτης εναποθέτει τον καθορισμό του ύψους του ποσοστού της αμοιβής του δημιουργού στα όρια που διαγράφει η ίδια η συμβατική ελευθερία των μερών. Ωστόσο, η ρύθμιση αυτή προκαλεί και λόγω της αοριστίας της ανασφάλεια δικαίου, ενώ επίσης δυναμικά μπορεί να υπονομεύσει και τα συμφέροντα του εκάστοτε δημιουργού, δεδομένου ότι αυτός είναι συνήθως το πιο αδύναμο διαπραγματευτικά μέρος των συμβατικών σχέσεων που αφορούν στην εκμετάλλευση ενός έργου. Προς εξισορρόπηση της κατάστασης αυτής προτείνεται γενικά η ερμηνεία της εν λόγω διάταξης να γίνεται υπό το φως της ανάγκης προστασίας των συμφερόντων του εκάστοτε δημιουργού ή ακόμα και η θέσπιση ενός ελάχιστου, κατώτατου ύψους ποσοστού (κατώφλι), το οποίο θα εξασφαλίζει κατ' ελάχιστον τον δημιουργό.

Σύμφωνα, τώρα, με την παρ. 1 του άρθρου 32 του Ν. 2121/1993 *«Βάση για τον υπολογισμό του ποσοστού είναι όλα ανεξαιρέτως τα ακαθάριστα έσοδα ή τα έξοδα ή τα συνδυασμένα ακαθάριστα έσοδα και έξοδα, που πραγματοποιούνται από την δραστηριότητα του αντισυμβαλλόμενου και προέρχονται από την εκμετάλλευση, του έργου»*. Σκόπιμο είναι σε

⁷⁷ Βλ. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 208.

⁷⁸ Βλ. Α. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ. 639-640.

αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι η αρχική διατύπωση, σύμφωνα με τα τηρηθέντα Πρακτικά της Ολομέλειας της Βουλής, ήταν η βάση για τον υπολογισμό του ποσοστού να είναι οι «ακαθάριστες εισπράξεις»⁷⁹.

Κατά μία άποψη, αναμφίβολα ο υπολογισμός βάσει των ακαθάριστων εσόδων («τζίρου») είναι ο πλέον συμφέρων για τον δημιουργό, δεδομένου ότι δεν μετακυλίζει σε αυτόν τα έξοδα της εκμετάλλευσης του έργου⁸⁰. Ωστόσο, κατά γενική ομολογία κρίθηκε ότι και με την ισχύουσα διάταξη εξυπηρετείται ένας από του βασικότερους σκοπούς του νομοθέτη, που δεν είναι άλλος από την αποτελεσματική προστασία του δημιουργού, καθώς ο τελευταίος έχει να διαλέξει ανάμεσα από τρεις -παρεχόμενες από το ίδιο το κείμενο του νόμου- επιλογές (βλ. χρήση διαζευκτικού «ή» στην υπό συζήτηση διάταξη). Σε αυτό το σημείο πρέπει δε να σημειωθεί ότι τα ποσά που δεν συνδέονται με την επαγγελματική δραστηριότητα του αντισυμβαλλόμενου του εκάστοτε δημιουργού και ούτε αφορούν την εκμετάλλευση του αυτού έργου, δεν συνυπολογίζονται στη βάση για τον καθορισμό της τελικής αμοιβής του δημιουργού⁸¹.

Επιλογικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η διάταξη του άρθρου 32 του Ν. 2121/1993 που καθιερώνει και τον κανόνα της ποσοστιαίας αμοιβής είναι αναγκαστικού δικαίου καθώς, όπως προβλέπεται στο άρθρο 39 του ίδιου νόμου, «*συμφωνίες, που προβλέπουν ρυθμίσεις διαφορετικές ή ύψος αμοιβών χαμηλότερο από τα καθοριζόμενα με τα προηγούμενα άρθρα του παρόντος κεφαλαίου, είναι, εφόσον δεν ορίζεται άλλως στο νόμο, άκυρες κατά το μέτρο που περιέχουν ρήτρες δυσμενέστερες για τους δημιουργούς*». Με άλλα λόγια, το άρθρο 39 του Ν. 2121/1993 προβλέπει μερική ακυρότητα των συμβάσεων οι οποίες αντιβαίνουν - μεταξύ άλλων- τις ρυθμίσεις του άρθρου 32 του Ν. 2121/1993.

⁷⁹ Βλ. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 209, βλ. επίσης Πρακτικά Ολομέλειας Βουλής, 27 Ιανουαρίου 1993, σελ. 3385,3386, 3393 και 2 Φεβρουαρίου 1993, σελ. 3595.

⁸⁰ Βλ. Γ.-Ε. Συνοδινού, Συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων επί μουσικών έργων και σύμβαση για τη φωνογραφική βιομηχανία: Ερμηνευτικές παρατηρήσεις με αφορμή την ΕφΑθ 8427/2006, ΔιΜΕΕ 1/2008, σελ. 41 β' στήλη με τις εκεί παραπομπές, βλ. επίσης Λ. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ. 643.

⁸¹ Βλ. Δ. Καλλινίκου, ό.π., ενώ γενικά για την ενότητα βλ. Λ. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, ό.π., σελ. 637 κ.επ.

2.4.2. Η κατ' αποκοπή αμοιβή ως εξαίρεση της ποσοστιαίας αμοιβής

Εκτός από τον κανόνα της ποσοστιαίας αμοιβής που καθιερώνει ο νομοθέτης στην παρ. 1 του άρθρου 32 του Ν. 2121/1993, προβλέπει επίσης και εξαίρεση από αυτόν στο εδ. γ' της ανωτέρω αναφερόμενης διάταξης, κατά την οποία η αμοιβή μπορεί να ορίζεται σε συγκεκριμένο ποσό (κατ' αποκοπή). Οι περιπτώσεις στις οποίες εφαρμόζεται η προβλεπόμενη εξαίρεση έχουν προκύψει ύστερα από διερεύνηση και ύστερα από την διαπίστωση της δυσκολίας εφαρμογής του γενικού κανόνα σε κάποιες συμβατικές σχέσεις ή καταστάσεις εν γένει. Προς διευκόλυνση των συμβαλλομένων, λοιπόν, ο νομοθέτης στο εδ. γ' της παρ. 1 του άρθρου 32 του Ν. 2121/1993 εισάγει την δυνατότητα συμφωνίας κατ' αποκοπή ποσού αμοιβής στις παρακάτω περιπτώσεις, δηλαδή όταν:

- α) Η βάση υπολογισμού της ποσοστιαίας αμοιβής είναι πρακτικά αδύνατο να προσδιορισθεί ή ελλείπουν τα μέσα ελέγχου για την εφαρμογή του ποσοστού,
- β) Τα έξοδα που απαιτούνται για τον υπολογισμό και τον έλεγχο είναι δυσανάλογα με την αμοιβή που πρόκειται να εισπραχθεί,
- γ) Η φύση ή οι συνθήκες της εκμετάλλευσης καθιστούν αδύνατη την εφαρμογή του ποσοστού, ιδίως όταν η συμβολή του δημιουργού δεν αποτελεί ουσιώδες στοιχείο του συνόλου του πνευματικού δημιουργήματος ή όταν η χρήση του έργου έχει δευτερεύοντα χαρακτήρα σε σχέση με το αντικείμενο της εκμετάλλευσης.

2.4.3. Περιπτώσιολογία ρυθμίσεων αμοιβής στον Ν. 2121/1993

Σύμφωνα με τη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 32 του Ν. 2121/1993 ο γενικός κανόνας της ποσοστιαίας αμοιβής εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις «εφόσον δεν υπάρχει ειδικότερη διάταξη στον παρόντα νόμο». Πριν την έκθεση των σημείων όπου εντοπίζονται οι παραπάνω αναφερόμενες ειδικές διατάξεις για την αμοιβή, θα πρέπει να επισημανθεί ότι και η ίδια η ανωτέρω διάταξη εισάγει εξαιρέσεις από το γενικό κανόνα. Ειδικότερα, δηλαδή, αναφέρεται ότι ο κανόνας της ποσοστιαίας αμοιβής δεν εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που αφορούν έργα μισθωτών δημιουργών σε εκτέλεση σύμβασης εργασίας, προγράμματα Η/Υ και κάθε είδους διαφήμιση. Για την ταυτότητα του νομικού λόγου, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι η εξαίρεση αφορά και τις βάσεις δεδομένων καθώς και τα έργα

δημοσίων υπαλλήλων, τα οποία εκπονήθηκαν σε εκτέλεση του υπηρεσιακού τους καθήκοντος⁸².

Ειδικές διατάξεις, τώρα, που εισάγουν εξαιρέσεις από την εφαρμογή του γενικού κανόνα εντοπίζονται: (α) στις παρ. 1 έως 3 του άρθρου 33 (Ρυθμίσεις για τη σύμβαση έντυπης έκδοσης και δικαιώματα μεταφραστή), (β) στην παρ. 1 του άρθρου 35 (Ρυθμίσεις για τη ραδιοφωνική και τηλεοπτική μετάδοση), (γ) στην παρ. 1 και 2 του άρθρου 36 (Αμοιβή για θεατρική παράσταση), (δ) στο άρθρο 37 (Εκτέλεση μουσικής σε κινηματογράφους), (ε) στην παρ. 1 του άρθρου 38 (Δικαιώματα φωτογράφων).

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να αναφερθεί ότι στις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 35 και της παρ. 1 του άρθρου 38 του Ν. 2121/1993 καθιερώνεται ένας ιδιαίτερος συνδυασμός ποσοστιαίας και κατ' αποκοπή αμοιβής, η πρόσθετη ελάχιστη αμοιβή που αφορά στην ραδιοφωνική και τηλεοπτική μετάδοση αλλά και στην εκμετάλλευση των φωτογραφικών έργων. Πιο συγκεκριμένα, από την διατύπωση των ανωτέρω αναφερόμενων διατάξεων προκύπτει αρχικά ότι πρόκειται για διατάξεις ενδοτικού και όχι αναγκαστικού δικαίου καθώς προβλέπεται η δυνατότητα αντίθετης συμφωνίας. Περαιτέρω, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η συναίνεση του δημιουργού απαιτείται μόνο για την αρχική ραδιοτηλεοπτική μετάδοση ή δημοσίευση του επίμαχου έργου αντίστοιχα και ότι θεμελιώνεται *ex lege* μια ιδιαίτερη μορφή νομικής άδειας στους εκάστοτε αντισυμβαλλόμενους για την περαιτέρω μετάδοση ή δημοσίευση του έργου με την καταβολή της πρόσθετης ελάχιστης αμοιβής⁸³.

Ο ενδοτικός -όπως ήδη προαναφέρθηκε- χαρακτήρας των ανωτέρω αναφερόμενων ειδικά διατάξεων επιτρέπει αντίθετη συμφωνία και ως προς τη δυνατότητα ή μη επανάληψης του έργου αλλά και ως προς το ποσό της πρόσθετης αμοιβής⁸⁴. Η ελευθερία αυτή που παρέχεται εκ του νόμου τόσο στον δημιουργό όσο και στον εκάστοτε αντισυμβαλλόμενο του σε συνδυασμό με την καθιέρωση ελάχιστου ποσοστού πρόσθετης αμοιβής θα μπορούσε θεωρητικά να είναι προστατευτική για τον ίδιο τον δημιουργό. Ωστόσο, λόγω της εκ των πραγμάτων αδύναμης διαπραγματευτικής θέσης των δημιουργών μπορεί να υποστηριχθεί επίσης ότι οι διατάξεις αυτές ελλοχεύουν και κινδύνους για τα περιουσιακά συμφέροντα των δημιουργών, οι οποίοι δύναται να μην μπορούν να αρνηθούν την

⁸² Βλ. Α. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ. 645, με τις εκεί παραπομπές.

⁸³ Βλ. Α. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, *ό.π.*, σελ. 696 κ.επ., με τις εκεί παραπομπές.

⁸⁴ Βλ. Α. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, *ό.π.*

περαιτέρω μετάδοση ή δημοσίευση ακόμα και χωρίς αντάλλαγμα ή να διεκδικήσουν καλύτερη πρόσθετη αμοιβή ανώτερη των ποσοστών που προβλέπονται στον νόμο⁸⁵.

Όλες οι περιπτώσεις των άρθρων που αναλύονται στην παρούσα υποενότητα ισχύουν αυτοτελώς και αποκλείουν την εφαρμογή του της παρ. 1 του άρθρου 32 του Ν. 2121/1993 ως ειδικότερες.

2.4.4. Ακυρότητα αντίθετων συμφωνιών

Η διάταξη του άρθρου 32 του Ν. 2121/1993 για την ποσοστιαία αμοιβή, η οποία όπως άλλωστε προελέχθη- αποτελεί και τον κανόνα για τον καθορισμό της αμοιβής, καθώς και οι διατάξεις των άρθρων 33, 34, 35, 36, 37 και 38 εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 39 του Ν. 2121/1993 και οι οποίες διατάξεις όλες μαζί συνθέτουν το κεφάλαιο του νόμου με τίτλο «*Ρυθμίσεις για συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης*». Το άρθρο 39 του Ν. 2121/1993 αναφέρει επί λέξει ότι «*συμφωνίες, που προβλέπουν ρυθμίσεις διαφορετικές ή ύψος αμοιβών χαμηλότερο από τα καθοριζόμενα με τα προηγούμενα άρθρα του παρόντος κεφαλαίου, είναι, εφόσον δεν ορίζεται άλλως στο νόμο, άκυρες κατά το μέτρο που περιέχουν ρήτρες δυσμενέστερες για τους δημιουργούς*».

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο αυτό καθιερώνει τον αναγκαστικό χαρακτήρα ολόκληρου του Έκτου Κεφαλαίου του Ν. 2121/1993 (άρθρα 32-38), προβλέποντας τη μερική ακυρότητα τυχόν αντίθετων με τις ανωτέρω αναφερόμενες διατάξεις συμφωνιών, στο μέτρο που περιέχουν ρήτρες δυσμενέστερες για τους δημιουργούς. Η ακυρότητα, ωστόσο, εκτός από μερική είναι και σχετική, δηλαδή μπορεί να την επικαλεστεί μόνο ο δημιουργός⁸⁶. Αυτό προκύπτει μέσα από την τελεολογική ερμηνεία της διάταξης του άρθρου 39 του Ν. 2121/1993, της οποίας ο σκοπός ήταν και είναι να ενισχύσει την προστασία του δημιουργού έναντι του εκάστοτε αντισυμβαλλόμενου του.

2.4.5. Χρόνος καταβολής της αμοιβής

Λόγω της μη ύπαρξης συγκεκριμένης διάταξης στον νόμο που να ορίζει τον χρόνο και τον τρόπο καταβολής της αμοιβής προς τον δημιουργό, ο σχετικός καθορισμός εναπόκειται στην συμβατική ελευθερία των μερών, απηχώντας κάθε φορά τις συνθήκες και τα

⁸⁵ Βλ. σχετικά με το θέμα 1166/2017 ΕφΘεσ, ΕλλΔνη 3/2019, βλ. επίσης 7241/2015 ΠολΠρΘεσ.

⁸⁶ Βλ. Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2008, σελ. 221.

συναλλακτικά ήθη που έχουν διαμορφωθεί και κυριαρχούν σε κάθε επιχειρηματικό κλάδο (π.χ. θέατρο, φωτογραφία, μουσική, αρχιτεκτονική κ.ο.κ.).

Συγκεκριμένα, η ποσοστιαία αμοιβή, συνήθως, καταβάλλεται στον δημιουργό μια φορά τον χρόνο μετά το κλείσιμο του ισολογισμού που λαμβάνει χώρα στο τέλος κάθε οικονομικού έτους. Παρόλα αυτά, δεν αποκλείεται να δοθεί και προκαταβολή στον δημιουργό είτε με τη σύναψη της συμφωνίας είτε με την έναρξη της εκμετάλλευσης του έργου. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η ανωτέρω αναφερόμενη προκαταβολή υπέχει θέση εγγύησης για έναν ελάχιστο αριθμό πωλήσεων από τον αντισυμβαλλόμενο του δημιουργού και δεν μπορεί να αναζητηθεί σύμφωνα με τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό (άρθρα 904 κ.επ. ΑΚ). Ενώ στην περίπτωση της κατ' αποκοπή αμοιβής, ένα μέρος του συμφωνηθέντος ποσού καταβάλλεται στον δημιουργό με την υπογραφή της σύμβασης εκμετάλλευσης ως προκαταβολή και το υπόλοιπο καταβάλλεται στον δημιουργό με την έναρξη της εκμετάλλευσης του έργου.⁸⁷

Σε κάθε περίπτωση, όμως θα πρέπει να τονιστεί ότι σε περίπτωση που ο αντισυμβαλλόμενος του δημιουργού αδρανήσει ως προς την έναρξη της εκμετάλλευσης του έργου το οποίο αφορά μια σύμβαση, ο δημιουργός έχει την δυνατότητα είτε να απαιτήσει την εκμετάλλευση είτε να υπαναχωρήσει από τη σύμβαση αυτή⁸⁸.

2.4.6. Η εύλογη αμοιβή

Γενικά, στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας ισχύει ο κανόνας ο δημιουργός ή ο δικαιούχος να λαμβάνουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερα κέρδη από την εκμετάλλευση του εκάστοτε έργου, δηλαδή να συμμετέχουν στον μέγιστο δυνατό βαθμό σε αυτά. Στο πλαίσιο αυτό, του νομικού προστατευτισμού που αφορά δημιουργούς και δικαιούχους, βρίσκεται εφαρμογή η ρύθμιση της εύλογης αμοιβής. Δίνοντας έναν ορισμό για την εύλογη αμοιβή θα έλεγε κανείς ότι αυτή αποτελεί την ανταμοιβή του δημιουργού ή του δικαιούχου συγγενικού δικαιώματος για την όλη διαδικασία εκμετάλλευσης ενός έργου. Το προπεριγραφόμενο πλαίσιο προστατευτισμού δικαιολογείται από την βούληση του νομοθέτη να παρέχει συνεχώς κίνητρα στους δημιουργούς να συνεχίσουν αδιάκοπα την

⁸⁷ Σχετικά με τα αναφερόμενα στην ενότητα βλ. Λ. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ. 648, με τις εκεί παραπομπές.

⁸⁸ Βλ. Δ. Μαλακάσης, Η Πνευματική Ιδιοκτησία, Νόμος 2121/1993 και εισηγητική έκθεση, 1994, σελ. 34-35.

πνευματική τους εργασία, η οποία κινεί μεγάλο μέρος της εθνικής -και όχι μόνο- οικονομίας, και στους επενδυτές στην βιομηχανία της πνευματικής δημιουργίας να συνεχίσουν να υποστηρίζουν οικονομικά τις εν λόγω δραστηριότητες.

Ακρογωνιαίος λίθος για την νομοθετική πρόβλεψη της εύλογης αμοιβής -σε ευρωπαϊκό τουλάχιστον επίπεδο- υπήρξε ο γερμανικός νόμος της 22ας Μαρτίου του 2002 ο οποίος κατάφερε μέσα από την καθιέρωσή της να ενισχύσει την θέση των πνευματικών δημιουργών στις συμβατικές τους σχέσεις με τους αντισυμβαλλόμενους τους όσον αφορά την εκμετάλλευση των έργων των πρώτων. Ο κανόνας της εύλογης αμοιβής δημιούργησε αναμφισβήτητα ένα πιο στέρεο και εξισορροπητικό δίκαιο συμβάσεων εκμετάλλευσης υπέρ των συμφερόντων του εκάστοτε δημιουργού κατοχυρώνοντας στους δημιουργούς αφενός το ανεκχώρητο δικαίωμα σε εύλογη αμοιβή αφετέρου το δικαίωμα να επανέλθουν στον καθορισμό της αμοιβής ακόμα και σε μεταγενέστερο της σύναψης της σύμβασης χρόνο⁸⁹.

Ο Ν. 2121/1993 προβλέπει το δικαίωμα για εύλογη αμοιβή υπέρ δημιουργών και δικαιούχων σε μια σειρά διατάξεων οι οποίες αφορούν σε συγκεκριμένες περιπτώσεις εκμετάλλευσης ενός έργου. Πιο συγκεκριμένα, δικαίωμα εύλογης αμοιβής προβλέπεται για τους δημιουργούς οπτικοακουστικού έργου ή μουσικής επένδυσης στην παρ. 4 του άρθρου 34 του Ν. 2121/1993. Περαιτέρω, για τους ερμηνευτές εκτελεστές καλλιτέχνες ο νόμος επιφυλάσσει δικαίωμα αμοιβής στο εδ. β' της παρ. 3 του άρθρου 46 για κάθε πράξη χρήσης ή εκμετάλλευσης της συμβολής τους, χωρίς να καθορίζεται, ωστόσο, εάν αυτή η αμοιβή είναι ποσοστιαία ή κατ' αποκοπή. Ειδικότερα, για την περίπτωση της εκμίσθωσης στο εδ. γ' της ανωτέρω αναφερόμενης διάταξης ο νόμος αναφέρει δικαίωμα εύλογης αμοιβής. Άλλη περίπτωση δικαιώματος εύλογης αμοιβής υπέρ των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων εισάγεται για την πράξη της ραδιοτηλεοπτικής μετάδοσης ή παρουσίασης στο κοινό του υλικού φορέα ήχου, εικόνας ή ήχου και εικόνας στις παρ. 1 και 5 του άρθρου 49 Ν. 2121/93. Επίσης δικαίωμα εύλογης αμοιβής υπέρ των ερμηνευτών και εκτελεστών καλλιτεχνών γεννάται και στην περίπτωση αναμετάδοσης της ερμηνείας ή εκτέλεσής τους που μεταδίδεται ραδιοτηλεοπτικά στην παρ. 4 του άρθρου 49 του Ν. 2121/93. Ιδιαίτερη περίπτωση δικαιώματος εύλογης αμοιβής καθιερώνεται στην διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 18 του Ν. 2121/1993 η οποία προβλέπεται σε συγκεκριμένο

⁸⁹ Βλ. Μ. Μαρκέλλου, Συμβάσεις Εκμετάλλευσης στο Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2012, σελ. 248.

ποσοστό που επιβάλλεται επί συσκευών και μέσω αναπαραγωγής και σε υλικούς φορείς ενσωμάτωσης και αποθήκευσης έργων.

Σημαντικό ρόλο στην διεκδίκηση εύλογης αμοιβής υπέρ των δημιουργών ή των δικαιούχων διαδραματίζουν εκτός από τους ίδιους τους ενδιαφερόμενους και οι ΟΣΔ. Οι ΟΣΔ -όπως έχει άλλωστε αναφερθεί και στην σχετική ενότητα- έχουν ως σκοπό την προστασία των δικαιωμάτων ορισμένης κατηγορίας δημιουργών και δικαιούχων είτε ως προς την όλη εκμετάλλευση ενός έργου γενικά είτε ως προς την διεκδίκηση της εύλογης αμοιβής που τυχόν οφείλεται.

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να γίνει ιδιαίτερη μνεία στην διάταξη της παρ. 7 του άρθρου 22 του Ν. 4481/2017, με την οποία προσδιορίζεται η διαδικασία καθορισμού του ύψους και του τρόπου καταβολής της εύλογης αμοιβής που προβλέπεται στις διατάξεις των παρ. 1 και 5 του άρθρου 49 του Ν. 2121/1993 (ραδιοτηλεοπτική μετάδοση και παρουσίαση του έργου στο κοινό) σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ ΟΣΔ και χρήστη ως προς την οφειλόμενη εύλογη αμοιβή. Ως προς το ζήτημα που εισάγει η ανωτέρω διάταξη είναι σκόπιμο να αναφέρουμε δύο παραδοχές οι οποίες προκύπτουν από την συνδυαστική ανάγνωση και ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 379 ΑΚ, των παρ. 1 και 5 του άρθρου 49 του Ν. 2121/1993 και των παρ. 6 και 7 του άρθρου 22 του Ν. 4481/2017, αφενός δηλαδή ότι ο νόμος επιφυλάσσει στον εκάστοτε ΟΣΔ το πρωτογενές διαπλαστικό δικαίωμα του καθορισμού της οριζόμενης στις διατάξεις των παρ. 1 και 5 του άρθρου 49 του Ν. 2121/1993 εύλογης αμοιβής⁹⁰, αφετέρου ότι η διαπραγματευτική ισχύς των ΟΣΔ, σε περιπτώσεις διεκδίκησης εύλογης αμοιβής, είναι σημαντικά ελαττωμένη σε σχέση με τις περιπτώσεις διεκδίκησης αμοιβής για την χορήγηση άδειας άσκησης δικαιωμάτων και εξουσιών περιουσιακής φύσης, καθώς στην περίπτωση της διεκδίκησης της εύλογης αμοιβής ο εκάστοτε ΟΣΔ δεν δύναται να εξαναγκάσει τον χρήστη στην καταβολή της υπό την 'απειλή' της άρνησης χορήγησης άδειας χρήσης εκ των προτέρων⁹¹.

Πιο συγκεκριμένα, η διάταξη της παρ. 7 του άρθρου 22 του Ν. 4481/2017 προβλέπει τη δυνατότητα δικαστικής επιδίωξης της καταβολής της οφειλόμενης εύλογης αμοιβής σε περίπτωση διαφωνίας μεταξύ χρήστη και ΟΣΔ. Οι προϋποθέσεις της δικαστικής επιδίωξης της εύλογης αμοιβής, κατ' εφαρμογή της ανωτέρω αναφερόμενης διάταξης είναι δύο και θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικά, αφενός η άκαρπη προηγούμενη άσκηση

⁹⁰ Βλ. Ε. Σταματούδη, Συλλογική Διαχείριση Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Γ. Μπαμπέτας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 417.

⁹¹ Βλ. Ε. Σταματούδη, ό.π., σελ. 418-419.

εκ μέρους του ΟΣΔ του πρωτογενούς διαπλαστικού του δικαιώματος στον καθορισμό της εύλογης αμοιβής (άρθρο 379 ΑΚ), αφετέρου να έχει υπάρξει διαφωνία μεταξύ χρήστη και ΟΣΔ⁹² είτε ως προς το ύψος της τυχόν οφειλόμενης εύλογης αμοιβής είτε ως προς την ίδια την ύπαρξη ή μη υποχρέωσης για καταβολή εύλογης αμοιβής.

Ως προς τη δικαστική διαδικασία, η διάταξη της παρ. 7 του άρθρου 22 του Ν. 4481/2017 ορίζει ότι η εύλογη αμοιβή καθορίζεται αρχικά από το αρμόδιο Μονομελές Πρωτοδικείο κατά την διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, κατόπιν αίτησης είτε του χρήστη είτε του ΟΣΔ, επιδικάζοντας προσωρινά μέχρι και το ήμισυ της αρχικά επιδικασθείσας εύλογης αμοιβής και ότι στη συνέχεια η οριστική επιδίκασή της πραγματοποιείται πάλι από το αρμόδιο Μονομελές Πρωτοδικείο κατά τη διαδικασία των περιουσιακών διαφορών, κατ' ανάλογη εφαρμογή της διάταξης της παρ. 6 του άρθρου 22 του Ν. 4481/2017.

Ειδικά για την ανωτέρω περιγραφόμενη δικαστική διαδικασία για τον καθορισμό της εύλογης αμοιβής θα πρέπει να αναφερθούν δύο ζητήματα τα οποία χρήζουν ιδιαίτερης ανάλυσης και προσοχής. Το πρώτο θέμα αποτελεί η τυχόν ύπαρξη ζητημάτων εκκρεμοδικίας σε περίπτωση παράλληλης επιδίωξης δικαστικής επίλυσης θεμάτων που άπτονται της τυχόν οφειλόμενης εύλογης αμοιβής από τον εκάστοτε ΟΣΔ και τον ενδιαφερόμενο χρήστη. Κατά μία άποψη, αν προηγηθεί αίτηση του χρήστη, τυχόν ένσταση εκκρεμοδικίας δεν χωρεί εναντίον της αντίστοιχης αίτησης του ενδιαφερόμενου ΟΣΔ, όταν το αίτημα του τελευταίου είναι ευρύτερο από εκείνο του χρήστη⁹³. Σε κάθε περίπτωση για την αποφυγή έκδοσης αντιφατικών αποφάσεων βρίσκουν εφαρμογή οι διατάξεις του άρθρου 246 και της παρ. 3 του άρθρου 31 ΚΠολΔ περί συνεκδίκασης αιτημάτων λόγω ύπαρξης συνάφειας. Το δεύτερο θέμα, που ουσιαστικά αποτελεί παρατήρηση και διαπίστωση, είναι ότι η διάταξη της παρ. 7 του άρθρου 22 του Ν. 4481/2017 εισάγει ασφαλέστερη ρύθμιση ως προς την προσωρινή επιδίκαση μέρους της επιδικασθείσας εύλογης αμοιβής κατά το στάδιο των ασφαλιστικών μέτρων σε σχέση με την αντίστοιχη πρόβλεψη της διάταξης της παρ. 6 του ίδιου ως ανωτέρω άρθρου. Πιο συγκεκριμένα, η πρώτη ανωτέρω αναφερόμενη διάταξη προβλέπει την προσωρινή επιδίκαση μέχρι και του ημίσεως της καθορισθείσας -κατά το στάδιο των ασφαλιστικών μέτρων- εύλογης αμοιβής, ικανοποιώντας την γενική δικαιοκή επιταγή που θέλει τα τυχόν ασκηθέντα ασφαλιστικά μέτρα να μην ικανοποιούν πλήρως το αίτημα που πρόκειται να

⁹² Βλ. Ε Σταματούδη, Συλλογική Διαχείριση Δικαιωμάτων Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Γ. Μπαμπέτας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 421-422.

⁹³ Βλ. Ε. Σταματούδη, ό.π., σελ. 431.

είναι το αντικείμενο της κύριας αγωγής ώστε αυτά να μην χάνουν τον χαρακτήρα τους ως μέτρα προσωρινής δικαστικής προστασίας, σε αντίθεση με την τελευταία ανωτέρω αναφερόμενη διάταξη, η οποία τάσσει τη δυνατότητα προσωρινής επιδίκασης -πάντα στο στάδιο των ασφαλιστικών μέτρων- της συνηθισμένης σε ανάλογες περιπτώσεις αμοιβής ή -τέλος πάντων- εκείνης που θεωρείται ως εύλογη φέροντας τον κίνδυνο πλήρους ικανοποίησης του αιτήματος καθώς μόνο από την ανάγνωση της συγκεκριμένης διάταξης δεν διαφαίνεται κάποιος περιορισμός.

Ως προς το θέμα του δικαστικού ή εξώδικου καθορισμού της εύλογης αμοιβής το Δ.Ε.Ε. έχει εκδώσει σειρά αποφάσεων απαντώντας κυρίως σε προδικαστικά ερωτήματα τα οποία έχουν τεθεί κατά την εκδίκαση υποθέσεων δημιουργών ή δικαιούχων ή οργανισμών συλλογικής διαχείρισης και χρηστών δημιουργώντας πλούσιο νομολογιακό προηγούμενο το οποίο έχει συμβάλει και στην μέχρι πρότινος ευρωπαϊκή νομοθέτηση παρόμοιων ζητημάτων. Ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί ότι η νομολογία του Δ.Ε.Ε. δεν υπεισιήλθε σε θέματα ποσοτικοποίησης αλλά -σε κάθε περίπτωση- έθεσε κατευθυντήριες βοηθητικές γραμμές για κάθε εφαρμοστή του δικαίου ενώ πολλές από τις απόψεις του έγιναν δεκτές ευθέως από την ελληνική δικαστηριακή πρακτική και νομολογία⁹⁴.

⁹⁴ «Έτσι επικαλούμενη την απόφαση C-245/00 της 6/2/2003 (“SENA v. NOS”) η Εφαθ 915/2010⁵¹ προσδιόρισε τα κριτήρια υπολογισμού της εύλογης αμοιβής που δικαιούνται οι δικαιούχοι συγγενικών δικαιωμάτων για την δημόσια εκτέλεση που πραγματοποιείται μέσω των τηλεοπτικών δεκτών που είναι εγκατεστημένοι στα δωμάτια ξενοδοχείων. Ο καθορισμός του ύψους της εύλογης αμοιβής θα γίνει από το Δικαστήριο σύμφωνα με τα διδάγματα της κοινής πείρας και τους κανόνες της λογικής, ενώ κριτήρια που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη είναι, μεταξύ άλλων, η αξία της συγκεκριμένης χρήσεως στα πλαίσια των οικονομικών συναλλαγών⁵², οι συνήθως καταβαλλόμενες αμοιβές για την ίδια χρήση, όπως έχουν καθορισθεί και εφαρμόζονται στην πράξη⁵³. Βασικό κριτήριο για τον προσδιορισμό της εύλογης αμοιβής θα πρέπει να αποτελεί και η σπουδαιότητα της συμβολής των ενεχομένων δημιουργών και ερμηνευτών ή εκτελεστών καλλιτεχνών στο φωνογράφημα ή στην ταινία, όπως επισημαίνει η Οδηγία 92/100 στις αιτιολογικές της σκέψεις⁵⁴. [παρ.] Κατά την ΕφΘεσ 843/2010, η οποία επίσης αναφέρεται στις σκέψεις της απόφασης «SENA», ο εύλογος χαρακτήρας της αμοιβής αναλύεται, ιδίως, ενόψει της αξίας της συγκεκριμένης χρήσεως, στα πλαίσια των οικονομικών συναλλαγών. Ο καθορισμός του ύψους της εύλογης αμοιβής που δικαιούνται οι δικαιούχοι των συγγενικών δικαιωμάτων για τη χρησιμοποίηση των φωνογραφημάτων τους από ραδιοφωνικούς σταθμούς πρέπει να γίνει υπό το φως των στόχων της οδηγίας 92/100 και του προστατευτικού πνεύματος των δικαιούχων συγγενικών δικαιωμάτων που διέπει το Ν. 2121/1993⁵⁵.», βλ. Σ. Σταυρίδου, Η συμβολή της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στον προσδιορισμό της εύλογης αμοιβής στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, ΧρΙδΔ 9/2012.

2.5. Υποχρεώσεις μερών

Αρχικά θα πρέπει να επισημανθεί ότι γενικά υπάρχουν δύο μορφές συμβατικών σχέσεων εκμετάλλευσης στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας με βάση την ιδιότητα των αντισυμβαλλομένων. Πιο συγκεκριμένα, η μία μορφή αφορά στην συμβατική σχέση που συστήνεται από τον ίδιο τον δημιουργό -ή τους καθολικούς διαδόχους αυτού- και τον αντισυμβαλλόμενο του, ενώ η άλλη μορφή από τον αντισυμβαλλόμενο του δημιουργού - της πρώτης περιγραφόμενης ανωτέρω μορφής- και κάποιον τρίτο.

Γενικά τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μερών βασίζονται στην συμβατική ελευθερία των ανωτέρω αναφερόμενων κάθε φορά προσώπων, προσδιορίζονται από τον σκοπό της εκάστοτε καταρτισθείσας σύμβασης και επαληθεύονται κατά τις συναλλακτικές συνήθειες⁹⁵. Ωστόσο, μία ακόμη έννοια η οποία καθορίζει επίσης τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μερών είναι αυτή της καλής πίστης. Η καλή πίστη έτσι όπως έχει θεμελιωθεί νομοθετικά τόσο στο γερμανικό όσο και στο ελληνικό δίκαιο (βλ. 288 ΑΚ), εμφανίζεται, και στο πεδίο των συμβατικών σχέσεων που αφορούν στην πνευματική ιδιοκτησία, ως μία έννοια ανοιχτή που εκτός από περιοριστική έχει και συμπληρωματική λειτουργία⁹⁶. Με άλλα λόγια, με βάση την καλή πίστη ο αντισυμβαλλόμενος αναλαμβάνει την υποχρέωση της ορθής και αποτελεσματικής εκμετάλλευσης του έργου και από την άλλη πλευρά ο δημιουργός αναλαμβάνει την υποχρέωση να επικουρεί την όλη διαδικασία της εκμετάλλευσης.

Η ανάλυση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων, έτσι όπως ακολουθεί, αφορά σε συμβάσεις μεταξύ του ίδιου του δημιουργού και του εκάστοτε αντισυμβαλλόμενου του ξεκινώντας από τις υποχρεώσεις που βαραίνουν τον δημιουργό μεταβαίνοντας στην συνέχεια στην περιγραφή των υποχρεώσεων του αντισυμβαλλόμενου. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονιστεί ότι δεν κρίθηκε σκόπιμη -στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας- η εκτενής αναφορά στα δικαιώματα του κάθε μέρους, καθώς οι υποχρεώσεις του ενός συνεπάγονται την καθιέρωση των αντίστοιχων δικαιωμάτων για το άλλο μέρος.

Πιο συγκεκριμένα, ο δημιουργός στο πλαίσιο μιας σύμβασης εκμετάλλευσης έχει αρχικά την υποχρέωση παραχώρησης της άσκησης της περιουσιακής εξουσίας⁹⁷ η οποία αποτελεί

⁹⁵ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004, σελ. 274.

⁹⁶ Βλ. Μ. Μαρκέλλου, Συμβάσεις Εκμετάλλευσης στο Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2012, σελ. 259 και 260.

⁹⁷ Βλ. Κ. Ασπρογέρακας-Γρίβας, Η σύμβασις εκμεταλλεύσεως έργων λόγου και τέχνης, 1972, σελ. 141 κ.επ.

και το αντικείμενο της επιγενόμενης εκμετάλλευσης, ώστε η τελευταία να καταστεί δυνατή από τον αντισυμβαλλόμενο. Περαιτέρω, σε κάποιες περιπτώσεις δεν είναι απίθανη και η καθιέρωση υποχρέωσης του δημιουργού για αποχή από κάθε πράξη ανταγωνισμού απέναντι στον αντισυμβαλλόμενό του, η οποία θα μπορούσε να παρεμποδίσει ή και να ματαιώσει την κανονική εκμετάλλευση του έργου από τον αντισυμβαλλόμενο⁹⁸. Επιπλέον, τις περισσότερες φορές ο δημιουργός υποχρεούται στην παράδοση του υλικού φορέα στον οποίο έχει αποτυπωθεί πρωτότυπα το έργο για την εκμετάλλευσή του (π.χ. παράδοση χειρόγραφου σε περίπτωση λογοτεχνήματος, master film σε περίπτωση οπτικοακουστικού έργου, παρτιτούρας σε περίπτωση μουσικού έργου κ.ά.). Γενικά, όμως, θα πρέπει να τονιστεί και μια άλλη υποχρέωση του δημιουργού, η οποία δεν είναι άλλη από το να συμμετέχει βοηθητικά στην όλη εκμετάλλευση του έργου του και κυρίως για διαφημιστικούς σκοπούς.

Σε ό,τι αφορά τις υποχρεώσεις του αντισυμβαλλόμενου του δημιουργού θα πρέπει να επισημανθεί ότι ίσως η σπουδαιότερη από αυτές, με την έννοια ότι επιφυλάσσει στον δημιουργό τόσο περιουσιακή όσο και ηθική ικανοποίηση, είναι η υποχρέωση εκμετάλλευσης του έργου. Γενικά, θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψη ότι η άποψη της δυνατότητας μεταβίβασης, εκχώρησης περιουσιακών εξουσιών που εισάγει η δυιστική θεωρία, επικρατεί κυρίως στη Γαλλία και την Ελλάδα σε αντίθεση με τη Γερμανία, όπου επικρατεί η μονιστική θεωρία. Σύμφωνα, με τη δυιστική θεωρία το ηθικό δικαίωμα μπορεί να είναι αιώνιο και αμεταβίβαστο, το περιουσιακό δικαίωμα, όμως, δύναται να υπάρξει αντικείμενο συμβατικών σχέσεων που αφορούν στην εκμετάλλευση του εκάστοτε έργου⁹⁹. Περαιτέρω, είναι σημαντικό να διευκρινιστεί ότι η ανωτέρω υποχρέωση δεν βρίσκει εφαρμογή στις περιπτώσεις αδειών εκμετάλλευσης καθώς σε αυτές ο αντισυμβαλλόμενος του δημιουργού αποκτά απλώς τη δυνατότητα για εκμετάλλευση του έργου του τελευταίου και όχι υποχρέωση, όπως συμβαίνει στις συμβάσεις εκμετάλλευσης.

Άλλη υποχρέωση του αντισυμβαλλόμενου του δημιουργού είναι η υποχρέωση λογοδοσίας, ή άλλως η υποχρέωση πληροφόρησης του δημιουργού. Παρά το γεγονός ότι η εν λόγω υποχρέωση είναι από τις πιο σημαντικές για την εύρυθμη εκμετάλλευση του έργου του δημιουργού με σεβασμό στα δικαιώματά του, εντούτοις στη Γερμανία και την

⁹⁸ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004, σελ. 274.

⁹⁹ Βλ. Μ. Μαρκέλλου, Συμβάσεις Εκμετάλλευσης στο Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2012, σελ. 264 με τις εκεί παραπομπές.

Ελλάδα δεν υπάρχει ειδική νομοθετική ρύθμιση ως προς αυτήν την υποχρέωση, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στη Γαλλία¹⁰⁰. Επεξηγώντας το νόημα της υποχρέωσης λογοδοσίας θα λέγαμε ότι με βάση αυτήν ο αντισυμβαλλόμενος του δημιουργού έχει την υποχρέωση να ενημερώνει τον τελευταίο σε όλα τα στάδια της εκμετάλλευσης, ώστε να μπορεί να ελέγχει την ορθή και αποτελεσματική εκμετάλλευση του έργου, η οποία αποτελεί και το αντικείμενο της συμβατικής σχέσης. Επίσης, ο αντισυμβαλλόμενος του δημιουργού έχει και την υποχρέωση καταβολής στον τελευταίο της συμφωνηθείσας αμοιβής, ως την καθοριστικότερη πράξη για την πραγμάτωση της συμβατικής σχέσης για την εκμετάλλευση ενός έργου.

Περαιτέρω εκτός από την γενική πρόβλεψη για την υποχρέωση σεβασμού του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού από τον αντισυμβαλλόμενο του υπάρχει και η ειδική διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 33 του Ν. 2121/1993 σύμφωνα με την οποία *«στις περιπτώσεις που αμοιβή του δημιουργού καθορίζεται σε ποσοστό επί της λιανικής πώλησης, όλα τα αντίτυπα του έργου πρέπει να φέρουν την υπογραφή του συγγραφέα, εκτός αν συμφωνηθεί άλλος τρόπος ελέγχου. Με προεδρικό διάταγμα, που θα εκδοθεί εντός εξαμήνου από της ισχύος του παρόντος νόμου, ύστερα από πρόταση του Υπουργού Πολιτισμού και έπειτα από ακροάσεις των ενδιαφερομένων επαγγελματικών κλάδων, θα καθορισθεί άλλος τρόπος ελέγχου του αριθμού των πωλούμενων αντιτύπων»*¹⁰¹. Στη βάση της γενικής υποχρέωσης σεβασμού του ηθικού δικαιώματος, ωστόσο, ο εκδότης αποφασίζει κατά τα συναλλακτικά ήθη και την αρχή της καλής πίστης για την εξωτερική εμφάνιση του έργου και τον τρόπο διανομής του¹⁰².

Επιλογικά, δεν θα πρέπει να λησμονούμε και την εύστοχη παρατήρηση του Tournier, ένα χρόνο μετά την ψήφιση του γαλλικού νόμου κατά το έτος 1957: *«Ακόμα και στον υπέρτατο βαθμό, η εκχώρηση της εκμετάλλευσης δεν επιφέρει ποτέ την εκχώρηση της ιδιοκτησίας του έργου. Εξαιτίας της νομοθετικής βούλησης, ο εκδοχέας δεσμεύεται από μόνιμες υποχρεώσεις έναντι του δημιουργού»*¹⁰³.

¹⁰⁰ Βλ. Μ. Μαρκέλλου, Συμβάσεις Εκμετάλλευσης στο Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2012, σελ. 288.

¹⁰¹ Βλ. Μ. Μαρκέλλου, ό.π., σελ. 292.

¹⁰² Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004, σελ. 275.

¹⁰³ Βλ. Μ. Μαρκέλλου, ό.π., σελ. 271.

2.6. Προστασία αντισυμβαλλόμενου

Γενικά, οι συμβάσεις και οι άδειες εκμετάλλευσης διακρίνονται σε αποκλειστικές και μη αναλόγως του αν χορηγούν στον αντισυμβαλλόμενο αποκλειστικό δικαίωμα εκμετάλλευσης του έργου ή δικαίωμα εκμετάλλευσης αυτού εκ παραλλήλου με άλλους αντισυμβαλλόμενους ή και με τον ίδιο τον δημιουργό. Πάντως σε περίπτωση αμφιβολίας θεωρείται ότι η σύμβαση ή η άδεια εκμετάλλευσης είναι μη αποκλειστική, όπως άλλωστε ορίζεται και στην παρ. 4 του άρθρου 13 του Ν. 2121/1993¹⁰⁴.

Σύμφωνα, τώρα, με την διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 13 του Ν. 2121/1993 στις συμβάσεις και τις άδειες εκμετάλλευσης νομιμοποιείται ο αντισυμβαλλόμενος να ζητήσει δικαστική προστασία έναντι τρίτων οι οποίοι προσβάλλουν τις σχετικές εξουσίες που ασκεί. Υπό το προΐσχύσαν δίκαιο ο αντισυμβαλλόμενος μπορούσε να ζητήσει δικαστική προστασία μόνο στην περίπτωση που η σύμβαση ή η άδεια εκμετάλλευσης ήταν αποκλειστική με το σκεπτικό ότι μία αποκλειστική σύμβαση ή άδεια εκμετάλλευσης δημιουργεί απόλυτο δικαίωμα και το οποίο ο αντισυμβαλλόμενος νομιμοποιείται να στρέψει έναντι παντός ή να αποκλείσει οποιαδήποτε ενέργεια η οποία θα μπορούσε να το θίξει¹⁰⁵. Με τον Ν. 2121/1993 η δυνατότητα αυτή του αντισυμβαλλόμενου επεκτείνεται και στις περιπτώσεις που η σύμβαση ή η άδεια εκμετάλλευσης είναι μη αποκλειστική. Εξ όλων αυτών καθίσταται σαφής η προστατευτική διάθεση του νομοθέτη απέναντι στον αντισυμβαλλόμενο καθώς αυτός μπορεί να ασκήσει τα δικαιώματά του εκ της συμβάσεως ή της άδειας εκμετάλλευσης ακόμα κι αν ο δημιουργός αδρανήσει ή αδιαφορήσει σχετικά. Βέβαια ο νόμος προβλέπει και τη δυνατότητα αντίθετης συμφωνίας δυνάμει της συμβατικής ελευθερίας των μερών.

2.7. Περαιτέρω μεταβίβαση δικαιωμάτων από σύμβαση ή άδεια εκμετάλλευσης

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στις διατάξεις των άρθρων 13 παρ. 6 του Ν. 2121/1993 και 236 κ.επ. ΑΚ εκείνος ο οποίος έχει, δυνάμει σύμβασης ή άδειας εκμετάλλευσης, υποχρέωση ή

¹⁰⁴ Έτσι πραγματώνεται και η αρχή «εν αμφιβολία υπέρ του δημιουργού» καθώς κατά τη λογική και φυσική συνέχεια των πραγμάτων, ο δημιουργός δύναται να λάβει μεγαλύτερα οφέλη με το να καταρτίζει περισσότερες μη αποκλειστικές συμβάσεις παρά μία και αποκλειστική.

¹⁰⁵ Βλ. Γ. Κουμάντος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Έκδοση 8^η, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 325 κ.επ., βλ. επίσης Δ. Καλλινίκου, 4001/1983 ΜονΠρΑθ, ΝοΒ 31/1983.

δυνατότητα αντίστοιχα για εκμετάλλευση του έργου που αφορά η σύμβαση ή η άδεια, δεν μπορεί να μεταβιβάσει εν ζωή τα δικαιώματα που απορρέουν από την σύμβαση ή την άδεια εκμετάλλευσης αυθαίρετα και σύμφωνα με τις κοινές διατάξεις του ΑΚ σε περίπτωση παραχώρησης χωρίς την απαιτούμενη συναίνεση του δημιουργού, η σύμβαση είναι άκυρη (άρθρο 174 ΑΚ). Αυτό συμβαίνει διότι η σύμβαση/άδεια εκμετάλλευσης είναι κατά μία άποψη προσωποπαγής με την έννοια ότι ο δημιουργός προέβη στη σύναψή της λόγω συγκεκριμένων ιδιοτήτων και ικανοτήτων του αντισυμβαλλόμενου¹⁰⁶. Περαιτέρω, ο νόμος, έτι μια ακόμη φορά με προστατευτική διάθεση απέναντι στον εκάστοτε δημιουργό, έχει σκοπό να τον προστατεύσει από αλλεπάλληλες μεταβιβάσεις εξουσιών του περιουσιακού δικαιώματός του στις οποίες θα αδυνατούσε να έχει επαρκή έλεγχο, γεγονός που θα έθιγε μια ιδιαίτερη έκφραση της ελευθερίας του ως προς την διαχείριση των περιουσιακών δικαιωμάτων που αφορούν στο έργο του. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι ενώ τα δικαιώματα του αντισυμβαλλόμενου που εδράζονται στις συμβάσεις ή στις άδειες εκμετάλλευσης δεν μπορούν να μεταβιβαστούν τουλάχιστον με δικαιοπραξία εν ζωή χωρίς τη συναίνεση του δημιουργού, μολαταύτα μετά τον θάνατο του αντισυμβαλλόμενου τα δικαιώματα αυτά μεταβιβάζονται στους κληρονόμους του χωρίς να απαιτείται συναίνεση του δημιουργού¹⁰⁷.

2.8. Γενικές αρχές συμβάσεων εκμετάλλευσης

2.8.1. Μερисμός των περιουσιακών εξουσιών

Σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 15 παρ. 1 του Ν. 2121/1993 «η μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος και οι συμβάσεις εκμετάλλευσης ή άδειας εκμετάλλευσης του δικαιώματος αυτού μπορούν να είναι περιορισμένες από την άποψη των εξουσιών, του σκοπού, της διάρκειας, της τοπικής ισχύος και της έκτασης ή των μέσων εκμετάλλευσης». Με την συγκεκριμένη ρύθμιση καθιερώνεται -εκτός των άλλων- και η δυνατότητα συμβατικού μερισμού των εξουσιών που πηγάζουν από το περιουσιακό δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, δυνατότητα η οποία εξασφαλίζεται από την άυλη φύση του τελευταίου¹⁰⁸.

¹⁰⁶ Βλ. Δ. Καλλινίκου, Τα θεμελιώδη ζητήματα του Νόμου 2121/1993 για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα, Εκδοτικός Οίκος Α^Φ01 Σάκκουλα, 1994, σελ. 91.

¹⁰⁷ Βλ. Δ. Καλλινίκου, ό.π.

¹⁰⁸ Βλ. Α. Μάνθος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 259.

Για παράδειγμα, ο δημιουργός ενός εικαστικού έργου μπορεί να παραχωρήσει σε κάποιον αντισυμβαλλόμενο μόνο την εξουσία παρουσίασης του έργου σε συγκεκριμένη έκθεση και να παραχωρήσει σε άλλον την ίδια εξουσία αλλά για διαφορετική έκθεση σε διαφορετικό τόπο ή και με άλλα μέσα, ή ο δημιουργός ενός λογοτεχνικού κειμένου μπορεί να παραχωρήσει σε άλλον το δικαίωμα έντυπης αναπαραγωγής του έργου και σε άλλον το δικαίωμα ψηφιακής αναπαραγωγής¹⁰⁹.

Επιλογικά, εξ όλων των ανωτέρω προκύπτει ότι μπορεί ο μερισμός των εξουσιών να πηγάζει από την άυλη φύση του περιουσιακού δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά ο μερισμός των εξουσιών έχει και ως προϋπόθεση ότι οι εξουσίες που παραχωρούνται είναι στην αγορά οικονομικά αυτοδύναμες με δική τους οικονομική και αγοραστική ισχύ ώστε να μπορούν αυτές να αποτελέσουν αντικείμενο συμφωνίας.

2.8.2. Σκοπός της σύμβασης

Θεμελιωτής της θεωρίας του σκοπού υπήρξε ο Γερμανός Wenzel Goldbaum, ο οποίος διατύπωσε την άποψη ότι το δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας μεταβιβάζεται για κάποιο σκοπό και ως το σημείο που είναι απαραίτητο για την εκπλήρωση του σκοπού αυτού άποψη που σταδιακά επικράτησε στη γερμανική νομική σκέψη, σε μια εποχή μάλιστα (αρχές 20^{ου} αι) που στην Γερμανία θεωρούνταν ότι το πνευματικό δικαίωμα μπορεί να μεταβιβαστεί ως σύνολο σε τρίτο¹¹⁰. Ωστόσο, και στο δίκαιό μας, πριν την εφαρμογή του Ν. 2121/1993, η θεωρία του σκοπού εφαρμοζόταν, συνειδητά ή εν τοις πράγμασι, από την νομολογία, αλλά γινόταν αποδεκτή και από την θεωρία στο πεδίο της ερμηνείας των συμβάσεων πνευματικής ιδιοκτησίας, κατά τη μάλλον κρατούσα άποψη¹¹¹.

Η θεωρία του σκοπού της μεταβίβασης ή του σκοπού της παραχώρησης εξουσίας άσκησης περιουσιακών δικαιωμάτων 'ενσαρκώνεται' στο δίκαιό μας με τη διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 15 του Ν. 2121/1993 η οποία αναφέρει αυτολεξεί ότι «αν δεν καθορίζεται η έκταση και τα μέσα εκμετάλλευσης για τα οποία γίνεται η μεταβίβαση ή συμφωνείται η εκμετάλλευση ή η άδεια εκμετάλλευσης, θεωρείται ότι αυτές αφορούν την έκταση και τα μέσα, που είναι αναγκαία για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης ή της άδειας». Από την παραπάνω

¹⁰⁹ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004, σελ. 501, βλ. επίσης Α. Μάνθος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 259.

¹¹⁰ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 201.

¹¹¹ Βλ. Α. Κοτσίρης, ό.π., σελ. 202.

διάταξη προκύπτει ότι η θεωρία του σκοπού δέχεται ότι ο δημιουργός μεταβιβάζει τόσα περιουσιακά δικαιώματα ή παραχωρεί την εξουσία άσκησης τόσων περιουσιακών δικαιωμάτων στο μέτρο που αυτό είναι απαραίτητο και αναγκαίο για την εκπλήρωση του σκοπού της σύμβασης¹¹². Συγκεκριμένα, η παραπάνω διάταξη περιέχει ερμηνευτικό κανόνα και αναφέρεται τόσο στην υποσχετική όσο και στην εκποιητική δικαιοπραξία¹¹³. Θα πρέπει δε να σημειωθεί ότι η θεωρία του σκοπού βρίσκει προβάδισμα ως προς την εφαρμογή της σε σχέση με τις γενικές διατάξεις των άρθρων 173 και 200 ΑΚ και έχει αναχθεί σε ιδιαίτερο ερμηνευτικό κανόνα που ισχύει έναντι παντός.

Ειδικότερα ως προς τον σκοπό θα πρέπει να επισημανθεί ότι αυτός καθορίζεται με βάση τη φύση και το αντικείμενο της προσδοκώμενης από τα μέρη χρήσης, τα εμπορικά ή επαγγελματικά χαρακτηριστικά του αντισυμβαλλόμενου, το ύψος της αμοιβής που συμφωνήθηκε κ.ά.¹¹⁴. Πρόκειται λοιπόν για αόριστη νομική έννοια, η εξειδίκευση της οποίας βάσει των εκάστοτε πραγματικών περιστατικών υπόκειται στον έλεγχο του ΑΠ¹¹⁵. Περαιτέρω, το πρόσωπο που υποστηρίζει ότι η συγκεκριμένη εξουσία καλύπτεται από τον σκοπό της καταρτισθείσας σύμβασης ή άδειας, αυτό έχει και το βάρος απόδειξης της συγκεκριμένης κατάστασης. Σε περίπτωση αμφιβολίας, όμως, η σύμβαση ερμηνεύεται πάντα προς το συμφέρον του δημιουργού¹¹⁶.

Πολλές φορές στην πρακτική επί των συμβάσεων και αδειών εκμετάλλευσης παρατηρείται ότι χρησιμοποιούνται συχνότατα όροι όπως *«δια της παρούσας μεταβιβάζεται το πνευματικό δικαίωμα στο σύνολό του και όλες οι εξουσίες εκμετάλλευσής του»*. Τέτοιοι όροι όμως μόνο ως καταχρηστικοί κατά την έννοια του άρθρου 281 ΑΚ μπορούν να θεωρηθούν. Επομένως, σκόπιμο είναι, επειδή πάντα υπάρχει ο κίνδυνος της υπέρμετρα διασταλτικής ερμηνείας της σύμβασης ή της άδειας εκμετάλλευσης -ακόμα κι αν αυτή ερμηνεύεται προς το συμφέρον του δημιουργού- και προς αποφυγή αμφιβολιών και διενέξεων μεταξύ των μερών για τις παραχωρούμενες εξουσίες, δικαιώματα και συνακόλουθες υποχρεώσεις, να υπάρχει πάντοτε σε μία σύμβαση ή άδεια εκμετάλλευσης

¹¹² Βλ. 15808/1999 ΜονΠρΑθ.

¹¹³ Βλ. Α. Μάνθος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 258, βλ. επίσης Μ.-Θ. Μαρίνος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Δεύτερη Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004, σελ. 504, 507.

¹¹⁴ Βλ. ενδεικτικά 711/2008 ΕφΘεσ, βλ. επίσης Σ. Σταυρίδου, Προστασία αλλοδαπών αρχιτεκτονικών έργων και αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί, σκέψεις με αφορμή την απόφαση ΜΠρΑθ 276/2001, ΧρΙΔ 1/2003.

¹¹⁵ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, ό.π., σελ. 511.

¹¹⁶ Βλ. Ν. Κυπρούλης, 143/2004 ΕφΑθ, ΔΕΕ 4/2004, βλ. επίσης Α. Μάνθος, ό.π.

όρος υποχρέωσης επαναδιαπραγμάτευσης των μερών για τις εξουσίες των οποίων η έκταση της παραχώρησης δυνατότητας άσκησής τους δεν προκύπτει σαφώς από το κείμενο της σύμβασης ή της άδειας εκμετάλλευσης¹¹⁷.

Σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να θεωρείται ως δεδομένο ότι η ολοένα και αυξανόμενη εμφάνιση νέων χρήσεων και τρόπων εκμετάλλευσης ενός έργου έχει πείσει προς την κατεύθυνση μιας ευρύτερης εφαρμογής της θεωρίας του σκοπού στο πεδίο των συμβατικών σχέσεων πνευματικής ιδιοκτησίας, ως πραγμάτωση του τεκμηρίου «εν αμφιβολία υπέρ του δημιουργού». Ωστόσο, κατά μία άποψη, στην σύγχρονη ψηφιακή εποχή, με δεδομένο ότι η εξισσορόπηση των συμφερόντων αποδεικνύεται ιδιαίτερα δυσχερής, η ισχύς αυτής της αρχής αμφισβητείται¹¹⁸.

Καταληκτικά θα πρέπει να επισημανθεί ότι η ελευθερία των συμβαλλομένων σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να θίγεται υπέρμετρα από εμμονικές τάσεις εφαρμογής της θεωρίας του σκοπού. Με άλλα λόγια, στις περιπτώσεις που η βούληση των μερών είναι εκφρασμένη ρητά -και ως εκ τούτου δεν γεννώνται αμφιβολίες ως προς την έκταση της παρεχόμενης δυνατότητας για άσκηση περιουσιακών εξουσιών- δεν θα πρέπει να εφαρμόζεται ο ερμηνευτικός κανόνας της θεωρίας του σκοπού. Περαιτέρω δε, και προς αποφυγή των αμφιβολιών, θα πρέπει να τονιστεί ιδιαίτερα ότι η θεωρία του σκοπού αντικατοπτρίζει το πνεύμα του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας συνολικά και εξ αυτού του λόγου θα πρέπει αυτή να εφαρμόζεται και στο πεδίο των συμβατικών σχέσεων που αφορούν σε συγγενικά δικαιώματα¹¹⁹.

2.8.3. Χρονική διάρκεια

Κατά τα οριζόμενα στη διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 15 του Ν. 2121/1993 «αν δεν καθορίζεται η διάρκεια της μεταβίβασης ή των συμβάσεων ή της άδειας εκμετάλλευσης και αν κάτι διάφορο δεν προκύπτει από τα συναλλακτικά ήθη, η διάρκεια αυτή θεωρείται ότι περιορίζεται σε πέντε χρόνια». Η διάρκεια μιας σύμβασης ή άδειας εκμετάλλευσης, ωστόσο, δεν χρειάζεται να προκύπτει ρητά από το κείμενο αυτής αλλά αρκεί η διάρκειά

¹¹⁷ Παρατηρήσεις από τις σημειώσεις των διαλέξεων στο πλαίσιο της διδασκαλίας του μαθήματος «Διανοητική Ιδιοκτησία στην Πληροφορική», Σ. Σταυρίδου.

¹¹⁸ Βλ. P. Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 214 κ.επ., με τις εκεί παραπομπές.

¹¹⁹ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 204.

της να συνάγεται από τις επικρατούσες περιστάσεις αλλά και από την επιδιωκόμενη χρήση¹²⁰.

Κατά τα ανωτέρω εκτεθέντα, ο ΑΠ δέχθηκε, σε απόφαση που αφορούσε στη μεταβίβαση όλων των εξουσιών του περιουσιακού δικαιώματος σε κινηματογραφική ταινία ότι με την υπό την κρίση του σύμβαση ο δημιουργός «...αποξενώθηκε εφεξής πλήρως και οριστικά από αυτό (περιουσιακό δικαίωμα), μη αφήνοντας έτσι καμιά αμφιβολία ως προς τη διάρκεια της σύμβασης, ώστε να μπορεί να έχει πεδίο λειτουργίας ο σχετικός ερμηνευτικός κανόνας (του άρθρου 15 παρ. 2 του Ν. 2121/1993)»¹²¹. Από την άλλη μεριά, το Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών έκρινε ότι δεν υπήρχε στην υπό συζήτηση σύμβαση ρητός όρος για τη διάρκειά της και ότι «...το δε προβλεπόμενου υπό του 5^{ου} όρου της συμβάσεως δικαίωμα της εταιρείας να αναπαράγει και να εμπορεύεται το έργο «απεριόριστα και οποτεδήποτε το κρίνει σκόπιμο» υφίσταται μόνο κατά τη διάρκεια της πενταετίας, μη δυνάμενης να συναχθεί εκ της διατυπώσεως ταύτης βουλήσεως των συμβαλλομένων περί δεσμευσεώς τους για όλη τη διάρκεια του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας»¹²².

2.8.4. Γεωγραφική ισχύς

Σύμφωνα με την διάταξη της παρ. 3 του άρθρου 15 του Ν. 2121/1993 «αν δεν καθορίζεται η τοπική ισχύς της μεταβίβασης ή των συμβάσεων ή της άδειας εκμετάλλευσης, θεωρείται ότι αυτές ισχύουν στη χώρα όπου καταρτίστηκαν». Η παραπάνω διάταξη εφαρμόζεται με την επιφύλαξη της κοινοτικής αρχής της ελεύθερης κυκλοφορίας των αγαθών και ειδικότερα της αρχής της ανάλωσης του δικαιώματος θέσης σε κυκλοφορία σύμφωνα με το οποίο το δικαίωμα διανομής αντιτύπων αναλώνεται με την άσκησή του στον χώρο της ΕΕ¹²³.

Γενικά απαγορεύεται η κατάτμηση τόσο της ενιαίας ευρωπαϊκής αγοράς όσο και της εθνικής αγοράς σε επιμέρους γεωγραφικές περιοχές¹²⁴. Θα πρέπει να επισημανθεί, όμως,

¹²⁰ Βλ. Π. Κοριατοπούλου-Αγγέλη/Χ. Τσίγκου, Πνευματική Ιδιοκτησία, Λημματογραφημένη Ερμηνεία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008, σελ. 177.

¹²¹ Βλ. 1065/2014 ΑΠ ΤΝΠ ΔΣΑ.

¹²² Βλ. 15808/1999 ΜονΠρΑθ, βλ. επίσης Α. Μάνθος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015, σελ. 257, όπου οι σχετικές αποφάσεις αναφέρονται ως παραδείγματα.

¹²³ Βλ. Α. Μάνθος, ό.π., σελ. 258.

¹²⁴ Βλ. Α. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, Νόμος για την πνευματική ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009, σελ. 397-398.

ότι βάσει της αρχής της εδαφικότητας, σε περίπτωση που παραχωρηθεί μια εξουσία σε μία χώρα, αυτό δε σημαίνει ότι ταυτόχρονα παραχωρείται η εξουσία αυτή και σε άλλες χώρες. Με άλλα λόγια θα πρέπει ξεχωριστά και ρητά να αναφέρονται για κάθε χώρα οι περιουσιακές εξουσίες που παραχωρούνται στο πλαίσιο μιας σύμβασης εκμετάλλευσης¹²⁵.

2.9. Ειδικότερες κατηγορίες συμβάσεων

2.9.1. Λογισμικό και σχετικές συμβάσεις

2.9.1.α. Η νομική προστασία των προγραμμάτων Η/Υ και η Οδηγία 91/250/ΕΟΚ

Η Οδηγία 91/250/ΕΟΚ αποτελεί την πρώτη συντονισμένη προσπάθεια της Κοινότητας για την ενιαία καθιέρωση κανόνων προστασίας της πνευματικής ιδιοκτησίας γενικότερα αλλά και των προγραμμάτων Η/Υ ειδικότερα με στόχο την εναρμόνιση των εθνικών δικαίων πνευματικής ιδιοκτησίας προς αυτόν τον σκοπό. Περαιτέρω ακόμα ένας λόγος για την θέσπιση της ανωτέρω αναφερόμενης Οδηγίας υπήρξε και η ανάγκη ενίσχυσης της εσωτερικής ευρωπαϊκής αγοράς στους τομείς της παραγωγής και της διάθεσης προγραμμάτων Η/Υ¹²⁶.

Αντικείμενο προστασίας της Οδηγίας δεν είναι αποκλειστικά το πρόγραμμα στην ‘τελική’ του μορφή αλλά και σε κάθε προπαρασκευαστικό στάδιο με την προϋπόθεση να υπάρχει η δυνατότητα μέσα από τα υπάρχοντα στοιχεία να δημιουργηθεί μελλοντικά το πρόγραμμα Η/Υ¹²⁷. Αξίζει να σημειωθεί ότι η ανωτέρω αναφερόμενη Οδηγία διατηρεί ανέπαφη την διάκριση μεταξύ ιδέας και έκφρασης, η οποία διαπνέει και διαπερνά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας στο σύνολό του, και στην περίπτωση των προγραμμάτων Η/Υ. Πιο συγκεκριμένα, την έκφραση στο πεδίο των προγραμμάτων Η/Υ αποτελούν η δομή, η διαδοχή και η οργάνωση η οποία επιτυγχάνεται, και αυτές είναι εκείνες που προστατεύονται κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και την Οδηγία 91/250/ΕΟΚ και όχι η ιδέα ή ο ενδεχόμενος σκοπός και η λειτουργία του προγράμματος

¹²⁵ Βλ. Α. Δεσποτίδου, Οι συμβάσεις εκμετάλλευσης, Το έργο του Γιώργου Κουμάντου και τα σύγχρονα θέματα της πνευματικής ιδιοκτησίας (Ένωση Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας), Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011, σελ. 151 κ.επ.

¹²⁶ Βλ. Μ. Κανελλοπούλου-Μπότη, Το δίκαιο της πληροφορίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ. 81.

¹²⁷ Βλ. Προοίμιο της Οδηγίας 91/250/ΕΟΚ του Συμβουλίου.

H/Y¹²⁸ υπό την προϋπόθεση ότι το τελευταίο εμφανίζει και κάποια πρωτοτυπία. Από το κείμενο της υπό ανάλυση Οδηγίας προκύπτει ότι για να θεωρηθεί ένα λογισμικό πρωτότυπο θα πρέπει αυτό να αποτελεί προσωπικό πνευματικό δημιούργημα του δημιουργού του.

Ο δικαιούχος πνευματικού δικαιώματος, τώρα, επί προγράμματος H/Y έχει το αποκλειστικό δικαίωμα να χορηγεί σε τρίτους άδεια για την αναπαραγωγή του προγράμματος, για οποιοδήποτε είδος μετατροπής αυτού ακόμα και για διανομή αυτού δεδομένης της -σύμφωνα με το κείμενο της Οδηγίας 91/250/ΕΟΚ- ανάλωσης του δικαιώματος, η οποία εξαιτίας την σημαντικότητάς της πρόκειται να αναλυθεί ειδικά στην επόμενη ενότητα. Αξίζει δε σε αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι η ανωτέρω αναφερόμενη Οδηγία προκάλεσε ανάμεσα στα Κ-μ θύελλα αντιδράσεων τόσο κατά το πρώιμο στάδιο των διαπραγματεύσεων γι' αυτήν όσο και κατά την ενσωμάτωσή της στις έννομες τάξεις των Κ-μ καθώς εκτός του μεγάλου στοιχήματος, αυτού της εύρεσης ενός αποτελεσματικού συστήματος αποτροπής της πειρατείας λογισμικού στον ευρωπαϊκό χώρο με ταυτόχρονη ενίσχυση της εσωτερικής αγοράς, τέθηκαν ζητήματα και ως προς τις τυχόν επιτρεπόμενες χρήσεις ενός λογισμικού αλλά και ως προς την οριοθέτηση των εννοιών που τις εκφράζουν, όπως είναι η δυνατότητα αποσυμπίλησης¹²⁹. Χαρακτηριστικό είναι το ότι μόνο τρία Κ-μ (Δανία, Ιταλία και Ηνωμένο Βασίλειο) τήρησαν την προθεσμία εφαρμογής της Οδηγίας 91/250/ΕΟΚ (1/1/1993), ωστόσο, σε τελική ανάλυση όπως αναφέρθηκε και στην Έκθεση αποτελεσμάτων για την ανωτέρω Οδηγία, αυτή, παρά τις αντιδράσεις που προκλήθηκαν κατά τη διαδικασία εφαρμογής της, είχε θετικό αντίκτυπο εκτός από τον ευρωπαϊκό χώρο και στη νομοθεσία τρίτων χωρών, και ενδεικτικά σε χώρες στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη, καθώς και στο Χονγκ-Κονγκ, τις Φιλιππίνες και την Αυστραλία¹³⁰.

Παρόλα αυτά στην Ελλάδα, τα προγράμματα H/Y προστατεύονταν κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και πριν την ενσωμάτωση της ανωτέρω αναφερόμενης Οδηγίας με τη λογική ότι αυτά αποτελούν γραπτά κείμενα ακόμα κι αν δεν είναι προϊόντα τέχνης ή επιστήμης. Το δημιουργούμενο μέσα από τη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων κριτήριο για την προστασία των προγραμμάτων H/Y υπήρξε και πάλι η πρωτοτυπία του προγράμματος με την έννοια ότι αυτό προστατεύεται κατά το δίκαιο της πνευματικής

¹²⁸ Βλ. Μ. Κανελλοπούλου-Μπότη, Το δίκαιο της πληροφορίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ. 82.

¹²⁹ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 34 κ.επ.

¹³⁰ Βλ. Μ. Κανελλοπούλου-Μπότη, ό.π., σελ. 85.

ιδιοκτησίας αν η προσωπική πνευματική συμβολή του δημιουργού είναι τέτοια που να ξεπερνάει ένα minimum πληροφορικής τεχνικής¹³¹. Περαιτέρω, δε, η παρεχόμενη προστασία δεν αφορούσε μόνο τα περατωμένα προγράμματα Η/Υ αλλά η προστασία επεκτεινόταν και σε όλα τα άλλα διαδοχικά στάδια πριν από την περάτωση¹³².

Με την ενσωμάτωση της Οδηγίας 91/250/ΕΟΚ στην ελληνική έννομη τάξη και την επακόλουθη τροποποίηση του Ν. 2121/1993 καθορίστηκαν -μεταξύ άλλων- τρία βασικά στοιχεία αναφορικά με το σύνολο της προστασίας των προγραμμάτων Η/Υ κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και τα οποία είναι ιδιαίτερα σημαντικά για την περαιτέρω ανάλυση του θέματος στις ενότητες που ακολουθούν: (α) δημιουργός ενός προγράμματος Η/Υ μπορεί να είναι μόνο φυσικό και όχι νομικό πρόσωπο, (β) αν το πρόγραμμα εκπονήθηκε ως αντικείμενο της εργασιακής σχέσης το περιουσιακό δικαίωμα μεταβιβάζεται στον εργοδότη αυτοδικαίως και (γ) δικαιούχος τεκμαίρεται μαχητά εκείνο το φυσικό ή νομικό πρόσωπο, το όνομα ή η επωνυμία του οποίου αναγράφεται στον υλικό φορέα πάνω στον οποίο ενσωματώνεται το πρόγραμμα Η/Υ¹³³.

2.9.1.β. Ανάλωση δικαιώματος

Κατά τα οριζόμενα στη διάταξη του άρθρου 4 στ. γ' της Οδηγίας 91/250/ΕΟΚ του Συμβουλίου για τη νομική προστασία των προγραμμάτων Η/Υ, η πρώτη πώληση αντιγράφου ενός προγράμματος Η/Υ στην Κοινότητα -από τον δικαιούχο ή με συναίνεσή του- επιφέρει την ανάλωση του δικαιώματος διανομής ως προς το συγκεκριμένο αντίγραφο στο οποίο και ενσωματώνεται το πρόγραμμα Η/Υ εντός της Κοινότητας. Ωστόσο, η ανωτέρω αναφερόμενη Οδηγία, παρά την σχετική πρόβλεψη περί ανάλωσης δικαιώματος, επιτρέπει στον εκάστοτε δικαιούχο να εκμισθώσει περαιτέρω το πρόγραμμα Η/Υ ή αντίγραφο αυτού για ορισμένο χρόνο και για κερδοσκοπικούς σκοπούς. Με αυτόν τον τρόπο η Οδηγία επιφυλάσσει αυτήν την μορφή εκμετάλλευσης στον δημιουργό του προγράμματος Η/Υ, δημιουργώντας παράλληλα και εξαίρεση-περιορισμό από τον κανόνα της ανάλωσης του δικαιώματος διανομής¹³⁴.

¹³¹ Βλ. Ι. Κατράς, 5235/1992 ΠολΠρΑθ, ΕλλΔνη 6/1992.

¹³² Βλ. Μ. Κανελλοπούλου-Μπότη, Το δίκαιο της πληροφορίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ 86 κ.επ., βλ. επίσης 5235/1992 ΠολΠρΑθ, ό.π. & 1571/1989 ΜονΠρΘεσ.

¹³³ Βλ. Κανελλοπούλου-Μπότη, ό.π., σελ. 89.

¹³⁴ «Εάν ο δικαιούχος του δικαιώματος του δημιουργού προβεί ο ίδιος ή συναινέσει στη διάθεση στο εμπόριο κράτους μέλους προστατευόμενου έργου πνευματικής ιδιοκτησίας, το γεγονός αυτό δεν του επιτρέπει να

Τέλος, παρά την οξεία προβληματική σχετικά με το πώς η παραπάνω εξαίρεση μπορεί να συμβιβαστεί με την ανάλωση του δικαιώματος διανομής, το Δ.Ε.Κ. δέχθηκε ότι η εκμίσθωση αποτελεί διαφορετική μορφή εκμετάλλευσης του έργου και ότι συνεπώς είναι απολύτως θεμιτό να επιφυλάσσεται στους δημιουργούς μια διακριτή αμοιβή¹³⁵. Ωστόσο, παρά την φαινομενική ασφάλεια δικαίου που επιφέρει η ανωτέρω άποψη του Δ.Ε.Κ., δεν λείπουν οι φορές όπου η διαδικασία διαχωρισμού καθίσταται ιδιαίτερα ομιχλώδης π.χ. στην περίπτωση παραχώρησης χρήσης λογισμικού (οριστική ή περιορισμένου χρόνου)¹³⁶.

2.9.1.γ. Η δημιουργία και οι δυνατότητες εκμετάλλευσης προγράμματος Η/Υ εργαζόμενου προγραμματιστή

Σύμφωνα με την παράδοση του ηπειρωτικού δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας, ο δημιουργός ενός έργου αποκτά δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας επί αυτού πρωτογενώς και χωρίς καμία άλλη διατύπωση, ανεξάρτητα από το αν το έργο το δημιούργησε ως ανεξάρτητος δημιουργός ή στο πλαίσιο σύμβασης εξαρτημένης εργασίας ή άλλης έννομης σχέσης¹³⁷. Η απόκτηση του δικαιώματος της πνευματικής ιδιοκτησίας, λοιπόν, δεν πραγματοποιείται μέσω αντιπροσώπου ενώ αποκλείεται να θεμελιωθεί σε νομικό πρόσωπο.

Ο δημιουργός προγράμματος Η/Υ σπανίως εργάζεται ως ανεξάρτητος δημιουργός καθώς τις περισσότερες φορές δραστηριοποιείται και εργάζεται στο πλαίσιο μια επιχείρησης. Παρά την πραγματικότητα αυτή, στις νομοθεσίες που ακολουθούν την παράδοση του ηπειρωτικού δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας απουσιάζουν γενικά ειδικές ρυθμίσεις για τον εργαζόμενο δημιουργό καθώς αντιλαμβάνονται την έννοια του δημιουργού ως μια οντότητα που δεν συνάδει με την επιχειρησιακή δραστηριότητα κατά την δημιουργική διαδικασία¹³⁸.

αντιταχθεί στην ελεύθερη κυκλοφορία του έργου αυτού εντός της Ένωσης... Η ανάλωση, ωστόσο, δεν αφορά ούτε το δικαίωμα εκμίσθωσης ούτε το δικαίωμα δανεισμού», βλ. P. Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 116-118.

¹³⁵ Βλ. Β. Καραγιάννης, Συμβάσεις Παροχής Λογισμικού (software) & Κανόνες Ανταγωνισμού, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002, σελ. 77-79 με τις εκεί παραπομπές.

¹³⁶ Βλ. σχετ. με την ενότητα C-128/11 Δ.Ε.Ε., υποθ. UsedSoft GmbH κατά Oracle International Corp.

¹³⁷ Βλ. 4312/1974 ΜονΠρΑθ & 3412/1985 ΜονΠρΘεσσαλίας.

¹³⁸ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Λογισμικό Νομική Προστασία και Συμβάσεις ΙΙ, Κριτική, 1992, σελ. 39.

Γενικά, υπάρχουν τρεις μορφές εκπόνησης ενός προγράμματος Η/Υ από έναν εργαζόμενο προγραμματιστή οι οποίες διαρθρώνονται ανάλογα με την θέση που κατέχει το ίδιο το πρόγραμμα Η/Υ στην εργασιακή σχέση, και καθορίζουν τον τρόπο διανομής/μεταβίβασης των δικαιωμάτων επί του εκάστοτε προγράμματος, ως εξής:

(α) Το πρόγραμμα Η/Υ που εκπονείται από τον εργαζόμενο προγραμματιστή αποτελεί το αντικείμενο της σύμβασης εργασίας ενώ ο εργαζόμενος προγραμματιστής αμείβεται προκειμένου να φτάσει στο επιδιωκόμενο αποτέλεσμα κατά την εκτέλεση της εργατικής σύμβασης.

Σε αυτήν την περίπτωση η μεταβίβαση των περιουσιακών εξουσιών επί του προγράμματος Η/Υ επέρχεται αυτοδίκαια, ελλείπει διαφορετικής συμβατικής ρύθμισης¹³⁹, καθώς κρίνεται αναγκαία για την οικονομική εκμετάλλευση του προγράμματος από τον εργοδότη. Αξίζει να αναφερθεί δε ότι σε περίπτωση ελλείψεως σχετικής συμβατικής πρόβλεψης δεν ακολουθείται πάντοτε η θεωρία του σκοπού για τον καθορισμό των μεταβιβαζόμενων στον εργοδότη περιουσιακών εξουσιών, καθώς στην ρύθμιση της προστασίας των προγραμμάτων Η/Υ βρίσκει εφαρμογή η αρχή της χρησιμότητας, που σημαίνει ότι ως προς την εκμετάλλευση του λογισμικού μεταβιβάζονται στην επιχείρηση τόσες εξουσίες όσες είναι απαραίτητες για να θεωρηθεί η διαδικασία εκμετάλλευσης αποτελεσματική και επικερδής¹⁴⁰. Η σιωπηρή μεταβίβαση περιουσιακών εξουσιών στην επιχείρηση καθώς και η εφαρμογή της θεωρίας της χρησιμότητας εδράζονται εκτός των άλλων και στο γεγονός ότι ο εργοδότης/επιχείρηση αναλαμβάνει τον οικονομικό κίνδυνο για την δημιουργία του εκάστοτε προγράμματος Η/Υ, προβαίνει, δηλαδή, στην επένδυση και γι' αυτόν τον λόγο έχει κριθεί ότι θα πρέπει να συμμετέχει ενεργά στην εκμετάλλευση του προϊόντος της εργασίας του μισθωτού προγραμματιστή.

(β) Το πρόγραμμα Η/Υ κατασκευάζεται από τον εργαζόμενο χρησιμοποιώντας τα μέσα και τις πηγές είτε για την αποτελεσματικότερη διεκπεραίωση των εργασιών που έχει αναλάβει αυτός στο πλαίσιο της εργασιακής σχέσης και την κάλυψη των αναγκών της επιχείρησης είτε για την δημιουργία ενός προγράμματος που εμφανίζει γενικά συνάφεια με το αντικείμενο δραστηριότητας της επιχείρησης.

Συνήθως, τα προγράμματα αυτά χρησιμοποιούνται για την κάλυψη των εσωτερικών αναγκών μιας επιχείρησης αλλά δεν αποκλείεται και η εξωτερική εκμετάλλευση του

¹³⁹ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Λογισμικό Νομική Προστασία και Συμβάσεις ΙΙ, Κριτική, 1992, σελ. 45.

¹⁴⁰ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, ό.π., σελ. 47.

προγράμματος από τον εργοδότη. Στην τελευταία περίπτωση δεν αποκλείεται και η περαιτέρω αμοιβή του δημιουργού αν η εκμετάλλευση του προγράμματος από τον εργοδότη αποδειχθεί ιδιαίτερα επικερδής, γνωρίσει δηλαδή ιδιαίτερη εμπορική επιτυχία¹⁴¹. Η δυνατότητα της περαιτέρω αμοιβής του δημιουργού ενός προγράμματος Η/Υ που εκπονήθηκε στο πλαίσιο μιας σύμβασης εργασίας μπορεί να στηριχθεί στην διάταξη της παρ. 5 του άρθρου 6 εδ. 2 του Ν. 1733/1987 για την ευρεσιτεχνία. Στις διατάξεις του νόμου για την ευρεσιτεχνία μπορεί να στηριχθεί και η ανάγκη μεταβίβασης των περιουσιακών εξουσιών επί του εκπονηθέντος -στο πλαίσιο συγκεκριμένης σύμβασης εργασίας- προγράμματος Η/Υ εκτός από την γενικότερη υποχρέωση πίστης και αποχής του εργαζομένου από πράξεις ανταγωνισμού κατά της επιχείρησης στην οποία εργάζεται.

(γ) Το πρόγραμμα Η/Υ εκπονείται εκτός της εργασιακής σχέσης, ως χόμπι ή ως δεύτερη επικερδής απασχόληση του εργαζομένου.

Σε αυτήν την περίπτωση ο εργοδότης δεν έχει κανένα δικαίωμα επί του εκπονηθέντος προγράμματος Η/Υ, ακόμα κι αν το πρόγραμμα αυτό παρουσιάζει συνάφεια ως προς το αντικείμενο δραστηριότητας της επιχείρησης. Ωστόσο, κι εδώ η υποχρέωση μη ανταγωνισμού του εργαζομένου εξακολουθεί να ισχύει¹⁴².

Επιλογικά, το πρόσωπο που προβαίνει στην εκμετάλλευση ενός προγράμματος Η/Υ στην σύγχρονη εποχή σπάνια συμπίπτει με το πρόσωπο του δημιουργού. Αυτό συμβαίνει διότι οι προγραμματιστές εργάζονται κατά βάση στο πλαίσιο δραστηριότητας μιας επιχείρησης δυνάμει εργασιακής σχέσης και όχι ως ανεξάρτητοι δημιουργοί, ή ακόμη επειδή και στην περίπτωση που δρουν ανεξάρτητα αδυνατούν να παράξουν και να εκμεταλλευθούν το έργο τους με οργανωμένο τρόπο ώστε αυτή η δραστηριότητα να είναι επικερδής. Σε αυτό το σημείο, ωστόσο, θα πρέπει να επισημανθεί και η περίπτωση που ένα πρόγραμμα εκπονείται σύμφωνα με τις ακριβείς οδηγίες του εργοδότη. Σε αυτήν την περίπτωση η τεχνογνωσία ανήκει κατ' αποκλειστικότητα στον εργοδότη και δεν χωρεί εφαρμογή των διατάξεων πνευματικής ιδιοκτησίας.

¹⁴¹ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Λογισμικό Νομική Προστασία και Συμβάσεις ΙΙ, Κριτική, 1992, σελ. 55.

¹⁴² Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, ό.π., σελ. 56.

2.9.1.δ. Επιμέρους κατηγορίες συμβατικών τύπων που αφορούν στην εκμετάλλευση λογισμικού

Η διαδικασία εκμετάλλευσης ενός προγράμματος Η/Υ ολοκληρώνεται με την κατάρτιση σύμβασης ή την παροχή άδειας από το πρόσωπο που έχει αναλάβει την εκμετάλλευση του προγράμματος με τρίτο πρόσωπο, μη σχετιζόμενο με την δημιουργική διαδικασία. Οι συμβατικοί τύποι διαρθρώνονται ως εξής:

A. Σύμβαση παραχώρησης λογισμικού

Η συγκεκριμένη μορφή σύμβασης κατέχει αλλά και συνεχίζει να αποκτά το μεγαλύτερο έδαφος στην παγκόσμια αγορά και εξ αυτού του λόγου έχει αποκτήσει και εξαιρετική οικονομική δύναμη. Στην πραγματικότητα οι συμβάσεις παραχώρησης δεν αποτελούν συμβάσεις αλλά περισσότερες άδειες εκμετάλλευσης με τις οποίες παραχωρείται στον χρήστη ένα μη μεταβιβάσιμο και μη αποκλειστικό δικαίωμα χρήσης επί του προγράμματος και επί μέρους εξουσίες¹⁴³. Οι επιμέρους μορφές της -με βάση τον τύπο του παραχωρούμενου λογισμικού- αναλύονται κατωτέρω.

i. Σύμβαση παραχώρησης τυποποιημένου λογισμικού

Το κυριότερο χαρακτηριστικό του λογισμικού που αποτελεί και το αντικείμενο της εν λόγω σύμβασης είναι ότι διατίθεται στους αγοραστές σαν έτοιμο προϊόν, το οποίο δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες κάθε μεμονωμένου χρήστη, παρακμάζει γρήγορα και γι' αυτόν τον λόγο είναι εντονότατη η ανάγκη συχνών αναβαθμίσεων (updates) για την κανονική συνέχιση της λειτουργικότητάς του¹⁴⁴. Η συγκεκριμένη συμβατική μορφή διακρίνεται περαιτέρω σε δύο επιμέρους μορφές, δηλαδή στις οριστικές συμβάσεις παραχώρησης τυποποιημένου λογισμικού και περιορισμένου χρόνου.

Ειδικά ως προς το πρώτο διακρινόμενο είδος, αξίζει να επισημανθεί ότι εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις για την πώληση (άρθρο 513 κ.επ. ΑΚ)¹⁴⁵. Ειδικότερα, μπορεί να προταθεί η εφαρμογή των διατάξεων για την πώληση κινητών πραγμάτων.

¹⁴³ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 154 κ.επ.

¹⁴⁴ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π.

¹⁴⁵ Βλ. Τ.-Ε. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ. 394 κ.επ., με τις εκεί παραπομπές, βλ. επίσης Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 155.

Αναλυτικότερα, τα άυλα αγαθά, γενικά, όπου εντάσσονται και τα προγράμματα Η/Υ, δεν ακολουθούν απαραίτητα την τύχη του υλικού φορέα στον οποίο ενσωματώνονται και υπάρχουν ανεξάρτητα από τον υλικό φορέα. Ωστόσο, το τυποποιημένο λογισμικό πωλείται ως ενσωματωμένο στον υλικό φορέα και όχι σαν αναλυτικά δομημένη πρωτότυπη έκφραση μιας ιδέας καθώς ο αγοραστής δεν ενδιαφέρεται για αυτό. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, δηλαδή, το λογισμικό λαμβάνει περισσότερο τον χαρακτήρα του εμπορεύματος με την συνηθισμένη έννοια. Άλλωστε, στη Σύμβαση της Βιέννης γίνεται λόγος για το λογισμικό στις ρυθμίσεις για τις διεθνείς πωλήσεις κινητών¹⁴⁶.

Στην σύμβαση παραχώρησης τυποποιημένου λογισμικού περιορισμένου χρόνου, τώρα, εφαρμόζονται οι διατάξεις για τη μίσθωση προσοδοφόρου αντικειμένου (άρθρο 638 ΑΚ)¹⁴⁷ και διαρκεί για ορισμένο χρόνο. Σε αυτήν την συμβατική μορφή μπορεί η βασικότερη υποχρέωση του χρήστη να είναι η καταβολή του συμφωνηθέντος αντιτίμου, έχει, ωστόσο, και την υποχρέωση με τη λήξη της σύμβασης να επιστρέψει τον υλικό φορέα στον οποίο είναι ενσωματωμένο το πρόγραμμα Η/Υ ή να φροντίσει για την εξάλειψη αυτού, ενώ ο δικαιούχος του προγράμματος Η/Υ την υποχρέωση παράδοσης αυτού.

Όσον αφορά, τώρα, γενικά τα ελαττώματα του προγράμματος Η/Υ, θα πρέπει να επισημανθεί ότι σε όλες τις περιπτώσεις, λογισμικό χωρίς σφάλματα δεν νοείται. Επομένως, η υποχρέωση του δικαιούχου του προγράμματος Η/Υ έγκειται στο να παραδώσει στον χρήστη λογισμικό που δεν θα έχει καμία ουσιαστική απόκλιση από τις συμφωνηθείσες λειτουργίες, δηλαδή λογισμικό που κατ' ελάχιστον θα λειτουργεί¹⁴⁸.

ii. Σύμβαση παραχώρησης τροποποιηθέντος τυποποιημένου προγράμματος

Στην συμβατική αυτή μορφή το αντικείμενο είναι ένα τελικό λογισμικό το οποίο αρχικά αν και απευθυνόταν ως προς τις κυρίως λειτουργίες του σε έναν αόριστο αριθμό χρηστών, εντούτοις ως προς συγκεκριμένες ρυθμίσεις του έχει τροποποιηθεί για να ανταποκρίνεται στις ανάγκες και τις απαιτήσεις ενός συγκεκριμένου χρήστη ύστερα από προβολή σχετικού αιτήματος.

¹⁴⁶ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 156.

¹⁴⁷ Βλ. Τ.-Ε. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ. 397 κ.επ., με τις εκεί παραπομπές, βλ. επίσης Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 157.

¹⁴⁸ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 156, 157 και 159.

Στην συγκεκριμένη σύμβαση υπάρχουν δύο σκέλη ως προς την υποχρέωση του δικαιούχου για παράδοση τροποποιηθέντος τυποποιημένου προγράμματος: (α) κατ' αρχάς η παραχώρηση λογισμικού το οποίο ως προς τις βασικές του ρυθμίσεις απευθύνεται σε αόριστο αριθμό χρηστών, (β) τροποποιημένο σε κάποιες ρυθμίσεις του ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις συγκεκριμένου χρήστη¹⁴⁹. Ως προς την διαδικασία εκπλήρωσης του πρώτου (α) σκέλους της υποχρέωσης του δικαιούχου επί προγράμματος Η/Υ εφαρμόζονται οι διατάξεις για την πώληση (άρθρα 513 κ.επ. ΑΚ) ενώ ως προς την διαδικασία εκπλήρωσης του δεύτερου (β) σκέλους της υποχρέωσης εφαρμόζονται οι σχετικές διατάξεις για τη σύμβαση έργου (άρθρο 681 κ.επ. ΑΚ).

iii. Σύμβαση εκπόνησης/παραχώρησης ατομικού λογισμικού

Αντικείμενο της σύμβασης αυτής αποτελεί η ανάπτυξη προγράμματος από την αρχή πάνω στις ανάγκες και τις απαιτήσεις ορισμένου χρήστη. Ως προς τις εφαρμοστέες διατάξεις του ΑΚ θα πρέπει να αναφερθεί ότι κατά γενική ομολογία εφαρμόζονται οι διατάξεις για τη σύμβαση έργου (άρθρα 681 κ.επ. ΑΚ). Εξαίρεση από τον παραπάνω κανόνα έχουμε όταν το λογισμικό εκπονείται και παραχωρείται βάσει σύμβασης εργασίας οπότε και εφαρμόζονται οι όροι της αυτής εργατικής σύμβασης, όπως αναφέρθηκε σχετικά ανωτέρω¹⁵⁰.

Ως προς τις υποχρεώσεις των μερών θα πρέπει να επισημανθεί ότι βασική υποχρέωση του δικαιούχου επί του προγράμματος Η/Υ δεν αποτελεί απλά η παράδοση αποκλειστικά και μόνο του κατασκευασθέντος λογισμικού αλλά και η παράδοση συνοδευτικού βοηθητικού υλικού και η παροχή τεχνικής υποστήριξης¹⁵¹. Ενώ, επιλογικά, από την άλλη πλευρά, ο χρήστης εκτός από την υποχρέωση για καταβολή του τιμήματος έχει και την υποχρέωση να παρέχει και στον δημιουργό του λογισμικού κάθε απαραίτητη πληροφορία για την επιτυχή ολοκλήρωση του έργου του κατά τους συμφωνηθέντες όρους.

B. Άδειες χρήσης

Οι άδειες χρήσης του λογισμικού με την σειρά τους αποτελούν κι αυτές μια συνηθισμένη στην πράξη μορφή εκμετάλλευσης ενός προγράμματος Η/Υ. Θα πρέπει να επισημανθεί

¹⁴⁹ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 157.

¹⁵⁰ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 158-159.

¹⁵¹ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνος, Λογισμικό νομική προστασία και συμβάσεις Ι, Κριτική, 1989, σελ. 181 κ.επ.

ότι κάθε φορά που οι χρήστες κάνουν χρήση ενός προγράμματος Η/Υ χωρίς προηγουμένως να τους έχει χορηγηθεί άδεια χρήσης έχουμε παραβίαση των δικαιωμάτων του δικαιούχου. Κάθε φορά που ένας δικαιούχος παρέχει απλή άδεια χρήσης σε κάποιον χρήστη, αυτή είναι μη αποκλειστική με την έννοια ότι μπορεί ο δικαιούχος να επιτρέψει την άσκηση των ίδιων ή και άλλων εξουσιών σε άλλους χρήστες και χωρίς να χάνει ο ίδιος το δικαίωμα να χρησιμοποιεί το πρόγραμμα Η/Υ που αφορούν οι οποιοσδήποτε χορηγούμενες απλές άδειες χρήσης. Αντίθετη περίπτωση, βέβαια, αποτελεί η χορήγηση αποκλειστικών αδειών χρήσης οπότε και όλες οι ανωτέρω δυνατότητες για άλλους χρήστες ή ακόμα και για τον ίδιο τον δικαιούχο αναιρούνται.

Συνήθως, οι εξουσίες που αποκτώνται από τον χρήστη μετά την χορήγηση άδειας χρήσης είναι οι εξουσίες αναπαραγωγής, με την έννοια της παραγωγής αντιγράφων ασφαλείας, εγκατάστασης του προγράμματος στον Η/Υ ή και η εγκατάσταση αυτού και σε άλλον Η/Υ αρκεί αυτή η δυνατότητα να αποτελεί ρητό και σαφή όρο της σχετικής σύμβασης.

2.9.2. Βάσεις Δεδομένων και σχετικές συμβάσεις

2.9.2.α. Η Οδηγία 96/9/ΕΚ σχετικά την νομική προστασία βάσεων δεδομένων

Αναμφισβήτητα η καθοριστικότερη νομοθετική ρύθμιση σε ευρωπαϊκό επίπεδο για την νομική προστασία των βάσεων δεδομένων υπήρξε η Οδηγία 96/9/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου η οποία εισήγαγε εκτεταμένες ρυθμίσεις ως προς την νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, τον καθορισμό της έννοιας του κατασκευαστή βάσης δεδομένων, ενός *sui generis* δικαιώματος, εκείνου του κατασκευαστή βάσης δεδομένων και της έννοιας του χρήστη πάντα προς την κατεύθυνση εναρμόνισης των εθνικών δικαίων πνευματικής ιδιοκτησίας στο πεδίο αυτό.

Ωστόσο, η γενικότερη εκτίμηση σχετικά με την εκπλήρωση του σκοπού της ανωτέρω αναφερόμενης Οδηγίας μετά και την ενσωμάτωση αυτής στις έννομες τάξεις των Κ-μ τείνει να είναι αρνητική. Αυτό συμβαίνει καθώς η παραπάνω Οδηγία, σεβόμενη τις παραδόσεις και την ιδιαίτερη ιδιοσυγκρασία κάθε Κ-μ, σε πρώτο επίπεδο άφησε περιθώρια ελευθερίας στα Κ-μ για υιοθέτηση εξαιρέσεων από τις γενικές ρυθμίσεις της σε αρκετά πεδία, γεγονός που εν τέλει οδήγησε στον κατακερματισμό παρά στην εναρμόνιση των εθνικών δικαίων των Κ-μ στα θέματα που αφορούσε η ελευθερία υιοθέτησης εξαιρέσεων. Ειδικότερα, ακόμα και ως προς το θεσπιζόμενο με την Οδηγία *sui generis*

δικαίωμα του κατασκευαστή βάσης δεδομένων, το οποίο και αποτελεί τον ακρογωνιαίο λίθο της εν λόγω Οδηγίας και εν γένει της επιδιωκόμενης προστασίας που αυτή εγγυάται, ενώ οι εθνικές νομοθεσίες συγκλίνουν, εντούτοις οι διαφορές εντοπίζονται πολλές φορές στον καθορισμό αυτής της έννοιας από τα εθνικά δικαστήρια των Κ-μ, σύμφωνα με τα όσα αποτυπώθηκαν στην διαμορφωμένη ήδη νομολογία. Περαιτέρω, εντονότερες διαφορές εντοπίζονται στις εθνικές νομοθεσίες των Κ-μ ως προς τον ορισμό του τελικού χρήστη μιας βάσης δεδομένων, γεγονός που σε κάθε περίπτωση προκαλεί από μόνο του ανασφάλεια δικαίου.

Επιλογικά και μετά την ανωτέρω αναφερόμενη Οδηγία, ακολούθησε η Οδηγία 2001/29/EK η οποία αν και κατά γενική επιταγή του ευρωπαϊού νομοθέτη θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας 96/9/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, δεν φαίνεται να επηρεάζει το - θεσπιζόμενο- με την τελευταία *sui generis* δικαίωμα του κατασκευαστή βάσης δεδομένων¹⁵².

2.9.2.β. Βασικές έννοιες στο πεδίο της νομικής προστασίας των βάσεων δεδομένων

Πριν οποιαδήποτε ανάλυση της δυνατής οικονομικής εκμετάλλευσης των βάσεων δεδομένων και των συμβάσεων που τις αφορούν, σκόπιμη είναι σε αυτό το σημείο η παράθεση βασικών εννοιών που αφορούν στην νομική προστασία εν γένει των βάσεων δεδομένων με σκοπό την βέλτιστη κατανόηση του σχολιασμού και της ανάλυσης των θεμάτων που ακολουθούν.

Αρχικά, θα πρέπει να οριστεί η νομική έννοια της βάσης δεδομένων. Ως βάση δεδομένων, λοιπόν, ορίζεται το σύνολο πληροφοριών, το οποίο είναι οργανωμένο με κάποια μέθοδο ή με κάποια επιλογή/κριτήριο, από το οποίο είναι δυνατή η εξαγωγή ενός στοιχείου χωρίς να αναιρείται η ύπαρξη του συστήματος. Προϋπόθεση εφαρμογής τώρα του νομικού πλαισίου για την προστασία των βάσεων δεδομένων, όπως αυτό εισήχθη με την Οδηγία 96/9/EK και ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη στο κείμενο του ήδη ισχύοντος Ν. 2121/1993, είναι να εμφανίζει πρωτοτυπία είτε στην διευθέτηση είτε στην επιλογή που εφαρμόζεται. Αν, τώρα, μια βάση δεδομένων δεν δύναται να προστατευτεί κατά το δίκαιο

¹⁵² Βλ. Μ. Κανελλοπούλου-Μπότη, Νομική Προστασία Βάσεων Δεδομένων, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ. 104 με τις εκεί παραπομπές.

της πνευματικής ιδιοκτησίας αυτή μπορεί να προστατευθεί ως πρόγραμμα Η/Υ, ευρεσιτεχνία, βιομηχανικό σχέδιο ή υπόδειγμα κ.ά.¹⁵³

Μια άλλη θεμελιώδης έννοια είναι αυτή του *sui generis* δικαιώματος κατασκευαστή βάσης δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με την διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 45Α του Ν. 2121/1993 «*Ο κατασκευαστής βάσης δεδομένων έχει το δικαίωμα να απαγορεύει την εξαγωγή ή/και επαναχρησιμοποίηση του συνόλου ή ουσιώδους μέρους του περιεχομένου της βάσης δεδομένων, αξιολογούμενου ποιοτικά ή ποσοτικά, εφόσον η απόκτηση, ο έλεγχος ή η παρουσίαση του περιεχομένου της βάσης δεδομένων καταδεικνύουν ουσιώδη ποιοτική ή ποσοτική επένδυση*», ιδιαίτερα ως προς την έννοια της ουσιώδους ποσοτικής επένδυσης θα πρέπει να επισημανθεί ότι δεν αρκεί για την κατοχύρωση του δικαιώματος του κατασκευαστή βάσης δεδομένων η απόδειξη για δαπάνη σχετικά με την κατασκευή των δεδομένων που περιλαμβάνονται στην εκάστοτε βάση δεδομένων σύμφωνα με το Δ.Ε.Ε.¹⁵⁴. Όπως γίνεται φανερό από την ίδια την γραμματική διατύπωση της ανωτέρω αναφερόμενης διάταξης, το *sui generis* δικαίωμα του κατασκευαστή βάσης δεδομένων διατυπώνεται ως δικαίωμα απαγόρευσης¹⁵⁵. Το εν λόγω δικαίωμα δεν ορίζεται σαφώς ως συγγενικό δικαίωμα είτε στο κείμενο της σχετικής Οδηγίας είτε στον νόμο. Ωστόσο, η σαφής διάκρισή του από το δικαίωμα του πνευματικού δημιουργού και η μη θεμελίωση ηθικού δικαιώματος στο πρόσωπο του κατασκευαστή βάσης δεδομένων συντείνουν στην θεώρησή του ως ιδιαίτερο συγγενικό δικαίωμα. Περαιτέρω, δε, αξίζει να σημειωθεί ότι η προστασία του ανωτέρω αναφερόμενου δικαιώματος είναι 15ετής μετά την 1^η Ιανουαρίου του έτους που έπεται της ημερομηνία περάτωσης (βλ. παρ. 7 του άρθρου 45Α του Ν. 2121/1993).

Στο πλαίσιο της ανωτέρω έννοιας είναι σκόπιμο να αναλυθεί και η έννοια του κατασκευαστή βάσης δεδομένων. Σύμφωνα με τα οριζόμενα στην διάταξη του εδ. β' της παρ. 1 του άρθρου 45Α του Ν. 2121/1993 «*Κατασκευαστής βάσης δεδομένων είναι το φυσικό ή νομικό πρόσωπο που λαμβάνει την πρωτοβουλία και επωμίζεται τον κίνδυνο των επενδύσεων*», επομένως το πρόσωπο του κατασκευαστή βάσης δεδομένων δεν συμπίπτει πάντα με το πρόσωπο του δημιουργού βάσης δεδομένων όπως προκύπτει και από τη

¹⁵³ Παρατηρήσεις από τις σημειώσεις διαλέξεων του μαθήματος «Διανοητική Ιδιοκτησία στην Πληροφορική», Γ. Μπαμπέτας.

¹⁵⁴ Βλ. σχετικά C-444/2002 και C-604/2010 του Δ.Ε.Ε.

¹⁵⁵ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο της Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 285 κ.επ.

διατύπωση της ανωτέρω διάταξης. Από την ανωτέρω διάταξη προκύπτει, επίσης, ότι κατασκευαστής βάσης δεδομένων μπορεί να είναι είτε φυσικό είτε νομικό πρόσωπο καθώς δεν γίνεται και σχετική διάκριση.

Σε κάθε περίπτωση για την κατανόηση των μηχανισμών εκμετάλλευσης μιας βάσης δεδομένων, θα πρέπει να επισημανθεί εναργέστερα σε αυτό το σημείο ότι μια βάση δεδομένων αποτελεί ένα άυλο πληροφοριακό αγαθό του οποίου η νομική προστασία πραγματώνεται τμηματικά με την παράλληλη λειτουργία διαφορετικών στρωμάτων και επιπέδων δικαιοκτικής προστασίας που καλύπτουν διαφορετικά συστατικά του πληροφοριακού συστήματος¹⁵⁶.

2.9.2.γ. Η οικονομική εκμετάλλευση των βάσεων δεδομένων

Σαν πρώτη παρατήρηση θα πρέπει να τονιστεί ότι η όλη διαδικασία οικονομικής εκμετάλλευσης μιας βάσης δεδομένων αποτελεί ουσιαστικά μια διαδικασία σύνδεσης του δημιουργού ή του κατασκευαστή βάσης δεδομένων με τον τελικό χρήστη στον οποίο θα επιτραπεί εν τέλει η πρόσβαση σε αυτήν με την κατάρτιση ορισμένης σύμβασης παραχώρησης¹⁵⁷.

Η οικονομική εκμετάλλευση των βάσεων δεδομένων συνήθως δεν γίνεται από τον ίδιο τον δημιουργό ή και τον κατασκευαστή αυτής αλλά από ένα τρίτο πρόσωπο στο το οποίο αναλαμβάνει την εκμετάλλευση μιας βάσης δεδομένων. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι βασικότερες προϋποθέσεις για την εκμετάλλευση των βάσεων δεδομένων είναι αφενός η απόκτηση από το πρόσωπο που προβαίνει στην εκμετάλλευση της δυνατότητας άσκησης ορισμένων δικαιωμάτων του δημιουργού ή του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων, αφετέρου, δε, ο σεβασμός τυχόν δικαιωμάτων επί των περιεχομένων της βάσης δεδομένων εφόσον αυτά αποτελούν προστατευόμενα αντικείμενα κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, δηλαδή θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι το μόνο δικαίωμα που αποκτάται αφορά την ίδια την βάση δεδομένων γεγονός που δεν επηρεάζει το καθεστώς των δικαιωμάτων που ισχύει για το τυχόν προστατευόμενο με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας περιεχόμενο της βάσης δεδομένων.

¹⁵⁶ Βλ. Τ.-Ε. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ. 375.

¹⁵⁷ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 161.

Συνήθως πριν την ολοκλήρωση της διαδικασίας εκμετάλλευσης μιας βάσης δεδομένων με την κατάρτιση της τελικής σύμβασης παραχώρησης, προηγείται η σύναψη κι άλλων συμβάσεων που κατατείνουν σε αυτόν τον σκοπό, ήτοι η σύναψη σύμβασης ή συμβάσεων μεταβίβασης δικαιωμάτων δημιουργού ή/και κατασκευαστή βάσης δεδομένων και η σύναψη σύμβασης ή άδειας εκμετάλλευσης μεταξύ του δημιουργού ή/και του κατασκευαστή και του προσώπου που έχει αναλάβει την εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων. Ειδικότερα ως προς τη σύμβαση μεταβίβασης δικαιωμάτων του δημιουργού ή/και του κατασκευαστή της βάσης δεδομένων, θα πρέπει να τονιστεί ότι συνήθως μεταβιβάζονται όσα δικαιώματα είναι αναγκαία για την πραγματοποίηση του συγκεκριμένου τρόπου εκμετάλλευσης, βρίσκει δηλαδή εφαρμογή κι εδώ η αρχή του σκοπού. Ωστόσο, λόγω εφαρμογής και της αρχής της χρησιμότητας των βάσεων δεδομένων είναι δυνατή η μεταβίβαση όλων των δικαιωμάτων που κατατείνουν στην αποτελεσματικότερη εκμετάλλευση της βάσης δεδομένων, εκτός εάν ο δημιουργός αντιτάχθηκε ρητά στην μεταβίβαση συγκεκριμένων δικαιωμάτων¹⁵⁸.

2.9.2.δ. Επιμέρους κατηγορίες συμβάσεων παραχώρησης βάσεων δεδομένων

Όπως επισημάνθηκε και ανωτέρω η κατάρτιση μιας σύμβασης παραχώρησης βάσης δεδομένων αποτελεί την τελευταία πράξη στην όλη διαδικασία της οικονομικής εκμετάλλευσης μιας βάσης δεδομένων. Συμβαλλόμενοι στη σύμβαση αυτή είναι αφενός το πρόσωπο που παραχωρεί το δικαίωμα πρόσβασης στη βάση δεδομένων, την οποία αφορά η σύμβαση, αφετέρου, δε, ο τελικός χρήστης.

Οι όροι της σύμβασης αυτής εξαρτώνται τόσο από την ιδιότητα του χρήστη όσο και από την χρήση της βάσης δεδομένων την οποία αυτός επιδιώκει. Με την σύμβαση παραχώρησης γενικά παρέχεται στον τελικό χρήστη η δυνατότητα πρόσβασης στη βάση δεδομένων την οποία αυτή αφορά, στην οποία μπορεί να περιέχονται και έργα προστατευόμενα κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, η δυνατότητα χρήσης του λογισμικού με το οποίο γίνεται η αναζήτηση σε αυτήν και σχετικού συνοδευτικού υλικού¹⁵⁹. Συχνά δε η εν λόγω σύμβαση αποτελεί μεικτή σύμβαση με τις διατάξεις του ΑΚ

¹⁵⁸ Βλ. Τ.-Ε. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ. 379-380.

¹⁵⁹ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 161.

να βρίσκουν εφαρμογή υπό προϋποθέσεις και από την στιγμή που δεν συγκρούονται με άλλες ειδικότερες διατάξεις, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι ο νομικός χαρακτηρισμός της σύμβασης στον οποίο προβαίνουν τα μέρη δεν δεσμεύει την δικαστική κρίση επί του εν λόγω θέματος. Οι δύο βασικότερες κατηγορίες των συμβάσεων παραχώρησης αποτελούν η σύμβαση off line παραχώρησης και η σύμβαση on line (επιγραμμικής) παραχώρησης, οι οποίες περιγράφονται αναλυτικά κατωτέρω¹⁶⁰.

A. Η σύμβαση off line παραχώρησης

Αξίζει να σημειωθεί ότι η σύμβαση off line παραχώρησης εμφανίζεται στην βιβλιογραφία και ως σύμβαση παραχώρησης χρήσης με παροχή υλικού φορέα πληροφοριών. Η πρόσβαση που χορηγείται στην περίπτωση αυτής της κατηγορίας συμβάσεων δεν είναι απεριόριστη ως προς τις επιτρεπόμενες χρήσεις ενώ η τήρηση των περιορισμών αυτών δύναται να ελέγχεται με την χρήση κατάλληλων τεχνολογικών μέτρων. Ως προς την ελάχιστη χρήση δε η Οδηγία 96/9/EK στις διατάξεις της παρ. 1 του άρθρου 6 και του άρθρου 8 αυτής εισάγει ένα ελάχιστο όριο χρήσης, ένα κατώφλι, το οποίο μπορεί να διευρυνθεί συμβατικά, σε καμία περίπτωση, ωστόσο, δεν μπορεί και να περιοριστεί¹⁶¹.

Η σύμβαση off line παραχώρησης διακρίνεται με την σειρά της σε δύο επιμέρους κατηγορίες, αφενός στις συμβάσεις οριστικής παραχώρησης χρήσης βάσης δεδομένων, αφετέρου στις συμβάσεις παραχώρησης χρήσης βάσης δεδομένων για ορισμένο χρονικό διάστημα και οι οποίες αναλύονται παρακάτω.

ι. Οριστική παραχώρηση χρήσης βάσης δεδομένων

Σε αυτήν την συμβατική μορφή ο χρήστης αποκτά την δυνατότητα απεριόριστης χρονικά και μη αναστρέψιμης πρόσβασης σε ορισμένη βάση δεδομένων με την καταβολή στο πρόσωπο που έχει αναλάβει την εκμετάλλευσή της, του συμφωνημένου τιμήματος.

Τα χαρακτηριστικά της εν λόγω συμβατικής μορφής συντείνουν στο να θεωρείται αυτή ως σύμβαση πώληση κατά τον ΑΚ (άρθρα 581 κ.επ. ΑΚ). Πρόκειται, δηλαδή, για αμφοτεροβαρή σύμβαση εξ επαχθούς αιτίας η οποία έχει έντονο ανταλλακτικό χαρακτήρα που είναι ένα από τα βασικότερα χαρακτηριστικά της πώλησης, με την έννοια ότι

¹⁶⁰ Βλ. ενδεικτικά Τ.-Ε. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ. 390.

¹⁶¹ Βλ. Τ.-Ε. Συνοδινού, ό.π., σελ. 392.

συντελείται με την παράδοση του φορέα ένα αντίγραφο της βάσης δεδομένων στον χρήστη και αυτός καταβάλλει το τίμημα¹⁶². Αντίλογος στο να θεωρείται η εν λόγω σύμβαση ως σύμβαση πώλησης θα μπορούσε να θεωρηθεί το ότι παρατηρείται αποκλειστικά αύξηση της περιουσίας του χρήστη χωρίς την ταυτόχρονη μείωση της περιουσίας του πωλητή¹⁶³, καθώς αυτός εξακολουθεί να έχει την δυνατότητα χρήσης της βάσης δεδομένων γιατί αυτή είναι κατασκευασμένη να ικανοποιεί τις ανάγκες πολλών χρηστών χωρίς το δικαίωμα του ενός για χρήση αυτής να αναιρεί το δικαίωμα του άλλου. Κι αυτή, όμως, η προβληματική κάμπτεται καθώς από την τελολογική ερμηνεία των διατάξεων του ΑΚ για την πώληση συνάγεται το ότι για να θεωρηθεί μια σύμβαση ως σύμβαση πώλησης βαρύνουσα σημασία έχει το γεγονός της αύξησης της περιουσίας του αγοραστή και όχι η μείωση της περιουσίας του πωλητή. Ωστόσο, προς αποφυγή των αμφιβολιών θα πρέπει να επισημανθεί ότι το αντικείμενο της εν λόγω σύμβασης είναι η πώληση ενός 'δικαιώματος χρήσης' επί της βάσης δεδομένων και όχι η πώληση της βάσης δεδομένων¹⁶⁴.

ii. Παραχώρηση χρήσης βάσης δεδομένων για περιορισμένο χρονικό διάστημα

Σε αντίθεση με τα όσα ισχύουν στον ανωτέρω περιγραφόμενο συμβατικό τύπο, στην συγκεκριμένη περίπτωση ο χρήστης με την καταβολή πάλι του συμφωνηθέντος ανταλλάγματος αποκτά δυνατότητα πρόσβασης σε μια βάση δεδομένων για περιορισμένο χρονικό διάστημα ενώ κατά τη λήξη της σύμβασης έχει την υποχρέωση να επιστρέψει τον υλικό φορέα στον οποίο είχε ενσωματωθεί η αφορώσα τη σύμβαση βάση δεδομένων καθώς και να διαγράψει οποιοδήποτε αντίγραφο πιθανόν να βρίσκεται αποθηκευμένο στον σκληρό δίσκο του υπολογιστή του¹⁶⁵. Σε αυτήν την περίπτωση δε βρίσκουν εφαρμογή οι διατάξεις του ΑΚ περί μίσθωσης προσοδοφόρου αντικειμένου (άρθρο 638 ΑΚ)¹⁶⁶.

¹⁶² Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνου, Παραχώρηση χρήσης βάσεων δεδομένων-η πληροφορία ως αντικείμενο συναλλαγής, ΕπεμπΔ, τόμος 1998, σελ. 31 κ.επ.

¹⁶³ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 162.

¹⁶⁴ Βλ. Τ.-Ε. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ. 397.

¹⁶⁵ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π., σελ. 163.

¹⁶⁶ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, ό.π.

B. Η σύμβαση on line (επιγραμμικής) παραχώρησης

Τέλος και όσον αφορά την συγκεκριμένη συμβατική μορφή, ο κατασκευαστής της βάσης δεδομένων υποχρεούται να θέτει στη διάθεση του εκάστοτε χρήστη την βάση δεδομένων και τα στοιχεία που περιέχονται σε αυτήν και να καθιστά δυνατή την πρόσβαση σε αυτήν ύστερα από αίτηση ή οποιαδήποτε άλλη ορισμένη ενέργεια του χρήστη ο οποίος με τη σειρά του υποχρεούται να καταβάλλει το συμφωνημένο τίμημα¹⁶⁷. Η on line πρόσβαση σε βάση δεδομένων δεν θα πρέπει να συγγέται με την οριστική παραχώρηση χρήσης ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων μέσω του Διαδικτύου η οποία πραγματοποιείται με το 'κατέβασμα' (*downloading*) της βάσης δεδομένων στον σκληρό δίσκο του υπολογιστή του χρήστη, ο οποίος ύστερα από την καταβολή του προτεινόμενου τιμήματος αποκτά κατά τρόπο οριστικό ένα δικαίωμα περιορισμένης χρήσης της βάσης δεδομένων που αφορά η παραχώρηση αυτή¹⁶⁸.

Η σύμβαση αυτή ως προς το πρώτο σκέλος των υποχρεώσεων του παραχωρήσαντος τη βάση δεδομένων, δηλαδή ως προς την υποχρέωση ετοιμότητας της βάσης δεδομένων καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης, μπορεί να χαρακτηριστεί είτε ως σύμβαση έργου (άρθρα 681 κ.επ. ΑΚ), είτε ως σύμβαση μίσθωσης προσοδοφόρου αντικειμένου (άρθρο 638 ΑΚ), ενώ ως προς το δεύτερο σκέλος των υποχρεώσεων, δηλαδή ως προς τη δυνατότητα μετάδοσης στοιχείων προς τον χρήστη της βάσης δεδομένων ύστερα από αίτηση ή άλλη ενέργειά του, μπορεί να χαρακτηριστεί ως πώληση (άρθρα 513 κ.επ. ΑΚ)¹⁶⁹. Με άλλα λόγια, πρόκειται, λοιπόν, για μια μεικτή σύμβαση και στην περίπτωση της η εφαρμογή των κατάλληλων διατάξεων του ΑΚ είναι ζήτημα επιλογής της κατάλληλης ερμηνευτικής μεθόδου ανάλογα με την φύση της εκάστοτε μεικτής σύμβασης (π.χ. συνδυασμός ή απορρόφηση).

2.9.3. Άδειες Creative Commons

Το πέρασμα των έργων που προστατεύονται σύμφωνα με το δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας στην ψηφιακή εποχή οδήγησε στην υιοθέτηση νέων προσεγγίσεων ως προς τις συμβάσεις και άδειες εκμετάλλευσης του περιουσιακού δικαιώματος με σκοπό την

¹⁶⁷ Βλ. Μ.-Θ. Μαρίνου, Παραχώρηση χρήσης βάσεων δεδομένων-η πληροφορία ως αντικείμενο συναλλαγής, ΕπΕμπΔ, τόμος 1998, σελ. 33 κ.επ.

¹⁶⁸ Βλ. Τ.-Ε. Συνδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004, σελ. 399.

¹⁶⁹ Βλ. Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018, σελ. 163.

επίτευξη μεγαλύτερης ευελιξίας στον τομέα της εκμετάλλευσης πνευματικών έργων με τη λογική ότι η αξία μιας ιδέας δεν αλλοιώνεται αν αυτή χρησιμοποιείται από περισσότερους ανθρώπους¹⁷⁰.

Με αυτό το σκεπτικό οδηγηθήκαμε και στην ‘κατασκευή’ των αδειών Creative Commons (CC). Οι άδειες αυτές αποτελούν έκφραση μιας συμβιβαστικής λύσης ανάμεσα στην παραδοσιακή επιφύλαξη παντός δικαιώματος υπέρ του δημιουργού (*‘all rights reserved’*) και στην μηδενική επιφύλαξη δικαιωμάτων υπέρ του δημιουργού (*‘no rights reserved’*), πρόκειται δηλαδή για την ιδιόμορφη συμβατική κατάσταση που περιγράφεται με την έκφραση *‘some rights reserved’*¹⁷¹. Σημειώνεται ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή προτείνει την χρήση τέτοιου είδους αδειών για κάθε δημόσιο έγγραφο στο πλαίσιο της αρχής της ελεύθερης πρόσβασης και χρήσης των δημοσίων εγγράφων, όπως αναθεωρήθηκε το 2013¹⁷².

Οι συγκεκριμένες άδειες εκδίδονται από τον Οργανισμό Creative Commons, ένα μη κερδοσκοπικό ίδρυμα που ιδρύθηκε από τον Lawrence Lessing το 2001 στις Η.Π.Α. και στοχεύει στην όσο το δυνατόν πιο ελεύθερη διάδοση των έργων με απώτερο σκοπό την μετατροπή τους σε κοινά, δημόσια αγαθά (*commons*)¹⁷³. Κατά τη φιλοσοφία των αδειών αυτών, λοιπόν, οι χρήστες είναι εν δυνάμει δημιουργοί και οι δημιουργοί είναι δυναμικά χρήστες των έργων¹⁷⁴.

Ειδικότερα, ο Οργανισμός Creative Commons εκδίδει έξι (6) τύπους αδειών εκ των οποίων ο δημιουργός δύναται να επιλέξει. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να τονιστεί ότι με τις άδειες CC ο δημιουργός ή ο δικαιούχος δεν απολύουν οποιαδήποτε εξουσία ή δικαίωμα είτε ηθικής είτε περιουσιακής φύσης πάνω στο εκάστοτε έργο¹⁷⁵.

Σύμφωνα με την εκδοχή 4.0. των αδειών CC, ο δημιουργός έχει να επιλέξει ανάμεσα στις εξής κατηγορίες αδειών:

¹⁷⁰ Βλ. Π. Νικολόπουλος, Σύμβαση έντυπης έκδοσης και διαδίκτυο, ΧρΙδΔ 6/2009.

¹⁷¹ Βλ. <http://creativecommons.org/about/>.

¹⁷² Βλ. P. Jouglaux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 212 κ.επ.

¹⁷³ Βλ. Τ.-Ε. Συνοδινού, Πνευματική Ιδιοκτησία και Νέες Τεχνολογίες: η σχέση χρήστη-δημιουργού, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 328.

¹⁷⁴ Βλ. Καλλινίκου/Καρούνος/Παπαδόπουλος, Οι ελληνοποιημένες άδειες Creative Commons, ΔιΜΕΕ 3/2007.

¹⁷⁵ Βλ. Καλλινίκου/Καρούνος/Παπαδόπουλος, ό.π.

1. Αναφορά Δημιουργού 4.0: Αυτή η άδεια επιτρέπει στους άλλους να αναδιανέμουν, να κάνουν διασκευές, να τροποποιούν και να δημιουργούν παράγωγα του δικού σας έργα, ακόμη και με εμπορική χρήση, με την προϋπόθεση να κάνουν αναφορά σε εσάς ως τον δημιουργό του πρωτοτύπου. Είναι μια από τις πιο εξυπηρετικές άδειες που προσφέρονται. Συνιστάται για τη μεγιστοποίηση της διάχυσης και της χρήσης του αδειοδοτούμενου υλικού.

2. Αναφορά Δημιουργού - Παρόμοια Διανομή 4.0: Αυτή η άδεια επιτρέπει στους άλλους να κάνουν διασκευές, να τροποποιούν και να δημιουργούν παράγωγα του δικού σας έργα, με την προϋπόθεση να κάνουν αναφορά σε εσάς ως δημιουργό και να διαθέτουν τα νέα τους δημιουργήματα με τους ίδιους ακριβώς όρους. Αυτή η άδεια συχνά παρομοιάζεται με τις ελεύθερες άδειες και τις άδειες λογισμικού ανοιχτού κώδικα «*copyleft*». Όλα τα νέα έργα που θα βασίζονται στο δικό σας θα έχουν τους όρους της αρχικής άδειας, επομένως στα παράγωγα θα επιτρέπεται η εμπορική χρήση. Αυτή η άδεια χρησιμοποιείται από τη Wikipedia και συνιστάται για τα είδη που επωφελούνται από την ενσωμάτωση περιεχομένου όπως γίνεται στη Wikipedia και σε παρόμοια αδειοδοτημένα έργα.

3. Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική Χρήση 4.0: Αυτή η άδεια επιτρέπει στους άλλους να κάνουν διασκευές, να τροποποιούν και να δημιουργούν παράγωγα του δικού σας έργα, αλλά χωρίς εμπορική χρήση. Αν και τα νέα τους έργα πρέπει να σας αναγνωρίζουν και να παραμένουν μη-εμπορικά, δεν οφείλουν να τα αδειοδοτούν με τους ίδιους όρους.

4. Αναφορά Δημιουργού – Όχι Παράγωγα Έργα 4.0: Αυτή η άδεια επιτρέπει την αναδιανομή, με εμπορική και μη εμπορική χρήση, με την προϋπόθεση να γίνεται αναφορά σε εσάς ως δημιουργό και το έργο σας να παραμείνει αμετάβλητο στο σύνολό του.

5. Αναφορά Δημιουργού – Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή 4.0: Αυτή η άδεια επιτρέπει στους άλλους να κάνουν διασκευές, να τροποποιούν και να δημιουργούν παράγωγα του δικού σας έργα χωρίς εμπορική χρήση, με την προϋπόθεση να κάνουν αναφορά σε εσάς και να διαθέτουν τα νέα τους δημιουργήματα με τους ίδιους ακριβώς όρους.

6. Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Όχι Παράγωγα Έργα 4.0: Αυτή η άδεια είναι η πιο περιοριστική από τις 6 κύριες άδειες, επιτρέποντας στους άλλους να έχουν πρόσβαση στο έργο σας και να το μοιράζονται με άλλους εφόσον κάνουν αναφορά σε

εσάς, ωστόσο δεν μπορούν να το αλλάξουν με κανένα τρόπο ούτε να το χρησιμοποιούν για εμπορική χρήση.¹⁷⁶

Η κάθε άδεια συνοδεύεται από σύμβολα τα οποία αντιστοιχούν σε κάθε επιμέρους εξουσία η οποία επιτρέπεται, ώστε να είναι κατανοητό στον εκάστοτε χρήστη το ποιες δυνατότητες έχει ανάλογα με την άδεια CC που είναι σε ισχύ. Αξίζει δε να σημειωθεί ότι τυχόν παραβίαση όρου άδειας CC συνιστά προσβολή της πνευματικής ιδιοκτησίας και συνεπάγεται την αυτόματη καταγγελία και λύση της συμβατικής σχέσης¹⁷⁷. Περαιτέρω, οι άδειες CC προσαρμόζονται στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας κάθε Κράτους και η ισχύς τους προσδιορίζεται με βάση το εκάστοτε εθνικό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας αλλά και σύμφωνα με τις κοινές διατάξεις του αστικού δικαίου, έτσι όπως αυτές ισχύουν κάθε φορά, εργασία η οποία ανατίθεται σε συγκεκριμένη ομάδα εργασίας ανά έννομη τάξη¹⁷⁸.

Το κυριότερο -ίσως- χαρακτηριστικό των αδειών CC είναι ότι ο δημιουργός επιλέγοντας τον τύπο άδειας που θα εφαρμοστεί, προκαθορίζει ουσιαστικά τους όρους τις συμβατικής του σχέσης με τον εκάστοτε χρήστη, ο οποίος τελικά προσχωρεί στους όρους της επιλεγείσας άδειας, ομοιάζοντας ως προς αυτό με τις συμβάσεις προσχώρησης. Πιο συγκεκριμένα, ο χρήστης κάνοντας χρήση του εκάστοτε έργου με άδεια CC συναινεί σιωπηρά στους όρους της άδειας αυτής¹⁷⁹. Παρόλο που φαινομενικά ο δημιουργός βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση σε σχέση με τους χρήστες σε αυτήν την περίπτωση, εντούτοις δεν δύνανται να παραλειφθούν οι κίνδυνοι που ελλοχεύουν για τα δικαιώματα του εκάστοτε δημιουργού και ιδίως για το δικαίωμα στην ακεραιότητα, την μετάνοια ακόμα και στην πατρότητα. Ενδεικτικά για τους συγγραφείς κατά την άποψη Νικολόπουλου *«η παραχώρηση αδειών CC ενέχει κινδύνους αναφορικά με την αναγνώριση της πατρότητας του έργου, την περιφρούρηση της ακεραιότητάς του και την εξουσία μετάνοιας, η οποία φαίνεται εξαιρετικά δύσκολο να ασκηθεί μεταγενέστερα, εάν έχουν*

¹⁷⁶ Σχετικά με τις αναφερόμενες κατηγορίες αδειών Creative Commons βλ. Σύντομος Οδηγός για τις άδειες Creative Commons, National Copyright Unit, GOAG Education Council Australia, www.creativecommons.ellak.gr.

¹⁷⁷ Βλ. άρθρο 6 της άδειας 'Attribution-ShareAlike 4.0. International' στην ιστοσελίδα: <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>.

¹⁷⁸ Βλ. Τ.-Ε. Συνοδινού, Πνευματική Ιδιοκτησία και Νέες Τεχνολογίες: η σχέση χρήστη-δημιουργού, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008, σελ. 330, με τις εκεί παραπομπές.

¹⁷⁹ Βλ. Τ.-Ε. Συνοδινού, ό.π., σελ. 333.

υπάρξει επεμβάσεις χρηστών στο έργο και έχει αλλοιωθεί από την αρχική του μορφή. [παρ.] Θα μπορούσε εν τούτοις να υπάρξει μία περίπτωση, κατά την οποία η παραχώρηση άδειας CC από τον συγγραφέα δεν θα ερχόταν σε αντίθεση με τα δικαιώματα που μεταβίβασε ο τελευταίος στον εκδότη. Πρόκειται για την περίπτωση που με την άδεια CC θα επιτρέπεται η επανειλημμένη τροποποίηση του έργου και δημιουργία παράγωγων έργων σε βαθμό που θα πρόκειται για συλλογικά έργα νέα και διαφορετικά από το αρχικό, η αναπαραγωγή και διανομή των οποίων δεν θα εμποδίζει την κανονική εκμετάλλευση του διαφορετικού αρχικού έργου από τον εκδότη, ενδέχεται μάλιστα να συμβάλλει στην αύξηση των πωλήσεών του, επειδή οι χρήστες θα παροτρύνονται από την επαφή τους με τα παράγωγα έργα να γνωρίσουν το αρχικό έργο, που ήταν δημιούργημα μόνο του αρχικού συγγραφέα»¹⁸⁰.

2.10. Συμβάσεις εκμετάλλευσης μελλοντικών πνευματικών έργων και συμβάσεις εκμετάλλευσης που αφορούν μελλοντικές χρήσεις

Στην παρ. 5 του άρθρου 13 του Ν. 2121/1993 ορίζεται ότι «Η σύμβαση ή η άδεια δεν μπορεί ποτέ να περιλαμβάνει το σύνολο των μελλοντικών έργων του δημιουργού...». Με την διάταξη αυτή καθίσταται φανερή η προστατευτική διάθεση του νομοθέτη απέναντι στους δημιουργούς απέναντι σε καταχρηστικές συμπεριφορές οι οποίες μπορούν να θίξουν ανεπανόρθωτα την πνευματική δημιουργία. Το γεγονός ότι ο νομοθέτης απέκλεισε ρητά το σύνολο των πνευματικών έργων ενός δημιουργού από τυχόν αντικείμενο μιας σύμβασης ή άδειας εκμετάλλευσης δεν θα πρέπει να αποκλείει και την εφαρμογή των άρθρων 178 και 179 ΑΚ περί του αθέμιτου χαρακτήρα της δικαιοπραξίας λόγω υπέρμετρης κατ' έκταση δέσμευσης της ελευθερίας του δημιουργού καθώς βασικός σκοπός του νομοθέτη είναι να εξασφαλίσει την μεγαλύτερη δυνατή προστασία των δημιουργών απέναντι στους κινδύνους με την υιοθέτηση πολλών νομοθετικών δικλείδων ασφαλείας¹⁸¹. Εξ όλων των ανωτέρω γίνεται φανερό ότι στο πεδίο αποκλεισμού της ανωτέρω αναφερόμενης διάταξης εμπίπτουν και οι συμβάσεις στις οποίες το έργο δεν μπορεί να προσδιοριστεί επ' ακριβώς καθ' οιονδήποτε τρόπο.

Περαιτέρω θα πρέπει να επισημανθεί ότι οι ανωτέρω περιγραφόμενοι κανόνες ισχύουν και σε περίπτωση ολικής μεταβίβασης του περιουσιακού δικαιώματος ενώ θα πρέπει ιδιαίτερα

¹⁸⁰ Βλ. Π. Νικολόπουλος, Σύμβαση έντυπης έκδοσης και διαδίκτυο, ΧρΙδΔ 6/2009.

¹⁸¹ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινωνικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 196.

να αναφερθεί ότι εξαίρεση από τη ρύθμιση της παρ. 5 του άρθρου 13 του Ν. 2121/1993 προβλέπεται μόνο για τη συλλογική διαχείριση. Συγκεκριμένα, το άρθρο 12 παρ. 1 στ. α' εδαφ. 4 του Ν. 4481/2017 αναφέρεται επί λέξει ότι *«Σε περίπτωση αμφιβολίας τεκμαίρεται ότι η ανάθεση αφορά σε όλα τα έργα, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και τα μελλοντικά έργα, για χρονικό διάστημα που δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από τρία (3) έτη»*. Η διάταξη αυτή -όπως και η προϊσχύσασα αυτής διάταξη του άρθρου 54 παρ. 3 εδαφ. δ' του Ν. 2121/1993- φαίνεται κατά μία άποψη υπερβολικά στενή καθώς εφαρμόζεται μόνο σε περίπτωση αμφιβολίας ως προς την έκταση της ανάθεσης. Σε κάθε περίπτωση καθίσταται σαφές ότι σκοπός του νομοθέτη ήταν να δοθεί στον εκάστοτε δημιουργό η δυνατότητα ανάθεσης σε ΟΣΔ μελλοντικών έργων για περιορισμένο όμως χρονικό διάστημα¹⁸².

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να επισημανθεί ότι γενικά στη γνήσια σύμβαση εκμεταλλεύσεως μελλοντικού έργου έπεται ότι ο δημιουργός θα δημιουργήσει έργο δικό του, που φέρει τη σφραγίδα της προσωπικότητάς του, της δικής του εμπνεύσεως και των δικών του ικανοτήτων, έστω και αν ο δικαιούχος της εκμετάλλευσης χαράζει κάποιες κατευθυντήριες γραμμές ως προς τα κύρια σημεία του έργου (είδος, θέμα, περιεχόμενο)¹⁸³. Εάν όμως το προς δημιουργία έργο καθοριστεί από τον εκμεταλλεόμενο τόσο λεπτομερώς, ώστε ο δημιουργός να περιοριστεί σε απλή, κατ' εκτέλεση των οδηγιών αυτού, υλοποίηση των σκέψεών του, τότε δημιουργός του έργου θα είναι ο εκμεταλλεόμενος, ο δε δημιουργός θα συνδέεται με αυτόν με σύμβαση εργασίας ή έργου και όχι με τη σύμβαση εκμεταλλεύσεως¹⁸⁴.

Περαιτέρω στην συνέχεια του ίδιας παραγράφου του άρθρου 13 του Ν.2121/1993 αναφέρεται ότι η σύμβαση ή η άδεια εκμετάλλευσης *«δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι αναφέρεται και σε τρόπους εκμετάλλευσης που δεν ήταν γνωστοί κατά το χρόνο της κατάρτισης των σχετικών δικαιοπραξιών»*. Με την ανωτέρω ρύθμιση αποτρέπεται η δέσμευση του δημιουργού για χρήσεις οι οποίες είναι άγνωστες κατά το χρόνο κατάρτισης ενώ ορισμένοι τρόποι εκμετάλλευσης ενός έργου δεν μπορούν να προβλεφθούν ιδίως λόγω

¹⁸² Βλ. Δ. Καλλινίκου, Τα θεμελιώδη θέματα του Νόμου 2121/1993 για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα, Εκδοτικός Οίκος Α^Φ01 Σάκκουλα, 1994, σελ. 92-93.

¹⁸³ Βλ. Ασπρογέρακας- Γρίβας, Σύμβασεις εκμεταλλεύσεως έργων λόγου και τέχνης, 1972, σελ 152 κ.επ., βλ. επίσης Σ. Σταυρίδου, Συμβάσεις μελλοντικών έργων. Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 13 παραγρ. 5 ν. 2121/1993, ΕλλΔνη 6/1996.

¹⁸⁴ Βλ. 8138/2000 ΕφΑθ, 611/2004 ΠολΠρΑθ, 3089/2014 ΠολΠρΑθ & 1701/2016 ΕφΑθ με τις εκεί παραπομπές.

της αλματώδους προόδου και ανάπτυξης της τεχνολογίας. Κατά συνέπεια θα πρέπει να θεωρηθεί ότι απαγορεύεται η σύναψη συμβάσεων που αναφέρονται σε μελλοντικούς τρόπους εκμετάλλευσης και ότι, σε περίπτωση αμφιβολίας, δεν μπορεί ποτέ να θεωρηθεί ότι η συμφωνία περιλαμβάνει χρήσεις που δεν υπήρχαν κατά τον χρόνο κατάρτισης της σχετικής δικαιοπραξίας¹⁸⁵.

Η εν λόγω ρύθμιση αντικατοπτρίζει τον χαρακτήρα του ίδιου του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας καθώς καθ' όλη τη διάρκεια των έννομων σχέσεων που αναπτύσσει ο δημιουργός έχοντας ως σημείο αναφοράς το εκάστοτε έργο του μπορούν να προκύψουν εξουσίες που ήταν μέχρι πρότινος άγνωστες καθώς επίσης είναι συνεπής και με την αρχή μερισμού των εξουσιών και με τη θεωρία του σκοπού της σύμβασης (*Zweckübertragungstheorie*), κατ' εφαρμογή των οποίων εάν έλειπε η διάταξη θα οδηγούνταν κανείς στην ίδια απαγόρευση. Σημειώνεται δε ότι με βάση τις ανωτέρω αναφερόμενες αρχές γινόταν δεκτό, υπό το καθεστώς του προϊσχύσαντος δικαίου, ότι η μεταβίβαση του περιουσιακού δικαιώματος, όσο γενική κι αν ήταν, άφηνε πάντοτε στο δημιουργό τη δυνατότητα να αποκτήσει νέες εξουσίες, άγνωστες κατά το χρόνο της μεταβίβασης, ήτοι κατά το χρόνο κατάρτισης της σχετικής δικαιοπραξίας¹⁸⁶. Επιλογικά δε θα πρέπει να σημειωθεί ότι οι συμβάσεις ή οι άδειες που αφορούν μελλοντικά έργα είναι άκυρες έστω και υπό τη μορφή προσυμφώνων ή συμφώνων προαίρεσης¹⁸⁷.

2.11. Λήξη της σύμβασης

Η λήξη της σύμβασης ή της άδειας εκμετάλλευσης επέρχεται -σε περίπτωση που αυτή είναι ορισμένου χρόνου- με την πάροδο του χρόνου ισχύος της όπως αυτός τυχόν έχει καθοριστεί. Ωστόσο, τα μέρη έχουν πάντοτε τη δυνατότητα να συμφωνήσουν σε κάποιους όρους καταγγελίας της σύμβασης π.χ. λόγω ύπαρξης σπουδαίου λόγου, δυνάμει της συμβατικής τους ελευθερίας.

Ο θάνατος του δημιουργού πριν την αποπεράτωση του έργου προκαλεί επίσης την λήξη της σύμβασης, γεγονός που αποδεικνύει επίσης τον προσωποπαγή χαρακτήρα της

¹⁸⁵ Βλ. Δ. Καλλινίκου, Τα θεμελιώδη θέματα του Νόμου 2121/1993 για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα, Εκδοτικός Οίκος Α^{ΦΟΙ} Σάκκουλα, 1994,σελ. 93.

¹⁸⁶ Βλ. Γ. Κουμάντος, Πνευματική Ιδιοκτησία, 8^η Έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002, σελ. 322-323, βλ. επίσης Δ. Καλλινίκου, ό.π., σελ. 93-94.

¹⁸⁷ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 197.

σύμβασης ως προς το μέρος που αφορά στην κατασκευή ενός συγκεκριμένου έργου. Σε αυτήν την περίπτωση ο αντισυμβαλλόμενος γνωρίζει τις ικανότητες του δημιουργού και τον εμπιστεύεται στην κατασκευή του έργου. Με τον θάνατο του τελευταίου πριν την αποπεράτωση του έργου, λοιπόν, ο αντισυμβαλλόμενος δεν έχει κανένα συμφέρον να συνεχιστεί η σύμβαση με τους καθολικούς διαδόχους του δημιουργού.

Επιλογικά θα πρέπει να επισημανθεί ότι με τη λήξη ή/και την καταγγελία της σύμβασης ή της άδειας εκμετάλλευσης, όλα τα δικαιώματα και οι εξουσίες που είχαν παραχωρηθεί δυνάμει αυτών επιστρέφουν στον δημιουργό με αποτέλεσμα η τυχόν μεταγενέστερη της λήξης άσκηση αυτών από τον αντισυμβαλλόμενο να συνιστά προσβολή της πνευματικής ιδιοκτησίας πάντα υπό την επιφύλαξη και τις εγγυήσεις που επιφυλάσσουν στους συμβαλλομένους η καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη¹⁸⁸.

¹⁸⁸ Βλ. Α. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Τόμος Ι, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2004, σελ. 687-688.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Το Ευρωπαϊκό Κεκτημένο στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και η Οδηγία 2019/790

3.1. Εισαγωγή

Τα όργανα της ΕΕ έχουν λάβει σοβαρές πρωτοβουλίες όσον αφορά την ρύθμιση των θεμάτων που άπτονται του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων με την έκδοση μιας σειράς κοινοτικών Οδηγιών που αποτελούν το λεγόμενο «Κοινοτικό Κεκτημένο»¹⁸⁹.

Οι προσπάθειες εναρμόνισης του ευρωπαϊού νομοθέτη στο πεδίο του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας αφορούν τη νομική κατοχύρωση και προστασία των προγραμμάτων Η/Υ (Οδηγία 1991/250 όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2009/24), το δικαίωμα εκμίσθωσης, το δικαίωμα δανεισμού (Οδηγία 1992/100 όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2006/115), το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα που εφαρμόζονται στις δορυφορικές ραδιοτηλεοπτικές μεταδόσεις και την καλωδιακή αναμετάδοση (Οδηγία 1993/83 όπως τροποποιήθηκε αργότερα με την Οδηγία 2019/789), τη διάρκεια προστασίας του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και ορισμένων συγγενών δικαιωμάτων (Οδηγία 1993/98 όπως κωδικοποιήθηκε με την Οδηγία 2006/116 και τροποποιήθηκε αργότερα με την Οδηγία 2011/77), τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων (Οδηγία 1996/9), το ηλεκτρονικό εμπόριο (Οδηγία 2000/31), πτυχές του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας (Οδηγία 2001/29 όπως τροποποιήθηκε αργότερα με την Οδηγία 2017/1564), το δικαίωμα παρακολούθησης υπέρ του δημιουργού ενός πρωτότυπου έργου τέχνης (Οδηγία 2001/84), την επιβολή των δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας (Οδηγία 2004/48), την άσκηση τηλεοπτικών δραστηριοτήτων (Οδηγία 2007/65), τις επιτρεπόμενες χρήσεις ορφανών έργων (Οδηγία 2012/28), τη συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και συγγενικών δικαιωμάτων καθώς και τη χορήγηση πολυεδαφικών αδειών για επιγραμμικές χρήσεις μουσικών έργων στην εσωτερική αγορά (Οδηγία 2014/26), τις επιτρεπόμενες χρήσεις ορισμένων προστατευόμενων έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας δυνάμει δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και

¹⁸⁹ Βλ. Δ. Καλλινίκου, Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ένωσης για την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα, ΧρΙδΔ, 3/2012.

συγγενικών δικαιωμάτων προς όφελος των τυφλών, των αμβλυώπων και των ατόμων με άλλα προβλήματα ανάγνωσης εντύπων (Οδηγία 2017/1564) και την άσκηση των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων που ισχύουν για ορισμένες επιγραμμικές μεταδόσεις ραδιοτηλεοπτικών οργανισμών και αναμεταδόσεις τηλεοπτικών και ραδιοφωνικών προγραμμάτων (Οδηγία 2019/789). Η ευρωπαϊκή προσπάθεια εναρμόνισης των εθνικών δικαίων των Κ-μ στο πεδίο του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, όμως, που θα απασχολήσει ιδιαίτερα στο εξής είναι η Οδηγία 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας και τα συγγενικά δικαιώματα στην ψηφιακή ενιαία αγορά. Η Οδηγία 2019/790 ενημερώνει αλλά δεν αντικαθιστά τις προγενέστερες αυτής Οδηγίες που αποτελούν συνολικά τη νομοθεσία της ΕΕ για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Αξίζει δε σε αυτό το σημείο να επισημανθεί ότι με την ανωτέρω αναφερόμενη Οδηγία τροποποιήθηκαν επίσης και οι Οδηγίες 96/9/ΕΚ (για τη νομική προστασία των βάσεων δεδομένων) και 2001/29/ΕΚ (για το δικαίωμα του δημιουργού και τα συγγενικά δικαιώματα στην κοινωνία της πληροφορίας). Οι καινοτομίες της Οδηγίας 2019/790 ειδικά στο πεδίο των συμβάσεων εκμετάλλευσης πρόκειται να αναλυθούν στις αντίστοιχες ενότητες.

Καταληκτικά, ενδιαφέρον παρουσιάζει -όπως φαίνεται και από τις ανωτέρω αναφορές- η όλη η νομοθετική στάση της ΕΕ απέναντι στα ζητήματα που άπτονται του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και συγκεκριμένα η επιμονή-εμμονή της ΕΕ να επιλέγει ως νομοθετική λύση την θέσπιση Οδηγιών και κανενός άλλου είδους κοινοτικού κανόνα. Αυτή η θέση της ΕΕ μπορεί να βρίσκει έρεισμα στο ότι, επειδή το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας αφορά κατά κύριο λόγο θέματα που σχετίζονται με τον πολιτισμό κάθε Κ-μ, επιλέγει να απέχει δραστικών νομοθετικών κινήσεων σε αυτήν την κατεύθυνση, όπως θα ήταν π.χ. η θέσπιση ενός Κανονισμού, επιφυλάσσοντας για τα Κ-μ τη δυνατότητα μεγαλύτερης ελευθερίας κινήσεων νομοθέτησης στα θέματα του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας, ώστε να μειωθεί και η πιθανότητα να εκδηλωθούν έντονες αντιδράσεις από τα τελευταία ενώ για το σύνολο της ευρωπαϊκής προσπάθειας στο πεδίο του δικαίου πνευματικής ιδιοκτησίας αξίζει να σημειωθεί ότι αυτή είναι στη βάση της αποσπασματικής.

3.2. Η Οδηγία 2019/790

Με δεδομένο ότι η τελευταία δυναμική ευρωπαϊκή νομοθετική πρωτοβουλία, όσον αφορά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας στη σύγχρονη εποχή, έλαβε χώρα το 2001 με την

Οδηγία 2001/29/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, για την εναρμόνιση ορισμένων πτυχών του δικαιώματος του δημιουργού και συγγενικών δικαιωμάτων στην κοινωνία της πληροφορίας, σε μια εποχή που ο ψηφιακός κόσμος απείχε παρασάγγας από τα σημερινά δεδομένα με αποτέλεσμα αυτή να είχε καταλήξει παρωχημένη σε πολλά σημεία της και σύμφωνα με την υπ' αριθμόν (3) αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 2019/790, η οποία αναφέρει ότι οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις εξακολουθούν να μεταβάλλουν τον τρόπο δημιουργίας, παραγωγής, διανομής και εκμετάλλευσης έργων και άλλων αντικειμένων προστασίας με την παράλληλη ολοένα και εντεινόμενη εμφάνιση νέων επιχειρηματικών μοντέλων και νέων φορέων, η ανάγκη διασφάλισης μιας νομοθετικής ρύθμισης ώστε αυτή να μην παρακωλύει την τεχνολογική πρόοδο και που θα ανταποκρίνεται στα σύγχρονα δεδομένα και την αλματώδη εξέλιξή τους κατέστη πιο σημαντική από ποτέ.

Πιο συγκεκριμένα, το προϊσχύσαν νομοθετικό καθεστώς σε ευρωπαϊκό επίπεδο προέβλεπε εξαιρέσεις από τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας στους τομείς της εκπαίδευσης, της έρευνας και της διαφύλαξης της πολιτιστικής κληρονομιάς, δεν εξέταζε όμως τις ψηφιακές χρήσεις. Κατά συνέπεια, περιορίζονταν οι ευκαιρίες εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ερευνητικών ιδρυμάτων ή βιβλιοθηκών να αξιοποιούν τις δυνατότητες που προσφέρουν οι νέες τεχνολογίες, ιδίως σε διασυνοριακό επίπεδο. Επιπλέον, τις τελευταίες δεκαετίες έχουν ανακύψει προβλήματα σχετικά με την κατανομή της αξίας (*'value gap'*) στο επιγραμμικό περιβάλλον¹⁹⁰. Ειδικότερα, ορισμένες επιγραμμικές υπηρεσίες, οι οποίες επιτρέπουν σε χρήστες να αναφορτώνουν περιεχόμενο προστατευόμενο από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας, είχαν ήδη τα τελευταία χρόνια αποκτήσει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στη διανομή περιεχομένου που προστατεύεται από δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Ταυτόχρονα, οι δημιουργοί του εν λόγω περιεχομένου δεν είχαν πάντα τη δυνατότητα να αποφασίζουν για τη χρήση του περιεχομένου τους από τις προαναφερόμενες υπηρεσίες, ούτε να αμείβονται για τη χρήση αυτή.

Η Οδηγία 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου έχει τρεις κύριους στόχους αφενός την προσαρμογή ορισμένων βασικών εξαιρέσεων επί των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σε ψηφιακά και διασυνοριακά περιβάλλοντα, αφετέρου, δε, τη βελτίωση των πρακτικών χορήγησης αδειών και τη διασφάλιση της

¹⁹⁰ Βλ. σημειώσεις σεμιναρίου «Το νέο ευρωπαϊκό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας», Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, διαφ. 9, βλ. επίσης και τις σημειώσεις υπό τον τίτλο: «Η νέα Οδηγία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στην Ψηφιακή Ενιαία Αγορά», www.infolaw.gr, διαφ. 12, αμφότερες του Γ. Παραμυθιώτη.

ευρύτερης πρόσβασης σε περιεχόμενο, καθώς και την επίτευξη της εύρυθμης λειτουργίας της αγοράς για τα δικαιώματα πνευματικής ιδιοκτησίας με ενίσχυση της θέσης δημιουργών και ερμηνευτών στις συμβατικές τους σχέσεις¹⁹¹. Ενώ επιλογικά αναφέρεται ότι η ανωτέρω Οδηγία εφαρμόζεται από τις 6 Ιουνίου 2019 και πρόκειται να θεσπιστεί νομοθετικά στις χώρες της ΕΕ το αργότερο έως τις 7 Ιουνίου 2021.¹⁹²

3.3. Καινοτομίες της Οδηγίας 2019/790 στο πεδίο των συμβάσεων εκμετάλλευσης πνευματικών έργων-η Αναμόρφωση

Η Οδηγία 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου εισάγει νέες ή αναθεωρεί ήδη γνωστές ρυθμίσεις που αφορούν στο συμβατικό πεδίο της εκμετάλλευσης έργων που προστατεύονται από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας και στην ενίσχυση της διαπραγματευτικής και συμβατικής θέσης δημιουργών και ερμηνευτών κατά την εκμετάλλευση με τις ρυθμίσεις για τη δέουσα και αναλογική αμοιβή δημιουργών και ερμηνευτών (άρθρο 18 της Οδηγίας), τη διαφάνεια (άρθρο 19 της Οδηγίας), την αναπροσαρμογή των συμβάσεων (άρθρο 20 της Οδηγίας), τις εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών (άρθρο 21 της Οδηγίας) και το δικαίωμα ανάκλησης σύμβασης (άρθρο 22 της Οδηγίας) και οι οποίες θα αναλυθούν στις επόμενες υποενότητες. Αξιοσημείωτο είναι το ότι οι διατάξεις σχετικά με τη διαφάνεια, τον μηχανισμό αναπροσαρμογής συμβάσεων και τις διαδικασίες εναλλακτικής επίλυσης διαφορών, που θεσπίζονται στην παρούσα Οδηγία, λαμβάνουν κατά την διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 23 αυτής υποχρεωτικό χαρακτήρα και τα μέρη δεν μπορούν να παρεκκλίνουν από αυτές. Αυτό ισχύει είτε στις συμβάσεις μεταξύ δημιουργών, ερμηνευτών και των αντισυμβαλλομένων τους, είτε σε συμφωνίες μεταξύ των εν λόγω αντισυμβαλλομένων και τρίτων μερών. Με άλλα λόγια πρόκεινται για αναγκαστικού δικαίου διατάξεις υποχρεωτικής εφαρμογής¹⁹³. Ωστόσο, το γεγονός ότι η Οδηγία 2019/790 καθιερώνει το δικαίωμα δέουσας και αναλογικής αμοιβής και το δικαίωμα ανάκλησης¹⁹⁴ μόνο στις περιπτώσεις αποκλειστικών

¹⁹¹ Βλ. Γ. Παραμυθιώτης, Πρόσφατες εξελίξεις στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, Ερευνητικά κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 20/2020, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2020, σελ. 16-17.

¹⁹² Σχετικά με την ενότητα βλ. επίσης <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:4393033>

¹⁹³ Βλ. Αιτ.σκέψη 81 της Οδηγίας 2019/790.

¹⁹⁴ Βλ. Αιτ.σκέψη 80 της Οδηγίας 2019/790.

συμβάσεων και αδειών εκμετάλλευσης εγείρει ερωτηματικά ως προς την παρεχόμενη στους δημιουργούς –ή στους δικαιούχους άλλων δικαιωμάτων- προστασία στα πλαίσια συμβατικών σχέσεων δυνάμει απλών συμβάσεων και αδειών εκμετάλλευσης δεδομένης και της ρευστότητας των αναδύομενων συμφερόντων στο πλαίσιο της ενιαίας ευρωπαϊκής ψηφιακής αγοράς.

3.3.1. Αρχή της δέουσας και αναλογικής αμοιβής (άρθρο 18)

Εισαγωγικά, στην εποχή μας μέχρι την υιοθέτηση της Οδηγίας 2019/790 κυριαρχούσε η αντίληψη ότι δέουσα αμοιβή για τον εκάστοτε δημιουργό εκτός από την συμφωνημένη με την σύμβαση ή την άδεια εκμετάλλευσης αποτελεί η ίδια η δημοσιότητα που παρέχεται από το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού με το σκεπτικό ότι η δημοσιότητα είτε με την παραδοσιακή έννοια είτε με την σύγχρονη-ψηφιακή (με την έννοια των «φίλων» ή των «ακολουθών») αποτελεί έμμεσα μια πηγή πλούτου¹⁹⁵. Ωστόσο, η αντίληψη αυτή θα οδηγούσε με μαθηματική ακρίβεια στην χειροτέρευση της θέσης των δημιουργών αλλά και των ερμηνευτών εκτελεστών καλλιτεχνών, οπότε η ανάγκη υιοθέτησης μιας ασφαλούς για τα παραπάνω πρόσωπα ρύθμισης κατέστη πιο επιτακτική από ποτέ.

Η ρύθμιση του παραπάνω ζητήματος επιτεύχθηκε με την Οδηγία 2019/790 και συγκεκριμένα στην διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 18 αυτής προβλέπεται ότι οι δημιουργοί και οι ερμηνευτές εκτελεστές καλλιτέχνες, σε περίπτωση που έχουν εκχωρήσει τα αποκλειστικά τους δικαιώματα εκμετάλλευσης επί ορισμένου έργου ή ερμηνείας-εκτέλεσης, δικαιούνται να λαμβάνουν δέουσα και αναλογική αμοιβή. Με άλλα λόγια, η αμοιβή των δημιουργών και των ερμηνευτών εκτελεστών καλλιτεχνών θα πρέπει να είναι κατάλληλη και αναλογική προς την πραγματική ή δυνητική οικονομική αξία των δικαιωμάτων για τα οποία χορηγείται άδεια χρήσης ή τα οποία μεταβιβάζονται¹⁹⁶.

Ειδικότερα, για τους χαρακτηρισμούς *δέουσα* και *αναλογική* θα πρέπει να επισημανθεί ότι κατ' αρχήν στον όρο *δέουσα* μπορούν να αποδοθούν διάφορες ερμηνείες όπως επαρκής, συνήθης, εύλογη (όχι όμως με την έννοια της εύλογης αμοιβής των άρθρων 18 και 49 Ν. 2121/1993) κ.ο.κ. Η χρήση αόριστων νομικών εννοιών -όπως εκείνες που αναφέρθηκαν ανωτέρω-, ωστόσο, παρά την φαινομενική ευελιξία που μπορεί να προσφέρει, εντούτοις,

¹⁹⁵ Βλ. P. Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 218 κ.επ.

¹⁹⁶ Βλ. Αιτ.σκέψη 73 της Οδηγίας 2019/790.

συνοδεύεται αναπόφευκτα από ανασφάλεια δικαίου¹⁹⁷. Κριτήρια για να χαρακτηριστεί μια αμοιβή ως *δέουσα* θα μπορούσαν να αποτελούν η συμβολή του δημιουργού ή του ερμηνευτή στο έργο ή στην ερμηνεία αντίστοιχα, τα συναλλακτικά ήθη και οι συνήθειες που επικρατούν σε μια αγορά εκμετάλλευσης ορισμένων έργων, που βέβαια η απόδειξή τους είναι ιδιαίτερα δυσχερής, ή πιθανόν και τηρούμενα αμοιβολόγια από συγκεκριμένους οργανισμούς π.χ. ΟΣΔ ή από τον ίδιο τον ΟΠΙ, τα οποία, όμως, υπάρχει κίνδυνος να καταστούν γρήγορα παρωχημένα και να μην καλύπτουν νεοεμφανιζόμενους τρόπους εκμετάλλευσης ή νέες μορφές των ήδη υπαρχουσών τρόπων εκμετάλλευσης. Ως προς τον χαρακτηρισμό *αναλογική* θα μπορούσε να υποστηρίξει κανείς ότι αυτή προσιδιάζει στην ποσοστιαία αμοιβή όπως αναλύθηκε στη σχετική ενότητα. Η ανωτέρω αναφερόμενη Οδηγία, ωστόσο, επιτρέπει την καθιέρωση κατ' αποκοπή αμοιβής σε ορισμένες περιπτώσεις λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαιτερότητες του κάθε τομέα της αγοράς εκμετάλλευσης έργων προστατευόμενων κατά το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας¹⁹⁸. Με δεδομένο ότι στην ελληνική έννομη τάξη η ποσοστιαία αμοιβή αποτελεί τον κανόνα και η κατ' αποκοπή αμοιβή την εξαίρεση, τεκμαίρεται ότι η ενσωμάτωση της εν λόγω διάταξης δεν θα είναι ιδιαίτερα δυσχερής για τον εθνικό νομοθέτη.

Στην παρ. 2 του ίδιου ως άνω άρθρου, τώρα, αφήνεται η διακριτική ευχέρεια στα Κ-μ να ρυθμίσουν τον τρόπο εφαρμογής των οριζόμενων στην παρ. 1 του άρθρου 18 της Οδηγίας. Κατά γενική ομολογία μια επιλογή θα μπορούσε να είναι η εισαγωγή ενός διαπλαστικού δικαιώματος, το οποίο θα συνίστατο σε επέμβαση στη σύμβαση και διόρθωση αυτής και σε καμία περίπτωση σε ακύρωσή της ή η υιοθέτηση ελάχιστων ποσοστιαίων -κατά κύριο λόγο- αμοιβών –η οποία ήδη υπάρχει στον Ν. 2121/1993 προσαρμοσμένη στα μέχρι πρότινος ισχύοντα δεδομένα- λαμβανομένης υπόψη της επικρατούσας κατάστασης και των συναλλακτικών ηθών σε κάθε αγορά εκμετάλλευσης έργων¹⁹⁹ σε συνδυασμό με την ενίσχυση του ρόλου των ΟΣΔ. Ειδικότερα και ως προς την άσκηση του προτεινόμενου διαπλαστικού δικαιώματος -όπως περιγράφηκε ανωτέρω- η δικαστική απόφαση για τον καθορισμό της δέουσας και αναλογικής αμοιβής θα πρέπει να ανατρέχει στον χρόνο σύναψης της σύμβασης, στον χρόνο δηλαδή έκφρασης της βούλησης των μερών στο

¹⁹⁷ Βλ. Γ. Παραμυθιώτης, Πρόσφατες εξελίξεις στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, Ερευνητικά κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 20/2020, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2020, σελ. 84.

¹⁹⁸ Βλ. Αιτ.σκέψη, 73 της Οδηγίας 2019/790.

¹⁹⁹ Βλ. Γ. Παραμυθιώτης, ό.π., σελ. 83.

πλαίσιο άσκησης της συμβατικής τους ελευθερίας²⁰⁰. Αξίζει να αναφερθεί δε, ότι η διάταξη αυτή δεν είναι απαραίτητο να ενσωματωθεί ως κανόνας αναγκαστικού δικαίου στην ελληνική έννομη τάξη όπως διαφαίνεται και από την ίδια την ελεύθερη διατύπωση αυτής. Εντούτοις, λαμβάνοντας υπόψη το ότι η ρύθμιση αυτή της Οδηγίας ομοιάζει με εκείνη του άρθρου 288 ΑΚ η οποία είναι και αναγκαστικού δικαίου²⁰¹, καθίσταται σαφές ότι ο Έλληνας νομοθέτης είτε θα παραμείνει πιστός στην αντίληψή του κατά τα οριζόμενα στο Γενικό Ενοχικό Δίκαιο του ΑΚ και συγκεκριμένα στο άρθρο 288 ΑΚ, το οποίο και έχει ευρύτατη εφαρμογή σε όλες τις συμβατικές σχέσεις αστικής φύσης, είτε θα θεωρήσει τη ρύθμιση που εισάγει το άρθρο 18 της Οδηγίας ως μια ιδιαίτερη περίπτωση επιφυλάσσοντας τη δυνατότητα αντίθετης συμφωνίας μεταξύ των μερών π.χ. παραίτηση από το δικαίωμα αξίωσης δέουσας και αναλογικής αμοιβής ως όρος της καταρτιζόμενης σύμβασης ή άδειας εκμετάλλευσης.

Σε κάθε περίπτωση η ρύθμιση του άρθρου 18 της Οδηγίας 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου είναι ιδιαίτερα σημαντική καθώς επιβάλλει σε χώρες όπου δεν ρυθμιζόταν το εν λόγω ζήτημα της δέουσας αμοιβής (π.χ. Κύπρος) να προβούν σε ανάλογες προστατευτικές ενέργειες²⁰².

3.3.2. Υποχρέωση διαφάνειας (άρθρο 19)

Δεδομένης της διαπραγματευτικής και συνακόλουθα της συμβατικής αδυναμίας των δημιουργών και των ερμηνευτών εκτελεστών καλλιτεχνών, δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί πλήρης έλεγχος του σεβασμού των δικαιωμάτων και της τήρησης των συμφωνηθέντων, χωρίς την απαιτούμενη πληροφόρηση από τον εκάστοτε αντισυμβαλλόμενο, σε περιπτώσεις που έχουν εκχωρηθεί δικαιώματα εκμετάλλευσης. Η ανάγκη αυτή δεν προκύπτει όταν έχει παύσει η εκμετάλλευση ή όταν ο δημιουργός ή ο ερμηνευτής έχει χορηγήσει άδεια στο ευρύ κοινό χωρίς αμοιβή, δηλαδή υπό τη μορφή δωρεάς²⁰³.

²⁰⁰ Βλ. σημειώσεις σεμιναρίου «Το νέο ευρωπαϊκό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας», Γ. Παραμυθιώτης, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, διαφ. 33.

²⁰¹ Βλ. Α. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2015, σελ. 195 κ.επ.

²⁰² Βλ. P. Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 219 κ.επ.

²⁰³ Βλ. Αιτ.σκέψη 74 της Οδηγίας 2019/790.

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου, οι παρεχόμενες προς τους δημιουργούς και ερμηνευτές πληροφορίες θα πρέπει να είναι επικαιροποιημένες, σχετικές και επαρκείς και θα πρέπει να παραχωρούνται με κατανοητό από τους δημιουργούς και τους ερμηνευτές τρόπο και μορφή τουλάχιστον σε ετήσια βάση. Περαιτέρω, η επεξεργασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, όπως τα στοιχεία επικοινωνίας και οι πληροφορίες σχετικά με την αμοιβή, η οποία είναι αναγκαία για να διατηρούνται οι δημιουργοί και οι ερμηνευτές ενήμεροι σχετικά με την εκμετάλλευση των έργων και των ερμηνειών τους αντίστοιχα, θα πρέπει να διενεργείται σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 στ. γ' του Κανονισμού της ΕΕ 2016/679²⁰⁴ (Γενικός Κανονισμός Προστασίας Προσωπικών Δεδομένων-ΓΚΠΔ-GDPR). Κατά τα οριζόμενα, δε, στην παρ. 2 του υπό ανάλυση άρθρου καθίσταται σαφές ότι υπάρχει τριτενέργεια της ρύθμισης της εν λόγω διάταξης. Πιο συγκεκριμένα, ορίζεται ότι οι δημιουργοί και οι ερμηνευτές ή οι εκπρόσωποί τους θα πρέπει να λαμβάνουν πληροφορίες που αφορούν στις πράξεις εκμετάλλευσης όλων των εμπλεκόμενων σε αυτήν και όχι μόνο στις πράξεις εκμετάλλευσης του εκάστοτε αντισυμβαλλόμενου. Από τη διατύπωση της διάταξης προκύπτει ότι ο κύριος υπεύθυνος για την ενημέρωση των δημιουργών και ερμηνευτών εκτελεστών καλλιτεχνών -κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 19 της Οδηγίας- είναι ο εκάστοτε αντισυμβαλλόμενος καθώς τυχόν υποαδειούχοι λογοδοτούν κατόπιν υποβολής αιτήματος. Τώρα, εάν το αίτημα για πρόσθετη -εκτός αυτής του αντισυμβαλλόμενου- ενημέρωση θα υποβάλλεται απευθείας στα τρίτα πρόσωπα από τους ενδιαφερόμενους ή από τον εκάστοτε αντισυμβαλλόμενο εναπόκειται στην διακριτική ευχέρεια των Κ-μ.

Κατά την εφαρμογή των υποχρεώσεων διαφάνειας που προβλέπονται από την Οδηγία, τα Κ-μ θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαιτερότητες των διάφορων τομέων περιεχομένου, όπως εκείνες του μουσικού τομέα, του οπτικοακουστικού τομέα και του εκδοτικού τομέα και όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη πρέπει να συμμετέχουν κατά τον καθορισμό τέτοιων ειδικών ανά τομέα υποχρεώσεων. Κατά περίπτωση θα πρέπει επίσης να λαμβάνεται υπόψη η σημασία της συμβολής δημιουργών και ερμηνευτών στο σύνολο του έργου ή της ερμηνείας αντίστοιχα ενώ και οι συλλογικές διαπραγματεύσεις θα πρέπει να εξετάζονται ως επιλογή των οικείων ενδιαφερόμενων μερών για την επίτευξη συμφωνίας όσον αφορά τη διαφάνεια²⁰⁵.

²⁰⁴ Βλ. Αιτ.σκέψη 75 της Οδηγίας 2019/790.

²⁰⁵ Βλ. Αιτ.σκέψη 77 της Οδηγίας 2019/790.

Η παρ. 3 του άρθρου 18, τώρα, διακρίνεται για την αοριστία και την σχετικότητα της λόγω της εκτεταμένης χρήσης αόριστων νομικών εννοιών και της γενικότητας των προϋποθέσεων εφαρμογής της. Στην ουσία της η εν λόγω διάταξη περιορίζει την υποχρέωση διαφάνειας σε περίπτωση που το κόστος της διαδικασίας παροχής των απαιτούμενων από την Οδηγία πληροφοριών είναι δυσανάλογο σε σχέση με τα έσοδα από την εκμετάλλευση του έργου ή της ερμηνείας για την οποία ζητούνται οι εκάστοτε πληροφορίες²⁰⁶. Πρόκειται, δηλαδή, για μια ειδικότερη έκφραση της απαγόρευσης κατάχρησης δικαιώματος του άρθρου 281 ΑΚ.

Στην παρ. 4, ο ευρωπαϊός νομοθέτης αφήνει στην διακριτική ευχέρεια των Κ-μ να αποφασίσουν την εφαρμογή ή μη της υποχρέωσης της παρ. 1 του άρθρου 19 της Οδηγίας στην περίπτωση που η συμβολή του δημιουργού ή του ερμηνευτή δεν είναι σημαντική, λαμβανομένου υπόψη του συνολικού έργου. Εδώ οι εθνικοί νομοθέτες των Κ-μ θα πρέπει κατά την ενσωμάτωση εκτός από την επιλογή περί εφαρμογής ή μη της υποχρέωσης στην ανωτέρω περιγραφόμενη περίπτωση, να προβούν σε μία στάθμιση και ορισμό κριτηρίων για το πότε θα δύναται η συμβολή να θεωρείται ως σημαντική. Περαιτέρω, σε περίπτωση επιλογής μη εφαρμογής από τα Κ-μ της υποχρέωσης διαφάνειας σε περιπτώσεις που η συμβολή δεν είναι σημαντική θα πρέπει να εισάγεται εξαίρεση σε περίπτωση που ο δημιουργός ή ο ερμηνευτής επιθυμεί να συλλέξει στοιχεία για την διεκδίκηση των δικαιωμάτων που περιγράφονται στο άρθρο 20 της Οδηγίας -όπως θα αναλυθούν παρακάτω.

Επιλογικά, θα πρέπει να αναφερθεί ότι η ρύθμιση του άρθρου 19 προσιδιάζει στον θεσμό της λογοδοσίας στο ελληνικό δίκαιο κατά τα άρθρα 303 ΑΚ και 473 έως 477 ΚΠολΔ. Επομένως, ο Έλληνας νομοθέτης έχει μια σημαντική παρακαταθήκη για την ενσωμάτωση της εν λόγω διάταξης του άρθρου 19 της Οδηγίας 2019/790 λαμβάνοντας υπόψη, δε, και την γενικευμένη εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 288 ΑΚ περί καλόπιστης και κατά τα συναλλακτικά ήθη εκπλήρωση της παροχής στις συμβατικές σχέσεις²⁰⁷.

²⁰⁶ Βλ. Γ. Παραμυθιώτης, Πρόσφατες εξελίξεις στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, Ερευνητικά κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 20/2020, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2020, σελ. 93.

²⁰⁷ Βλ. Γ. Παραμυθιώτης, ό.π.

3.3.3. Μηχανισμός αναπροσαρμογής συμβάσεων (άρθρο 20)

Ορισμένες συμβάσεις για την εκμετάλλευση δικαιωμάτων που έχουν εναρμονιστεί σε επίπεδο Ένωσης είναι μακράς διάρκειας, παρέχοντας λίγες ευκαιρίες στους δημιουργούς και τους ερμηνευτές να τις επαναδιαπραγματευτούν με τους αντισυμβαλλομένους ή τους διαδόχους τους όταν η οικονομική αξία των δικαιωμάτων αποδεικνύεται σημαντικά υψηλότερη απ' όσο είχε αρχικά εκτιμηθεί²⁰⁸. Στις παραπάνω περιπτώσεις η Οδηγία προβλέπει ότι οι δημιουργοί, οι ερμηνευτές και οι εκπρόσωποί τους «δικαιούνται να αξιώνουν πρόσθετη, κατάλληλη και δίκαιη αμοιβή από το μέρος με το οποίο έχουν συνάψει σύμβαση για την εκμετάλλευση των δικαιωμάτων τους ή από τους διαδόχους του μέρους αυτού». Με άλλα λόγια η Οδηγία 2019/790 επιτρέπει στους δημιουργούς και στους ερμηνευτές εκτελεστές καλλιτέχνες την απαίτηση εκ μέρους τους αμοιβής που να αντικατοπτρίζει την απήχηση και την εμπορική επιτυχία των έργων ή των ερμηνειών τους αντίστοιχα όταν η αναντιστοιχία συμφωνηθείσας αμοιβής και επιτυχίας υπήρξε επιγενόμενη. Υπόχρεοι της αμοιβής αυτής είναι ο εκάστοτε αντισυμβαλλόμενος αλλά και κάθε άλλος που συνδέεται με αυτόν στην αλυσίδα της εκμετάλλευσης.

Το άρθρο αυτό όπως και το άρθρο 19 σχετικά με την υποχρέωση διαφάνειας τριτενεργεί. Πιο συγκεκριμένα, η Οδηγία παρέχει τη δυνατότητα στους δημιουργούς, τους ερμηνευτές και τους εκπροσώπους τους να παρακάμψουν την απαίτηση αμοιβής από τον αντισυμβαλλόμενο και να την ζητήσουν απευθείας από τους διαδόχους αυτού, γεγονός που υποδηλώνεται από την διαζευκτική διατύπωση της υπό ανάλυση διάταξης. Το αξιοπερίεργο είναι ότι ο δημιουργός και ο ερμηνευτής δεν συνάπτουν με τους διαδόχους του αντισυμβαλλομένου τους κάποια σύμβαση για την αμοιβή, επομένως αυτή θα αναζητηθεί μάλλον σύμφωνα με τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό ως εξωσυμβατική ενοχή (άρθρα 904 κ.επ. ΑΚ)²⁰⁹. Ωστόσο, θα μπορούσε να υποστηριχθεί και η άποψη ότι, εφόσον κατά το γράμμα του νόμου ο αδικαιολόγητος πλουτισμός αν και εξωσυμβατική ενοχή έχει συνήθως ως βάση του κάποιου είδους συμβατικής σχέσης (π.χ. «...για αιτία που δεν επακολούθησε...», άρθρο 904 ΑΚ), καθιερώνεται ex lege ένα οιονεί εμπράγματο δικαίωμα, άλλως εμπραγματοποιημένο ενοχικό δικαίωμα, παρακολουθηματικού χαρακτήρα. Ως προς τον χαρακτηρισμό ως «οιονεί» εμπράγματος

²⁰⁸ Βλ. Αιτ.σκέψη 78 της Οδηγίας 2019/790.

²⁰⁹ Βλ. σημειώσεις σεμιναρίου «Το νέο ευρωπαϊκό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας», Γ. Παραμυθιώτης, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, διαφ. 35.

δικαιώματος, αυτός δικαιολογείται καθώς το δικαίωμα που θεμελιώνεται ex lege είναι μεν απόλυτο -με την έννοια ότι μπορεί να ασκηθεί έναντι παντός τρίτου- όχι όμως και αποκλειστικό -με την έννοια ότι δεν ασκείται αποκλειστικά και μόνο από τον εκάστοτε δημιουργό ή τον ερμηνευτή- ενώ ως προς το χαρακτηρισμό ως «*παρακολουθηματικού χαρακτήρα*» αξίζει να σημειωθεί ότι εννοείται με την έννοια ότι το δικαίωμα αναπροσαρμογής κατά τρίτων με τους οποίους δεν συμβάλλεται ο δημιουργός ή ο ερμηνευτής παρακολουθεί ουσιαστικά την κύρια συμβατική σχέση που συνδέει τον δημιουργό ή τον ερμηνευτή με τον εκάστοτε αντισυμβαλλόμενο του.

Σε κάθε περίπτωση, ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί η παρ. 2 του άρθρου 20 της Οδηγίας με την οποία αποκλείεται η εφαρμογή της περιγραφόμενης σε αυτό δυνατότητας σε περιπτώσεις συμβάσεων από ΟΣΔ. Η λογική αυτής της εξαίρεσης βρίσκεται στο ότι η αδικία στον καθορισμό της αμοιβής προέρχεται από την ανισότητα της διαπραγματευτικής ισχύος ανάμεσα στον εκάστοτε δημιουργό και στους αντισυμβαλλόμενους του κάτι που δεν υφίσταται όταν ο δημιουργός εκπροσωπείται από έναν ΟΣΔ²¹⁰.

Η άλλη προβληματική της διάταξης έγκειται σε αυτό που αναφέρει η αιτιολογική έκθεση 78 της Οδηγίας 2019/790 και συγκεκριμένα ότι «*οι ... εκπρόσωποι θα πρέπει να προστατεύουν την ταυτότητα των εκπροσωπούμενων δημιουργών και ερμηνευτών όσο το δυνατόν περισσότερο*», ωστόσο είναι απορίας άξιο το πώς πρόκειται να εφαρμοστεί αυτή η διάταξη στην πράξη καθώς ειδικά στην περίπτωση της δικαστικής διεκδίκησης αμοιβής είναι απαραίτητη η παράθεση εξατομικευμένων στοιχείων για λόγους ακρίβειας και ορθότητας της δικαστικής κρίσης.

Η διάταξη αυτή φαίνεται να εφαρμόζεται περισσότερο σε περιπτώσεις συμβάσεων όπου η αμοιβή έχει οριστεί κατ' αποκοπή²¹¹. Αυτό τεκμαίρεται γιατί η ποσοστιαία αμοιβή από μόνη της ακολουθεί τους 'ρυθμούς' της επιτυχίας του εκάστοτε έργου ή ερμηνείας και συνακόλουθα τις περισσότερες φορές είναι κατάλληλη και δίκαιη. Ωστόσο, ακόμα και στην περίπτωση της κατ' αποκοπή αμοιβής θα πρέπει να ελεγχθεί αν έχουμε αποκλειστική ή όχι εκμετάλλευση, καθώς σε περίπτωση αποκλειστικής εκμετάλλευσης το αίτημα για δίκαιη αμοιβή μπορεί να ικανοποιηθεί και με τη χρήση της δυνατότητας του άρθρου 18 της Οδηγίας. Πάντως σε κάθε περίπτωση τα άρθρα 18 και 20 ενισχύουν προφανώς την οικονομική θέση δημιουργών και ερμηνευτών στο πλαίσιο της εκμετάλλευσης έργων.

²¹⁰ Βλ. P. Jouglex, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 220 κ.επ.

²¹¹ Βλ. σημειώσεις σεμιναρίου «Το νέο ευρωπαϊκό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας», Γ. Παραμυθιώτης, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, διαφ. 35.

3.3.4. Εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών (άρθρο 21)

Πριν από κάθε ανάλυση της δυνατότητας για εναλλακτική επίλυση των διαφορών που επιφυλάσσει η Οδηγία 2019/790, θα πρέπει να αναφερθεί ότι πρώτη προσπάθεια ένταξης ενός τέτοιου μηχανισμού στο νομοθετικό πλαίσιο για την ρύθμιση θεμάτων που άπτονται του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο διαπιστώθηκε με τη ρύθμιση της καλωδιακής ή δορυφορικής μετάδοσης σχετικά με τις διαπραγματεύσεις μεταξύ οργανισμών μετάδοσης ραδιοηλεκτρικών προγραμμάτων και δικαιούχων²¹². Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση η ρύθμιση της Οδηγίας 2019/790 φάνηκε σημαντικότερη οριζοντίως για την πλειονότητα των εμφανιζόμενων διαφορών πνευματικής ιδιοκτησίας. Συγκεκριμένα, η διάταξη του άρθρου 21 της Οδηγίας 2019/790 προβλέπει ότι οι διαφορές που αφορούν την υποχρέωση διαφάνειας (άρθρο 19 της Οδηγίας) και τον μηχανισμό αναπροσαρμογής συμβάσεων (άρθρο 20 της Οδηγίας) μπορούν να υποβάλλονται σε εκούσιες εναλλακτικές διαδικασίες επίλυσης διαφορών. Η τελικά επιλεγόμενη διαδικασία δύναται να είναι νέα ή ήδη υπάρχουσα όπως είναι, για την ελληνική έννομη τάξη, ο θεσμός της διαμεσολάβησης, ενώ η ευχέρεια επιλογής ανήκει στα ίδια τα Κ-μ²¹³. Περαιτέρω, τα Κ-μ θα πρέπει να αποφασίζουν τον τρόπο κατανομής των δαπανών της διαδικασίας επίλυσης διαφορών, ενώ η εναλλακτική αυτή διαδικασία δεν πρέπει να θίγει το δικαίωμα των μερών να διεκδικούν και να προασπίζονται τα δικαιώματά τους προσφεύγοντας στα δικαστήρια²¹⁴.

Η ρύθμιση αυτή, δεδομένης της ύπαρξης και της ανάπτυξης της διαμεσολάβησης και της αποκτώμενης μέσω της πρακτικής αυτής εμπειρίας από τους εφαρμοστές του δικαίου και από τον ίδιο τον νομοθέτη, δεν αναμένεται να προκαλέσει ιδιαίτερα ζητήματα στην ενσωμάτωσή της. Ωστόσο, λαμβάνοντας υπόψη αφενός το ότι οι εκούσιες και εναλλακτικές διαδικασίες προϋποθέτουν φιλική και συμβιβαστική διάθεση²¹⁵ και από τα δύο μέρη, αφετέρου, δε, το ότι η ρύθμιση αυτή δεν θα θίγει σε κανένα σημείο τα ήδη υπάρχοντα δικαιώματα και δυνατότητες των ενδιαφερομένων για δικαστική επίλυση των διαφορών τους, λειτουργώντας ως παράλληλη επιλογή διευθέτησης των διαφορών, καθίσταται σαφές ότι η εν λόγω διάταξη ενδέχεται να έχει περιορισμένη εφαρμογή.

²¹² Βλ. P. Jouglaux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 245 κ.επ.

²¹³ Βλ. Γ. Παραμυθιώτης, Πρόσφατες εξελίξεις στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, Ερευνητικά κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 20/2020, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2020, σελ. 95.

²¹⁴ Βλ. Αιτ.σκέψη 79 της Οδηγίας 2019/790.

²¹⁵ Βλ. Γ. Παραμυθιώτης, ό.π.

Ένας τρόπος για να ξεπεραστεί αυτό το εμπόδιο θα μπορούσε να είναι η υιοθέτηση μιας *fast-track* εναλλακτικής διαδικασίας επίλυσης των διαφορών η οποία θα είναι και πιο οικονομική επιλογή ώστε εν τέλει να είναι δελεαστική για τα μέρη που επιθυμούν να αποφύγουν την βάσανο μιας χρόνιας δικαστικής διαμάχης.

3.3.5. Δικαίωμα ανάκλησης (άρθρο 22)

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί ότι και στο αμερικανικό δίκαιο προβλέπεται μια οιονεί δυνατότητα ανάκλησης ήτοι μηχανισμός επαναφοράς της κατοχής των περιουσιακών δικαιωμάτων ('recapture of copyright'), όπου η επαναφορά ορίζεται ότι λαμβάνει χώρα σε 35, 56 ή και 75 χρόνια μετά την εκχώρηση ανάλογα με το έργο, εκτός εάν πρόκειται για έργο μισθωτού²¹⁶. Ανάλογη δυνατότητα προβλέπεται και στην διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 15 του Ν. 2121/1993 σύμφωνα με την οποία «*αν δεν καθορίζεται η διάρκεια της μεταβίβασης ή των συμβάσεων ή της άδειας εκμετάλλευσης και αν κάτι διάφορο δεν προκύπτει από τα συναλλακτικά ήθη, η διάρκεια αυτή θεωρείται ότι περιορίζεται σε πέντε χρόνια*». Ωστόσο, το δικαίωμα ανάκλησης που εισάγεται με την Οδηγία 2019/790 δεν εξαρτά την ανάκληση από το πέρας ορισμένου χρονικού διαστήματος, αλλά από την τυχόν αδράνεια του αντισυμβαλλόμενου ως προς την διαδικασία της εκμετάλλευσης κατά τα πρότυπα αντίστοιχης ρύθμισης του γερμανικού δικαίου²¹⁷.

Ειδικότερα, κατά τα οριζόμενα στην διάταξη του άρθρου 22 της Οδηγίας 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, όταν οι δημιουργοί και οι ερμηνευτές εκχωρούν τα δικαιώματα εκμετάλλευσης επί έργου ή ερμηνείας αντίστοιχα, και δεν λαμβάνει χώρα η εκμετάλλευση του έργου αυτού ή άλλου αντικειμένου προστασίας -όπως είναι μια ερμηνεία- έχουν δικαίωμα να προβουν σε ανάκληση, άλλως σε καταγγελία της συναφθείσας σύμβασης. Για την ανάκληση της σύμβασης η Οδηγία απαιτεί να συντρέχουν σωρευτικά δύο προϋποθέσεις: (α) να έχει παρέλθει εύλογο χρονικό διάστημα από την σύναψή της σύμβασης εκμετάλλευσης και μετά από σχετική ενημέρωση (β) ο δημιουργός ή ο ερμηνευτής να έταξε εύλογη προθεσμία η οποία να παρήλθε άπρακτη. Μεταξύ χρονικά των δύο προϋποθέσεων που αναφέρονται είναι αναγκαία η όχληση εκ μέρους του

²¹⁶ Βλ. P. Jouglex, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 215.

²¹⁷ Βλ. P. Jouglex, ό.π., σελ. 216 κ.επ., βλ. επίσης http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_urhg/englisch_urhg.html#p0169

δημιουργού ή του ερμηνευτή με την οποία θα τάσσεται η εύλογη προθεσμία που αναφέρεται στη δεύτερη προϋπόθεση.

Περαιτέρω η Οδηγία 2019/790 προβλέπει τη δυνατότητα υιοθέτησης ειδικότερων ρυθμίσεων με βάση τα ακόλουθα:

(α) τις ιδιαιτερότητες των διάφορων τομέων και των διάφορων ειδών έργων και ερμηνειών και

(β) όταν ένα έργο ή άλλο αντικείμενο προστασίας περιλαμβάνει τη συμβολή περισσότερων του ενός δημιουργών ή ερμηνευτών, τη σχετική σημασία της κάθε μεμονωμένης συμβολής και τα έννομα συμφέροντα όλων των δημιουργών και ερμηνευτών που επηρεάζονται από την εφαρμογή του μηχανισμού ανάκλησης από έναν μεμονωμένο δημιουργό ή ερμηνευτή²¹⁸.

Ακόμα, στην παρ. 2 του ανωτέρω αναφερόμενου άρθρου προβλέπεται δυνατότητα εξαίρεσης ορισμένων κατηγοριών έργων που συνήθως έχουν πολλούς συντελεστές (π.χ. οπτικοακουστικά έργα) ώστε να αποφεύγεται το ενδεχόμενο παρακώλυσης ή/και της ματαίωσης της εκμετάλλευσης ενός έργου τέτοιου είδους με μόνη την ανάκληση της σύμβασης εκ μέρους ενός και μόνο συντελεστή. Προβλέπεται, επίσης, ότι τα Κ-μ δύνανται να προβλέπουν ότι οι δημιουργοί ή οι ερμηνευτές μπορούν να επιλέξουν να άρουν τον τυχόν αποκλειστικό χαρακτήρα της συναφθείσας σύμβασης αντί της ανάκλησης της εκχώρησης των δικαιωμάτων εκμετάλλευσης. Αυτή η τελευταία ρύθμιση της παρ. 2 του άρθρου 22 είναι ιδιαίτερα δυναμική καθώς δίνει τη δυνατότητα για επανένταξη του έργου στην αγορά²¹⁹ αλλά αυτή τη φορά με τις εγγυήσεις του νόμου. Επίσης, σύμφωνα με την διάταξη της παρ. 4 του άρθρου 22 της Οδηγίας *«η παράγραφος 1 δεν εφαρμόζεται αν η έλλειψη εκμετάλλευσης οφείλεται κυρίως σε συνθήκες, τις οποίες ο δημιουργός ή ο ερμηνευτής μπορεί ευλόγως να αναμένεται ότι θα αποκαταστήσει»*. Κατά μία άποψη με την παραπάνω ρύθμιση αποκλείονται από την έννοια της μη εκμετάλλευσης οι περιπτώσεις συμβατικών μορφών που έχουν προσωρινό χαρακτήρα²²⁰.

Θα έλεγε κανείς ότι στην ελληνική έννομη τάξη, η διάταξη, που προσιδιάζει περισσότερο σε εκείνη του άρθρου 22 της Οδηγίας, είναι αυτή της παρ. 5 του άρθρου 15 του Ν. 2121/1993. Μολαταύτα, η διάταξη αυτή επιβάλλεται τουλάχιστον να τροποποιηθεί καθώς

²¹⁸ Βλ. Αιτ.σκέψη 80 της Οδηγίας 2019/790.

²¹⁹ Βλ. σημειώσεις σεμιναρίου «Το νέο ευρωπαϊκό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας», Γ. Παραμυθιώτης, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, διαφ. 40.

²²⁰ Βλ. P. Jouglaux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 216.

προβλέπει δυνατότητα ανάκλησης της σύμβασης μόνο στην περίπτωση που δεν έλαβε ποτέ χώρα η εκμετάλλευση σε αντίθεση με τη διάταξη της παρ. 1 του άρθρου 22 της Οδηγίας η οποία εισάγει σε κάθε περίπτωση ευρύτερη νομοθετική πρόβλεψη.

Συμπεράσματα-Παρατηρήσεις

Στην πραγματικότητα το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας εξαρτάται γενικά ίσως όσο κανέναν άλλον κλάδο του δικαίου από τις τεχνολογικές εξελίξεις. Αυτό συμβαίνει γιατί μέσα από την τεχνολογική πρόοδο και ανάπτυξη εμφανίζονται νέες δίοδοι και επιλογές ως προς τον τρόπο παραγωγής έργων, τις μορφές αποτύπωσης και έκφρασης ιδεών, τα μέσα διανομής και διαμοιρασμού των έργων οι οποίες μάλιστα γεννούν και νέους τρόπους εκμετάλλευσης του εκάστοτε έργου. Περαιτέρω, παρατηρείται τα τελευταία χρόνια ότι με την χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και τις πλατφόρμες διαμοιρασμού περιεχομένου, οι δημιουργοί μπορούν να προβάλλονται ευκολότερα και οικονομικότερα και με αυτόν τον τρόπο να κάνουν γνωστά και προσβάσιμα σε ευρύ κοινό δείγματα της εργασίας τους προσδοκώντας βέβαια πιθανές ευκαιρίες και απολαβές. Όλα αυτά έχουν ως αποτέλεσμα να δημιουργούνται όλο και περισσότερο πρωτόγνωρες καταστάσεις οι οποίες χρήζουν νομοθετικής ρύθμισης, ώστε να αποφεύγεται τυχόν ανασφάλεια δικαίου καθώς οι παλαιότερες ή οι μέχρι πρότινος εφαρμοζόμενες πρακτικές και λύσεις ατονούν και τείνουν να περιπέσουν σε αχρησία. Αναμφισβήτητα η αλματώδης τεχνολογική ανάπτυξη των τελευταίων ετών καθιστά το παρακάτω ερώτημα πιο επίκαιρο από ποτέ: *Άραγε η λύση για τη νομοθετική ρύθμιση της συνεχώς μεταβαλλόμενης και ρευστής κατάστασης που άπτεται του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας να είναι η υιοθέτηση γενικών κανόνων που θα καλύπτουν μεν ένα ευρύ πεδίο περιπτώσεων αλλά θα δημιουργεί εντονότατη ανασφάλεια δικαίου ή η επιλογή περισσότερο ειδικών νομοθετικών λύσεων οι οποίες όμως κινδυνεύουν λόγω των ρυθμών της τεχνολογικής ανάπτυξης να καταστούν μέχρι την εφαρμογή τους ουσιαστικά 'θνησιγενείς';* Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν αποτελεί εύκολη υπόθεση και μάλιστα παρά τη δυσκολία που εμφανίζει, αποτελεί την καρδιά της προβληματικής του σύγχρονου δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο.

Άλλο ένα θέμα που απασχολεί τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα την θεωρία είναι η αντίληψη που κυριαρχεί στους χρήστες του διαδικτύου σύμφωνα με την οποία τις περισσότερες φορές ταυτίζεται η έννοια του προστατευόμενου σύμφωνα με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας έργου με την έννοια της πληροφορίας, η οποία –κατά τη γενική άποψη- πρέπει

να είναι πάντα και χωρίς οποιαδήποτε άλλη διατύπωση ελεύθερη και δωρεάν²²¹. Ωστόσο, η αντίληψη αυτή δεν συμβαδίζει σε καμία περίπτωση με τις διδαχές του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και μάλιστα μπορεί να χαρακτηριστεί και ως επικίνδυνη καθώς εν δυνάμει μπορεί να αποστερήσει από τον εκάστοτε δημιουργό τα ηθικά και οικονομικά κίνητρα να ασχοληθεί ή να συνεχίσει να ασχολείται με κάποια συγκεκριμένη μορφή έκφρασης της ανθρώπινης πνευματικότητας και δημιουργικότητας, η οποία ενασχόληση εγγυάται και την προάγωση των γραμμάτων, των τεχνών και εν γένει του πολιτισμού κωλύοντας παράλληλα την εκταμίευση από το Κράτος μεγάλου μέρους εθνικών εσόδων που προέρχονται από την πολιτιστική δραστηριότητα αλλά και την κοινωνική ανάπτυξη γενικά²²².

Ειδικότερα ως προς την Οδηγία 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου ήδη από την ανάγνωσή της δημιουργεί την εντύπωση μιας πράγματι ρηξικέλευθης νομοθετικής επιλογής. Άλλωστε κάθε άλλο παρά τυχαίο μπορεί να θεωρηθεί το γεγονός ότι ήδη από την σχετική πρόταση της Οδηγίας αυτής οι αντιδράσεις για πολλές από τις ρυθμίσεις της υπήρξαν εντονότερες.

Αυτό που παρατηρεί δε κανείς στο κείμενο της ανωτέρω αναφερόμενης Οδηγίας είναι η πληθώρα των τεχνολογικών όρων καθώς και οι έντονα δεσμευτικές διατάξεις της για τα Κ-μ. Αναμφισβήτητα, ωστόσο, η ενσωμάτωσή της στην έννομη τάξη κάθε Κ-μ θα απηχεί παραδόσεις και παγιωμένες αντιλήψεις και πρακτικές του εκάστοτε Κ-μ ως προς τη ρύθμιση των ζητημάτων που άπτονται του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας. Αυτό μπορεί να προκαλέσει κλυδωνισμούς στην προσπάθεια ενιαίας και πανευρωπαϊκής ρύθμισης θεμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας ακόμα και στο πεδίο των συμβατικών σχέσεων που αφορούν την εκμετάλλευση πνευματικών έργων στο πλαίσιο της επιδιωκόμενης ενιαίας ευρωπαϊκής ψηφιακής αγοράς και γι' αυτό η βιωσιμότητα της Οδηγίας 2019/790 θα κριθεί με το πέρασμα του χρόνου.

Παρόλα αυτά, η Οδηγία 2019/790 μπορεί να αποτελεί και τον πρόδρομο μιας δραστικότερης και εντονότερης εναρμόνισης των εθνικών δικαίων πνευματικής ιδιοκτησίας των Κ-μ προσαρμοσμένης στις ανάγκες της ψηφιακής εποχής, καθώς μέσα από

²²¹ Βλ. Α. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017, σελ. 2 κ.επ.

²²² Βλ. Α. Παπαδοπούλου, Τα δικαιώματα του δημιουργού στην οικονομία της γνώσης - η θέση των ηθικών δικαιωμάτων - Ένωση Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Το έργο του Γιώργου Κουμάντου και τα σύγχρονα θέματα της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011, σελ. 311 κ.επ.

την εφαρμογή της ανωτέρω Οδηγίας τα Κ-μ και οι θεσμοί της ΕΕ θα αποκτήσουν πλούσια εμπειρία μέσα τόσο από την σχηματιζόμενη ευρωπαϊκή και εθνική νομολογία κάθε Κ-μ όσο και μέσα από τις υιοθετούμενες πρακτικές εφαρμογής αυτής. Το επόμενο βήμα της εναρμόνισης των εθνικών δικαίων πνευματικής ιδιοκτησίας στο πλαίσιο της ενιαίας ψηφιακής αγοράς ενδεχομένως να συνίσταται στην κατάρτιση ενός πανευρωπαϊκού Χάρτη Πνευματικής Ιδιοκτησίας υπερνομοθετικής ισχύος, με πιο στέρεα ερείσματα απ' ό,τι υπήρχαν σε ανάλογες προσπάθειες του παρελθόντος, ή ενός Κανονισμού με χαρακτηριστικά Οδηγίας που σε κάθε περίπτωση θα σέβονται τις πολιτιστικές ιδιαιτερότητες κάθε Κ-μ αφήνοντας περιθώρια ελευθερίας ως προς συγκεκριμένα πεδία.

Αμφιλεγόμενο είναι το ζήτημα των επιπτώσεων που πρόκειται να επιφέρει το επερχόμενο Brexit στην εφαρμογή της Οδηγίας 2019/790 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Όπως ανακοινώθηκε από Βρετανό βουλευτή προς απάντηση σε σχετική κοινοβουλευτική ερώτηση η Οδηγία 2019/790 δεν θα μεταφερθεί στην έννομη τάξη του Ηνωμένου Βασιλείου, δεδομένου ότι η προθεσμία ενσωμάτωσης της Οδηγίας λήγει στις 7 Ιουνίου 2021 και η μεταβατική περίοδος για την ολοκληρωτική απομάκρυνση του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ λήγει στις 31 Δεκεμβρίου 2020²²³. Κατά μία άποψη θα μπορούσε να θεωρηθεί ευνοϊκή η συγκυρία της εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την ΕΕ και κατ' επέκταση της μη ενσωμάτωσης της ανωτέρω Οδηγίας στην αγγλική έννομη τάξη καθώς θα εξαλειφθεί το δίπολο των παραδόσεων του ηπειρωτικού και αγγλοσαξονικού δικαίου στον ευρωπαϊκό χώρο καθώς ο κυριότερος και πιο δυναμικός εκπρόσωπος του τελευταίου θα αποχωρήσει από την ΕΕ και έτσι οι ενδεχόμενες διαφορές από την Οδηγία 2019/790 ίσως να είναι ευκολότερα αντιμετωπίσιμες από το Δ.Ε.Ε. Ωστόσο, δεν μπορεί να παραβλέψει κανείς ότι η Οδηγία 2019/790 που εισάγει ευνοϊκότερες ρυθμίσεις σε συμβατικό -και όχι μόνο- επίπεδο για τους δημιουργούς και για τους δικαιούχους συγγενικών δικαιωμάτων θα εξαιρείται εφαρμογής από ένα Κράτος του οποίου η αγορά στο πεδίο της ψυχαγωγικής βιομηχανίας θεωρείται -κατά κοινή ομολογία- από τις πιο ισχυρές.

Άλλο ένα ενδεχόμενο και για τη δεδομένη στιγμή πλήγμα είναι οπωσδήποτε η μη εφαρμογή των ευνοϊκών ρυθμίσεων της Οδηγίας 2019/790 στις συμβατικές σχέσεις των δημιουργών προγραμμάτων Η/Υ κατά την έννοια του άρθρου 2 της Οδηγίας 2009/24/ΕΚ,

²²³ Βλ. ΔΙΤΕ, Δίκαιο Τεχνολογίας και Επικοινωνίας, 1/2020, Ιανουάριος-Φεβρουάριος-Μάρτιος 2020, αρ. τεύχους 65, Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 2.

γεγονός που ενδεχομένως να μπορεί να θεωρηθεί ως ένα –έστω και προσωρινό- αντιστάθμισμα της ριζοσπαστικής νομικής κατοχύρωσης και προστασίας των προγραμμάτων Η/Υ ως έργων προστατευόμενων με το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας με την Οδηγία 91/250/ΕΟΚ καθώς σίγουρα η ανάγκη νέας νομοθετικής ρύθμισης των ανωτέρω περιγραφόμενων σχέσεων πρόκειται να διαφανεί στο άμεσο μέλλον.

Επιλογικά, σε εθνικό επίπεδο, με την από 19/09/2019 Υπουργική Απόφαση της Υπουργού Πολιτισμού και Αθλητισμού συγκροτήθηκε η νομοπαρασκευαστική επιτροπή με αρμοδιότητα -μεταξύ άλλων- για την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2019/790 στην ελληνική έννομη τάξη. Στο πλαίσιο της επιγενόμενης ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2019/790 σκόπιμο είναι να αναλυθούν οι πιθανές μελλοντικές νομοθετικές επιλογές. Ομολογουμένως, η βέλτιστη επιλογή για την πλειοψηφία των εφαρμοστών του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας θα ήταν μια ουσιαστική αναδιάρθρωση του ισχύοντος Ν. 2121/1993 με τον σχηματισμό -μεταξύ άλλων- και ενός ξεχωριστού κεφαλαίου που θα αφορούσε στο δίκαιο των συμβατικών σχέσεων εκμετάλλευσης πνευματικών έργων με ευθείες παραπομπές και σε άλλα σχετικά νομοθετήματα (π.χ. στον Ν. 4481/2017 κ.ά.) όπου αυτό θα κρινόταν αναγκαίο. Με αυτόν τον τρόπο κάθε πιθανή μελλοντική τροποποίηση τόσο σε εθνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο θα εύρισκε εύφορο έδαφος για ενσωμάτωση στις ήδη κείμενες διατάξεις λόγω της απλοποίησης της συστηματοποίησης του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας.

Η Οδηγία 2019/790 θα μπορούσε να αποτελέσει το πραγματικό έναυσμα μιας τέτοιας προσπάθειας, ωστόσο, λόγω του περιορισμένου δοθέντος χρόνου για την ενσωμάτωση και της επιτακτικής ανάγκης άμεσης θεσμοθέτησης των επιταγών της Οδηγίας 2019/790, η ενσωμάτωση των διατάξεων της τελευταίας πιθανότατα θα γίνει με την τροποποίηση των ήδη υπαρχουσών διατάξεων, ιδιαίτερα στο πεδίο των συμβάσεων και αδειών εκμετάλλευσης όπου υπάρχει ήδη σχετικό νομοθετικό υλικό κατά τα πρότυπα κάποιων παραδειγμάτων που εκτέθηκαν επιλεκτικά στις σχετικές υποενότητες, είτε με την προσθήκη νέων όπου δεν υπάρχει ήδη ανάλογη ρύθμιση.

Το βέβαιο είναι ότι οι αλληπάλληλες τροποποιήσεις των ήδη υπαρχουσών διατάξεων από την έναρξη ισχύος του Ν. 2121/1993 και η υιοθέτηση αποσπασματικών νομοθετημάτων σε πολλές περιπτώσεις έχουν οδηγήσει στον απόλυτο κατακερματισμό το ήδη κορεσμένο από άποψη αποσπασματικότητας ελληνικό δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας,

δυσχεραίνοντας ακόμα περισσότερο τόσο το έργο των εφαρμοστών του όσο και την επιδίωξη της ικανοποίησης των συμφερόντων των ενδιαφερόμενων κάθε φορά προσώπων. Σε κάθε περίπτωση, ωστόσο, η διαδικασία ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2019/790 στην ελληνική έννομη τάξη θα εντείνει τη συνειδητοποίηση της ανάγκης υιοθέτησης ενός πιο ευέλικτου νομοθετικού μοντέλου όπως, άλλωστε, επιτάσσουν και οι ίδιες οι εξελίξεις στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Αποτελέσματα ερευνών σχετικά με την αποδοχή της σημασίας των πνευματικών δικαιωμάτων από τους πολίτες

Π.1. Αποτελέσματα έρευνας EUIPO

Έρευνα που διεξήγαγε το Γραφείο Διανοητικής Ιδιοκτησίας της ΕΕ/European Union Intellectual Property Office (EUIPO) και δόθηκε στη δημοσιότητα τον Μάρτιο του 2017, δείχνει ότι το 97% των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεωρούν ότι είναι σημαντικό οι εφευρέτες, οι δημιουργοί και οι εκτελεστές καλλιτέχνες να προστατεύουν τα δικαιώματά τους και να πληρώνονται για τη δουλειά τους.

Κατά την έρευνα ερωτήθηκαν 26.555 άτομα από τα 28 κράτη μέλη της ΕΕ, ηλικίας άνω των 15 ετών για τις απόψεις τους περί διανοητικής ιδιοκτησίας. Το 70% των ερωτηθέντων είπαν ότι τίποτα δεν μπορεί να δικαιολογήσει την αγορά παραποιημένων προϊόντων, ενώ το 78% θεωρούν ότι η αγορά παραποιημένων προϊόντων έχει αρνητικές επιπτώσεις για τις επιχειρήσεις και για την αγορά εργασίας.

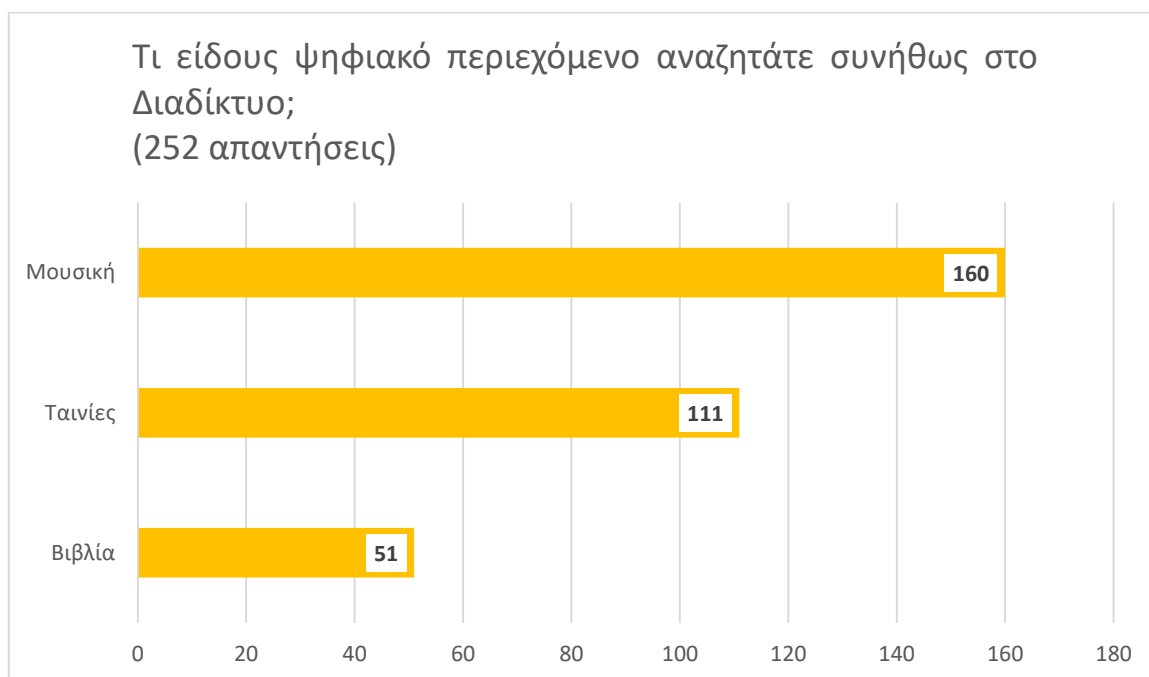
Από την άλλη μεριά, η έρευνα δείχνει ότι στις νεαρές κυρίως ηλικίες, υπάρχει μεγαλύτερη ανοχή για την αγορά παραποιημένων προϊόντων. Το 15% των νέων ηλικίας 15-24 ετών είπαν ότι σκόπιμα αγόρασαν ένα παραποιημένο προϊόν κατά τη διάρκεια του τελευταίου χρόνου.

Επιπλέον, λόγω της οικονομικής κρίσης, 41% των νέων είπαν ότι θεωρούν αποδεκτή την αγορά ενός παραποιημένου προϊόντος εάν το αυθεντικό προϊόν είναι πολύ ακριβότερο. Όμως, η πλειοψηφία όλων των ερωτηθέντων είπε ότι θα σταματούσαν την αγορά παραποιημένων προϊόντων εάν υπήρχαν διαθέσιμα προϊόντα πιο προσιτά οικονομικά.²²⁴

²²⁴ Βλ. https://www.opi.gr/images/newsletter/newsletter_41_el.pdf

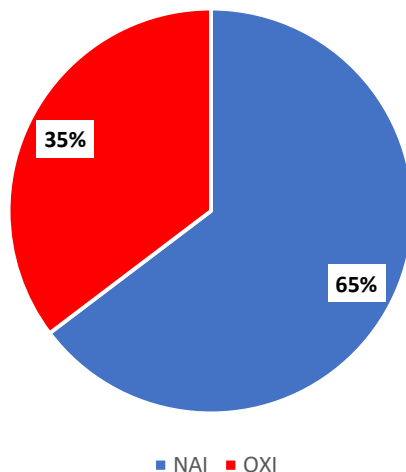
Π.2. Αποτελέσματα της διενεργηθείσας στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας έρευνας

Στην έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας (μέσω της εφαρμογής Google Φόρμες), αν και το δείγμα ήταν σαφώς πιο περιορισμένο από το δείγμα της ανωτέρω αναφερόμενης πανευρωπαϊκής έρευνας, τα αποτελέσματα είναι σαφή και φωτίζουν την πιθανή αντίληψη της κοινής γνώμης για θέματα που άπτονται του δικαίου της πνευματικής ιδιοκτησίας και τις προσδοκίες αυτής για την πιθανή μελλοντική ρύθμισή τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής παρουσιάζονται κατωτέρω μέσα από γραφήματα ενώ μετά από κάθε γράφημα ακολουθεί και επιγραμματικός σχολιασμός των αποτελεσμάτων:

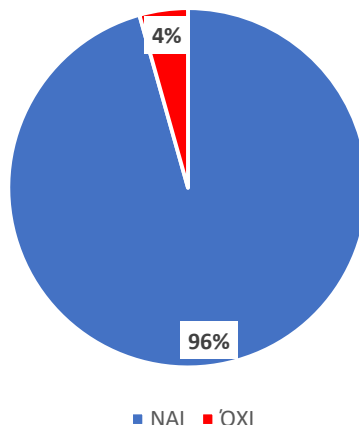
Από το παραπάνω γράφημα προκύπτει ότι ο μέσος χρήστης του Διαδικτύου αναζητά τις περισσότερες φορές προστατευόμενο από το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας ψηφιακό περιεχόμενο καθώς οι 160 από τους 252, που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο που καταρτίστηκε στο πλαίσιο της έρευνας, δηλαδή ποσοστό περίπου 63,49% αναζητούν περισσότερο μουσικό περιεχόμενο, οι 111 από τους 252, δηλαδή ποσοστό περίπου 44,05%, ταινίες και οι 51 στους 252, δηλαδή ποσοστό περίπου 20,24%, βιβλία και άλλα αναγνώσματα.

Είχατε ποτέ εν γνώσει σας πρόσβαση σε σελίδες/πηγές πειρατικού περιεχομένου;
(252 απαντήσεις)

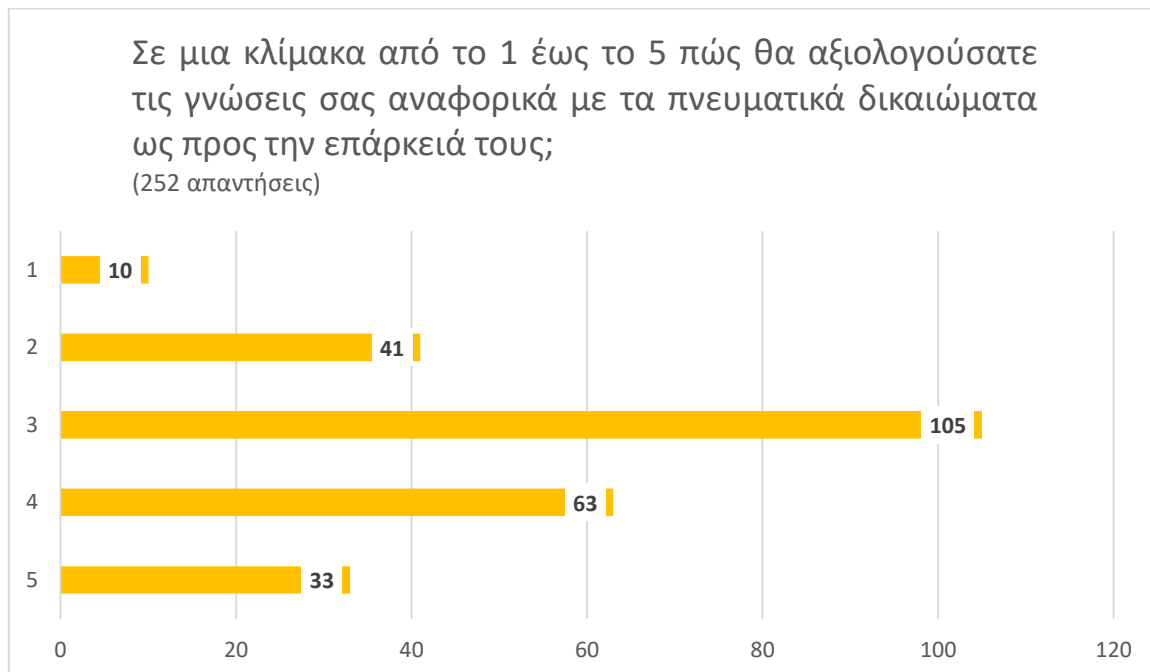
Στο ανωτέρω γράφημα πίτας διαφαίνεται ότι η πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα, ήτοι ποσοστό 65%, είχε εν γνώσει της πρόσβαση σε σελίδες/πηγές πειρατικού περιεχομένου, πραγματικότητα που φαντάζει δυσσώφωνα αν αναλογιστεί κανείς ότι ακόμα και ένα μέρος της μειοψηφίας ενδέχεται να είχε ή να εξακολουθεί να έχει πρόσβαση σε πηγές πειρατικού περιεχομένου δεδομένης της σύγχυσης σχετικά με το τι αποτελεί νόμιμη πηγή ψηφιακού περιεχομένου.

Θα αποφεύγατε τη χρήση παράνομων πηγών ψηφιακού περιεχομένου αν μπορούσατε να έχετε πρόσβαση σε προσιτές εναλλακτικές και ταυτόχρονα νόμιμες επιλογές;
(252 απαντήσεις)

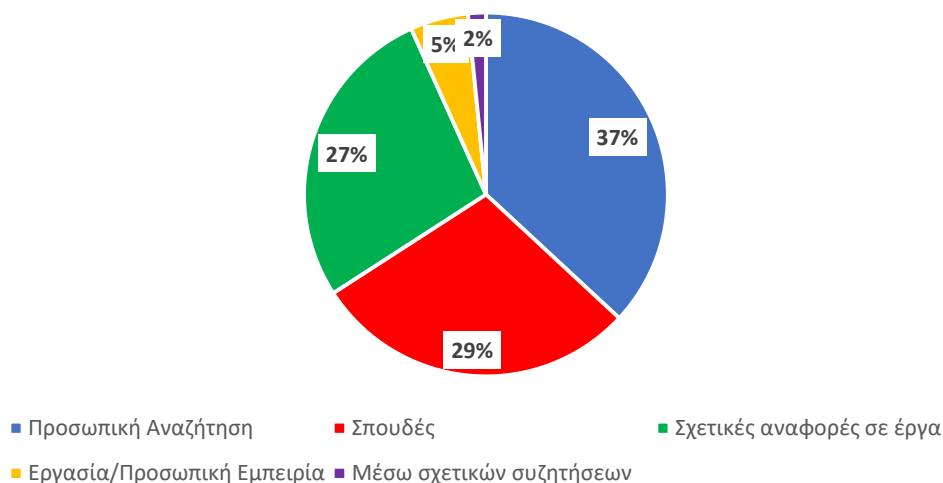
Το ανωτέρω γράφημα αναμφισβήτητα καταδεικνύει ότι για το 96% των συμμετεχόντων ο λόγος της προτίμησης των παράνομων πηγών ψηφιακού περιεχομένου είναι το υψηλό

κόστος που ενδεχομένως συνεπάγεται η αναζήτηση σε αντίστοιχες νόμιμες πηγές. Ωστόσο, το 4% των συμμετεχόντων δηλώνει ότι ακόμα κι αν ήταν μικρότερο το κόστος απόλαυσης ψηφιακού περιεχομένου από μία νόμιμη πηγή, θα εξακολουθούσαν να προτιμούν τις αντίστοιχες παράνομες.

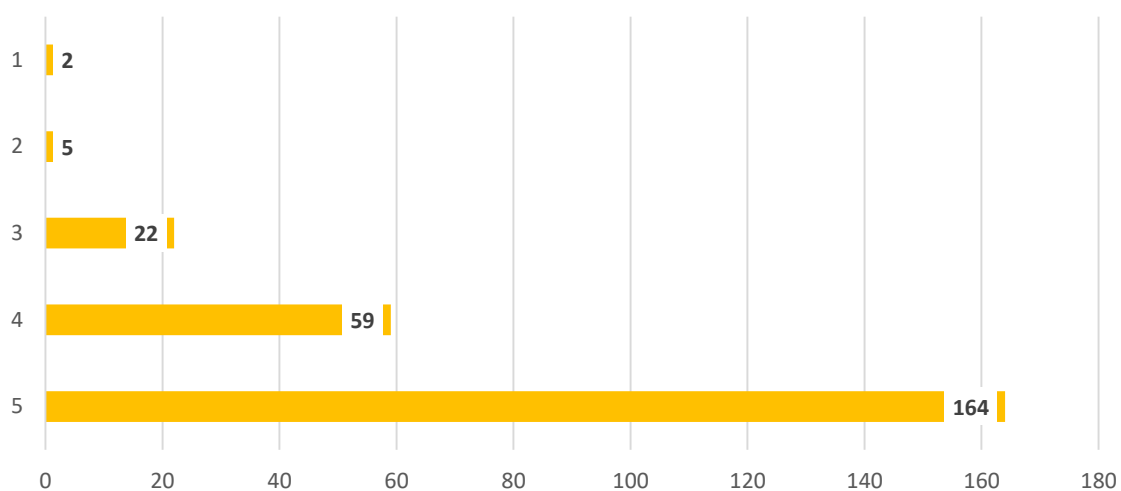
Το ανωτέρω γράφημα είναι ενθαρρυντικό καθώς οι συμμετέχοντες με μέτριες και ανώτερες γνώσεις ως προς τα πνευματικά δικαιώματα, δηλαδή εκείνοι που βαθμολόγησαν τον εαυτό τους με 3 έως 5, είναι οι 201 από τους 252, ήτοι ποσοστό περίπου 79,76%, ενώ εκείνοι που δεν έχουν λίγες ή καθόλου γνώσεις αναφορικά με τα πνευματικά δικαιώματα καταλαμβάνουν περίπου το 20,24%.

Από πού προέρχονται οι γνώσεις σας αναφορικά με τα πνευματικά δικαιώματα;
(252 απαντήσεις)

Από το ανωτέρω γράφημα προκύπτει ότι το 37% των συμμετεχόντων απέκτησε γνώσεις σχετικά με τα πνευματικά δικαιώματα μέσα από προσωπική αναζήτηση στο Διαδίκτυο ή σε σχετικά συγγράμματα, το 29% μέσα από σπουδές σε συναφές αντικείμενο, το 27% μέσα από τις αναφορές σε διάφορα έργα σχετικά με την ύπαρξη και την κατοχύρωση πνευματικών δικαιωμάτων πάνω σε αυτά, το 5% μέσα από την εργασία ή από προσωπική εμπειρία και ένα 2% μέσω σχετικών συζητήσεων.

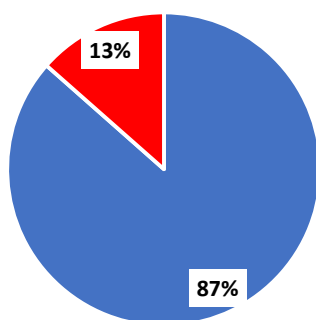
Θεωρείτε σημαντική την νομική κατοχύρωση και προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων;
(252 απαντήσεις)

Το παραπάνω γράφημα φαίνεται αρκετά αισιόδοξο καθώς οι συμμετέχοντες που θεωρούν αρκετά σημαντική την νομική κατοχύρωση και προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων είναι οι 164 από το σύνολο των 252, ήτοι ποσοστό περίπου 65,08%.

Πιστεύετε ότι τα πνευματικά δικαιώματα θα προστατεύονταν αποτελεσματικότερα αν υπήρχε εντονότερη εναρμόνιση των εθνικών δικαίων πνευματικής ιδιοκτησίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο;

(252 απαντήσεις)

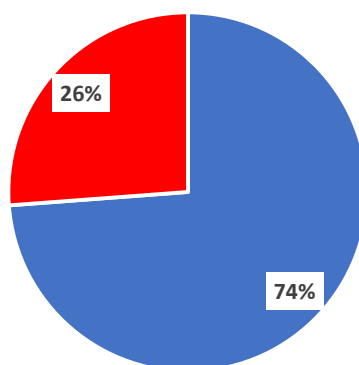

■ ΝΑΙ ■ ΌΧΙ

Φαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των συμμετεχόντων στην έρευνα εμπιστεύεται την ευρωπαϊκή λύση προς τον στόχο της αποτελεσματικότερης προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων, ενώ ένα ποσοστό 13% δηλώνει δύσπιστο ως προς την αποτελεσματικότητά της.

Πιστεύετε ότι η άκρατη εμπορευματοποίηση των έργων λόγου, τέχνης και επιστήμης θα έθετε σε κίνδυνο την ιδιαίτερη σχέση του εκάστοτε δημιουργού με το έργο του;

(252 απαντήσεις)

■ ΝΑΙ ■ ΌΧΙ

Η εν λόγω ερώτηση είχε στόχο να αναδείξει την ανησυχία των συμμετεχόντων ως προς την άκρατη εκμετάλλευση των έργων ακόμα και στο ψηφιακό περιβάλλον καθώς το 74% απάντησε θετικά ενώ μόλις το 26% αρνητικά.

Ως η πλέον αποτελεσματική λύση σύμφωνα με τους συμμετέχοντες στην έρευνα για την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων στο ψηφιακό περιβάλλον φαίνεται να είναι η σχετική ενημέρωση των χρηστών των νέων τεχνολογιών και του Διαδικτύου. Ακολουθεί η ενίσχυση του ελέγχου των δημιουργών ως προς την εκμετάλλευση των έργων τους και η υιοθέτηση αυστηρότερων νομοθετικών ρυθμίσεων, ενώ προτάθηκαν και συνδυαστικές απαντήσεις σύμφωνα με τις οποίες περισσότερες από μία από τις εμφανιζόμενες στο ανωτέρω γράφημα λύσεις σωρευτικά μπορούν να αποτελέσουν την πλέον αποτελεσματική πρόταση.

Βιβλιογραφία

- Ε Αλαφραγκής, Σύγκρουση του δικαιώματος στην προσωπικότητα με το ηθικό δικαίωμα του δημιουργού έργου πνευματικής ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011.
- Κ. Ασπρογέρακας-Γρίβας, Σύμβασις εκμεταλλεύσεως έργων λόγου και τέχνης, 1972.
- Κ. Ασπρογέρακας-Γρίβας, Θέματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας, 1975.
- Ε. Βαγενά, Η τεχνολογική προστασία και η ψηφιακή διαχείριση της πνευματικής ιδιοκτησίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010.
- Α. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2015.
- Α. Γεωργιάδης, Ενοχικό Δίκαιο, Ειδικό μέρος, Τόμος Ι, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2004.
- Α. Δεσποτίδου, Οι συμβάσεις εκμετάλλευσης, Το έργο του Γιώργου Κουμάντου και τα σύγχρονα θέματα της πνευματικής ιδιοκτησίας (Ένωση Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας), Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011.
- Α. Δεσποτίδου, Φύση και λειτουργία της εκδοτικής σύμβασης, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2003.
- Ι. Ιγγλεζάκης, Το Δίκαιο του Ηλεκτρονικού Εμπορίου (Επιτομή), Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009.
- Ι. Ιγγλεζάκης, Δίκαιο Πληροφορικής, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2018.
- Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Συγγενικά Δικαιώματα, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2000.
- Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και συγγενικά δικαιώματα, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2008.
- Δ. Καλλινίκου, Τα θεμελιώδη ζητήματα του Νόμου 2121/1993 για την Πνευματική Ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα, Εκδοτικός Οίκος Α^{ΦΟΙ} Σάκκουλα, 1994.
- Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία και Βιβλιοθήκες, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2007.
- Μ. Κανελλοπούλου-Μπότη, Νομική προστασία βάσεων δεδομένων, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004.
- Μ. Κανελλοπούλου-Μπότη, Το δίκαιο της πληροφορίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004.

Β. Καραγιάννης, Συμβάσεις Παροχής Λογισμικού (software) & Κανόνες Ανταγωνισμού, Νομική Βιβλιοθήκη, 2002.

Α.-Π. Κοριατοπούλου, Χ. Τσίγκου, Πνευματική Ιδιοκτησία, Λημματογραφημένη Ερμηνεία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008.

Λ. Κοτσίρης, Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας και Κοινοτικό Κεκτημένο, Έβδομη Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2017.

Γ. Κουμάντος, Πνευματική Ιδιοκτησία, 8η έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2002.

Δ. Μαλακάσης, Η Πνευματική Ιδιοκτησία, Νόμος 2121/1993 και εισηγητική έκθεση, 1994.

Α. Μάνθος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015.

Μ.-Θ. Μαρίνος, Δίκαιο Διακριτικών Γνωρισμάτων, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2016.

Μ.-Θ. Μαρίνος, Δίκαιο Σημάτων, Εκδόσεις Π.Ν. Σάκκουλας, 2007.

Μ.-Θ. Μαρίνος, Λογισμικό νομική προστασία και συμβάσεις Ι, Κριτική, 1989.

Μ.-Θ. Μαρίνος, Λογισμικό νομική προστασία και συμβάσεις ΙΙ, Κριτική, 1992.

Μ.-Θ. Μαρίνος, Απόλυτες και αποκλειστικές εξουσίες ως αντικείμενο εναρμόνισης κατά την Οδηγία 2001/29/ΕΚ, σε Κοινωνία των Πληροφοριών και Πνευματική Ιδιοκτησία (συλλ.), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2001.

Μ.-Θ. Μαρίνος, Πνευματική Ιδιοκτησία, Δεύτερη έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2004.

Μ. Μαρκέλλου, Συμβάσεις Εκμετάλλευσης στο Δίκαιο Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2012.

Γ. Μούζουλας, Οι συμβάσεις πληροφορικής στην πράξη, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1994.

Π. Νικολόπουλος, Συμβάσεις έντυπης έκδοσης και αναδρομική εφαρμογή του Ν. 2121/1993, Εκδόσεις Καστανιώτη, 1996.

Α. Παπαδοπούλου, Τα δικαιώματα του δημιουργού στην οικονομία της γνώσης - η θέση των ηθικών δικαιωμάτων - Ένωση Προστασίας Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Το έργο του Γιώργου Κουμάντου και τα σύγχρονα θέματα της Πνευματικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2011.

- Ε. Παπακωνσταντίνου, Δίκαιο Πληροφορικής, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2010.
- Π. Παπανικολάου, Μεθοδολογία του ιδιωτικού δικαίου και ερμηνεία των δικαιοπραξιών, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2000.
- Ε. Σταματούδη, Συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020.
- Τ.-Ε. Συνοδινού, Η νομική προστασία των βάσεων δεδομένων, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2004.
- Τ.-Ε. Συνοδινού, Η εικόνα στο δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2007.
- Τ.-Ε. Συνοδινού, Πνευματική Ιδιοκτησία και Νέες Τεχνολογίες: η σχέση χρήστη-δημιουργού, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2008.
- Α. Χιωτέλλης, Σύμβαση έντυπης έκδοση-Τα μείζονα θέματα της και η αντιμετώπισή τους από το Ν. 2121/1993, Ελληνικές Πανεπιστημιακές Εκδόσεις, 1995.
- Π. Κοριατοπούλου-Αγγέλη/Χ. Τσίγκου, Πνευματική Ιδιοκτησία, Λημματογραφημένη Ερμηνεία, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008.
- Α. Κοτσίρης-Ε. Σταματούδη, Νόμος για την Πνευματική Ιδιοκτησία, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2009.
- Μ.-C. Dock, Etude sur le droit d' auteur, LGDJ, 1963.
- P. Jougleux, Ευρωπαϊκό Δίκαιο Διανοητικής Ιδιοκτησίας, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020.
- S. Mendis, Munich Studies on Innovation and Competition, On the need for exclusive Rights in Digitized Versions of public Domain Textual Materials in Europe, A Copyright Gambit, Springer.

Αρθρογραφία-Επιστημονικές Διατριβές-Γνωμοδοτήσεις

- Χ. Αποστολόπουλος, 2889/2010 ΕφΑθ, ΔΕΕ 12/2010.
- Χ. Αποστολόπουλος, 2885/2008 ΜονΠρΠατρ, ΧρΙδΔ 9/2008.
- Ε. Βαγενά, 872/2009 Β1 Τμ ΑΠ, ΔιΜΕΕ 3/2009.
- Γ. Γεωργόπουλος, C-610/15 Δ.Ε.Ε., ΧρΙδΔ 1/2017.
- Α. Ευαγγελίδου, 7458/1999 ΕφΑθ, ΕΕμπΔ 3/2000.

- Δ. Καλλινίκου, Η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα, ΧρΙδΔ 3/2012.
- Δ. Καλλινίκου, Πνευματική Ιδιοκτησία, ψηφιοποίηση μνημείων και ψηφιακές βιβλιοθήκες, ΧρΙδΔ 2/2011.
- Δ. Καλλινίκου, 5345/2004 ΠολΠρΑθ, ΔιΜΕΕ 1/2005.
- Δ. Καλλινίκου, 5821/2010 ΠολΠρΑθ, ΧρΙδΔ 5/2011.
- Δ. Καλλινίκου, 4001/1983 ΜονΠρΑθ, ΝοΒ 31/1983.
- Ι. Κατράς, 5235/1992 ΠολΠρΑθ, ΕλλΔνη 6/1992.
- Ι. Κίκκης, Το μέλλον του ηθικού δικαιώματος του δημιουργού στην κοινωνία της πληροφορίας, ΧρΙδΔ 4/2005.
- Ν. Κυπρούλης, 8532/2006 ΕφΑθ, ΔΕΕ 8-9/2007.
- Ν. Κυπρούλης, 143/2004 ΕφΑθ, ΔΕΕ 4/2004.
- Ν. Κυπρούλης, 3252/2002 ΕφΑθ, ΔΕΕ τόμος 2003.
- Ν. Κυπρούλης, 8138/2000 ΕφΑθ, ΔΕΕ τόμος 2001.
- Μ.-Θ. Μαρίνος, Η προσβολή του δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και των συγγενικών δικαιωμάτων, ΕλλΔνη 7/1994.
- Μ.-Θ. Μαρίνος, Παραχώρηση χρήσης βάσεων δεδομένων-η πληροφορία ως αντικείμενο συναλλαγής, ΕπΕμπΔ τόμος 1998.
- Μ.-Θ. Μαρίνος, 2519/1997 ΜονΠρΑθ, ΕλλΔνη 2/1999.
- Σ. Μητροπούλου, Ο μισθωτός δημιουργός, ΔΕΕ 8-9/2002.
- Π. Νικολόπουλος, Σύμβαση έντυπης έκδοσης και διαδίκτυο, ΧρΙδΔ 6/2009.
- Α. Παπαδοπούλου, Η πνευματική δημιουργία στο χώρο και το χρόνο του διαδικτύου. Η Οδηγία 2001/29/ΕΚ για την κοινωνία της πληροφορίας, ΔΕΕ 12/2002.
- Μ.-Δ. Παπαδοπούλου, Διδακτορική Διατριβή: “Η άσκηση του ηθικού δικαιώματος στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας”, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 2005.
- Γ. Παραμυθιώτης, C-160/15 Δ.Ε.Ε., ΧρΙδΔ 1/2017.
- Γ. Παραμυθιώτης, Η νέα Οδηγία για τα Δικαιώματα Πνευματικής Ιδιοκτησίας στην Ψηφιακή Ενιαία Αγορά, www.infolaw.gr.

- Γ. Παραμυθιώτης, Πρόσφατες εξελίξεις στο δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας, Ερευνητικά κείμενα ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ 20/2020, Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2020.
- Γ. Παραμυθιώτης, σημειώσεις σεμιναρίου «Το νέο ευρωπαϊκό δίκαιο πνευματικής ιδιοκτησίας», Νομική Βιβλιοθήκη, 2020.
- Δ. Σαραφιανός, 1009/2007 Α2 Τμ. ΑΠ, ΔιΜΕΕ 1/2008.
- Ε. Σταματούδη, 80/2008 ΕφΑθ, ΧρΙδΔ 9/2008.
- Σ. Σταυρίδου, Η συμβολή της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στον προσδιορισμό της εύλογης αμοιβής στο δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, ΧρΙδΔ 9/2012.
- Σ. Σταυρίδου, Μελλοντικοί (άγνωστοι) τρόποι εκμετάλλευσης προστατευόμενων έργων. Ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 13 παρ. 5 Ν. 2121/1993, ΔΕΕ 3/2003.
- Σ. Σταυρίδου, 5437/2000 ΠολΠρΑθ, ΧρΙδΔ 7/2001.
- Σ. Σταυρίδου, Ζητήματα προστασίας των οπτικοακουστικών έργων στο ψηφιακό περιβάλλον, ΧρΙδΔ 5/2002.
- Σ. Σταυρίδου, Προστασία αλλοδαπών αρχιτεκτονικών έργων και αρχιτεκτονικοί διαγωνισμοί, σκέψεις με αφορμή την απόφαση ΜΠρΑθ 276/2001, ΧρΙδΔ 1/2003.
- Σ. Σταυρίδου, Συμβάσεις μελλοντικών έργων. Συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 13 παραγρ. 5 ν. 2121/1993, ΕλλΔνη 6/1996.
- Τ.-Ε. Συνοδινού, Συλλογική διαχείριση δικαιωμάτων επί μουσικών έργων και σύμβαση για τη φωνογραφική βιομηχανία: Ερμηνευτικές παρατηρήσεις με αφορμή την ΕφΑθ 8427/2006, ΔιΜΕΕ 1/2008.
- Καλλινίκου/Καρούνος/Παπαδόπουλος, Οι ελληνοποιημένες άδειες Creative Commons, ΔιΜΕΕ 3/2007.
- A. Rahmatian, Originality in UK Copyright Law: The Old “Skill and Labour” Doctrine Under Pressure, Springer.
- R. Suggs, A Copyright Law for a Social Species, 2012.
- Σύντομος Οδηγός για τις άδειες Creative Commons, National Copyright Unit, GOAG Education Council Australia.

Νομικά Περιοδικά-Τράπεζες Νομικών Πληροφοριών

Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών (ΔΕΕ)

Δίκαιο Μέσων Ενημέρωσης και Επικοινωνίας (ΔιΜΕΕ)

Δίκαιο Τεχνολογίας και Επικοινωνίας (ΔΙΤΕ-πρώην ΔιΜΕΕ)

Ελληνική Δικαιοσύνη (ΕλλΔνη)

Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου (ΕΕμπΔ)

Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου (ΕπΕμπΔ)

Νομικό Βήμα (NoB)

Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου (ΧρΙδΔ)

NOMOS

Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΔΣΑ (ΤΝΠ ΔΣΑ)

Ιστοσελίδες

<https://www.wipo.int>

<https://euiipo.europa.eu>

<http://www.opi.gr>

<https://curia.europa.eu>

<https://eur-lex.europa.eu>

<https://www.consilium.europa.eu>

<https://www.hellenicparliament.gr/>

<http://creativecommons.org>

www.creativecommons.ellak.gr

<http://ocw-project.upatras.gr/node/83>

http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_urhg/englisch_urhg.html#p0169

www.infolaw.gr